

**ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΟ Τ.Ε.Ι. ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ
ΣΧΟΛΗ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ ΓΕΩΠΟΝΙΑΣ &
ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ ΤΡΟΦΙΜΩΝ ΚΑΙ ΔΙΑΤΡΟΦΗΣ
ΤΜΗΜΑ ΤΕΧΝΟΛΟΓΩΝ ΓΕΩΠΟΝΩΝ**

Κατεύθυνση: Αγροτικής Οικονομίας

**ΝΕΟΙ ΑΓΡΟΤΕΣ ΚΑΙ ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΑ:
Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ ΛΑΓΚΑΔΑ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ**

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΡΩΣΣΙΑΣ

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια: Σταυριανή Κουτσού

Καθηγήτρια

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ, ΑΠΡΙΛΙΟΣ 2018

**ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΟ Τ.Ε.Ι. ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ
ΣΧΟΛΗ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ ΓΕΩΠΟΝΙΑΣ &
ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ ΤΡΟΦΙΜΩΝ ΚΑΙ ΔΙΑΤΡΟΦΗΣ
ΤΜΗΜΑ ΤΕΧΝΟΛΟΓΩΝ ΓΕΩΠΟΝΩΝ**

Κατεύθυνση: Αγροτικής Οικονομίας

**ΝΕΟΙ ΑΓΡΟΤΕΣ ΚΑΙ ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΑ:
Η ΠΕΡΟΠΤΩΣΗ ΤΟΥ ΛΗΜΟΥ ΛΑΓΚΑΔΑ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ**

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΡΩΣΣΙΑΣ

**Επιβλέπουσα Καθηγήτρια: Σταυριανή Κουτσού
Καθηγήτρια**

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ, ΑΠΡΙΛΙΟΣ 2018

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Η παρούσα έρευνα έγινε στα πλαίσια των πτυχιακών σπουδών μου στο Τμήμα Τεχνολόγων Γεωπόνων, Κατεύθυνσης Αγροτικής Οικονομίας του Αλεξάνδρειου ΤΕΙ Θεσσαλονίκης. Με την ολοκλήρωση της παρούσας πτυχιακής μου εργασίας, θα ήθελα να ευχαριστήσω μια σειρά ανθρώπων, που χωρίς τη βοήθεια των οποίων τίποτα δε θα μπορούσε να γίνει πραγματικότητα.

Αρχικά, θα ήθελα να εκφράσω τις θερμές μου ευχαριστίες στην εξαιρετικά συνεργάσιμη επιβλέπουσα καθηγήτρια κ. Κουτσού Σταυριανή, του τμήματος Τεχνολόγων Γεωπόνων του Αλεξάνδρειου ΤΕΙ Θεσσαλονίκης, τόσο για την καθοδήγησή μου σε γνωστικό και ερευνητικό επίπεδο, όσο και για τις πολύτιμες συμβουλές της.

Επίσης, θα ήθελα να ευχαριστήσω τους γεωπόνους και αγροτικούς συμβούλους κ. Καραγιάννη Παναγιώτα και κ. Ανθουλάκη Βάιο, για τις συμβουλές και τα στοιχεία που μου έδωσαν σχετικά με το πρόγραμμα της πρώτης εγκατάστασης νέων στη γεωργία και για τους νέους γεωργούς του 2014.

Ακόμη, θα ήθελα να ευχαριστήσω τους νέους γεωργούς του Δήμου Λαγκαδά οι οποίοι μου αφιέρωσαν αρκετό από τον πολύτιμο χρόνο τους για να απαντήσουν στο ερωτηματολόγιο και χωρίς τη συμβολή τους δεν θα υπήρχαν τα αποτελέσματα της έρευνας.

Τέλος θα ήθελα να ευχαριστήσω όλους τους καθηγητές μου, του Τμήματος Τεχνολόγων Γεωπόνων του Αλεξάνδρειου ΤΕΙ Θεσσαλονίκης, για τις γνώσεις που μου μετέδωσαν τα τέσσερα χρόνια των σπουδών μου.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Ένα σημαντικό πρόβλημα, ανάμεσα σε άλλα, του αγροτικού τομέα είναι η απροθυμία των νέων να ασχοληθούν με το γεωργικό επάγγελμα και να εγκατασταθούν μόνιμα στην ύπαιθρο. Ως αποτέλεσμα αυτού του προβλήματος είναι η δημογραφική συρρίκνωση του γεωργικού πληθυσμού και η υποβάθμιση των αγροτικών περιοχών.

Για την αντιμετώπιση του συγκεκριμένου προβλήματος η Κοινή Αγροτική Πολιτική (ΚΑΠ) έχει θεσπίσει μέτρα με τα οποία επιχειρείται μέσα από το πρόγραμμα της πρώτης εγκατάστασης των νέων στη γεωργία «Νέοι αγρότες» να δώσει κίνητρα (κυρίως οικονομικά) στους νέους με στόχο την ηλικιακή ανανέωση του γεωργικού πληθυσμού, τη δημιουργία βιώσιμων γεωργικών εκμεταλλεύσεων και την ανάπτυξη της υπαίθρου. Το ερώτημα που τίθεται είναι κατά πόσο το συγκεκριμένο πρόγραμμα αποτελεί κίνητρο εγκατάστασης των νέων στη γεωργία αφενός και αφετέρου κατά πόσο οι νέοι που εγκαθίστανται είναι καινοτόμοι.

Προκειμένου να απαντηθούν τα παραπάνω ερωτήματα, πραγματοποιήθηκε έρευνα σε νέους που εντάχθηκαν στο παραπάνω Πρόγραμμα και για το σκοπό αυτό επιλέχθηκε ο Δήμος του Λαγκαδά του Νομού Θεσσαλονίκης. Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι να διερευνήσει τα χαρακτηριστικά των νέων γεωργών του Δήμου, των εκμεταλλεύσεών τους, τις καινοτομίες που πραγματοποίησαν και τις στάσεις τους απέναντι στο γεωργικό επάγγελμα. Παράλληλα η παρούσα εργασία θέλει να προσθέσει γνώση κυρίως αν το συγκεκριμένο πρόγραμμα βοηθάει τους νέους να γυρίσουν στην ύπαιθρο και να ασχοληθούν με τη γεωργία και εν συνεχεία να δείξει αν το Πρόγραμμα πέτυχε τους στόχους του. Η έρευνα πραγματοποιήθηκε με ερωτηματολόγιο μέσω τηλεφωνικών συνεντεύξεων σε δείγμα 60 νέων γεωργών, από τους 142 συνολικά, των ενταχθέντων του προγράμματος του Δήμου Λαγκαδά, κατά την περίοδο Ιούλιο με Οκτώβριο του 2017. Τα βασικότερα συμπεράσματα που προέκυψαν είναι ότι το πρόγραμμα αν και δεν ήταν καταλυτικός παράγοντας στην απόφασή τους να γυρίσουν στην ύπαιθρο και να ασχοληθούν με τη γεωργία είναι όμως μία σημαντική οικονομική βοήθεια και οι νέοι γεωργοί αν και δεν έχουν κάνει κάποια καινοτομία στην εκμετάλλευσή τους, πολλοί από αυτούς σκέφτονται και με τη βοήθεια άλλων προγραμμάτων να εκσυγχρονίσουν τις εκμεταλλεύσεις τους και να τις καθετοποιήσουν.

Λέξεις κλειδιά: Νέοι αγρότες, Καινοτομία, ΚΑΠ, Δήμος Λαγκαδά, Γήρανση γεωργικού πληθυσμού

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	1
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο: Η ΓΕΩΡΓΙΑ ΣΕ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΗ	
1.1. Η ΕΜΦΑΝΙΣΗ ΤΗΣ ΓΕΩΡΓΙΑΣ	3
1.1.1. Συνοπτική ιστορική αναδρομή της γεωργίας	3
1.1.2. Ιδιαιτερότητες της γεωργίας	4
1.2. Η ΓΕΩΡΓΙΑ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ	4
1.3. Η ΓΕΩΡΓΙΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ	9
1.3.1. Ιστορική αναδρομή της γεωργίας στην Ελλάδα	9
1.3.2. Η διάρθρωση της ελληνικής γεωργίας από το 1981 έως σήμερα	11
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο: ΤΟ ΜΕΤΡΟ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΝΕΩΝ ΣΤΗ ΓΕΩΡΓΙΑ ΚΑΙ Η ΚΑΠ	
2.1. Η ΚΟΙΝΗ ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ	15
2.2. ΟΙ ΣΤΟΧΟΙ ΤΗΣ ΚΑΠ	15
2.3. ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ‘ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΤΩΝ ΝΕΩΝ ΣΤΗ ΓΕΩΡΓΙΑ’	16
2.3.1. Η εμφάνιση του προγράμματος	16
2.3.2. Στόχος, σκοπός, πεδίο εφαρμογής και δράση του προγράμματος	16
2.3.3. Κριτήρια επιλεξιμότητας υποψήφιου και γεωργικής εκμετάλλευσης	17
2.3.4. Επιχειρηματικό Σχέδιο και χρηματοδότηση του μέτρου	18
2.3.5. Οι σημαντικότερες αλλαγές του μέτρου εγκατάστασης νέων στη γεωργία κατά την εξέλιξη των Ευρωπαϊκών Κανονισμών	20
2.4. ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΝΕΩΝ ΣΤΗΝ ΓΕΩΡΓΙΑ	21
2.4.1. Αποτελέσματα του προγράμματος στην Ευρωπαϊκή Ένωση	21
2.4.2. Αποτελέσματα του Προγράμματος «Νέοι αγρότες» στην Ελλάδα	25

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο: ΔΗΜΟΣ ΛΑΓΚΑΔΑ ΚΑΙ ΝΕΟΙ ΓΕΩΡΓΟΙ

3.1. ΑΝΑΛΥΣΗ ΔΗΜΟΥ ΛΑΓΚΑΔΑ	29
3.1.1. Δημογραφικά χαρακτηριστικά	29
3.1.2. Μορφολογικά χαρακτηριστικά και απασχόληση πληθυσμού στη γεωργία	31
3.2. ΟΙ ΕΝΤΑΓΜΕΝΟΙ ΣΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΝΕΟΙ ΑΓΡΟΤΕΣ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ ΛΑΓΚΑΔΑ	31

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο: ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

4.1. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΕΡΕΥΝΑΣ	37
4.1.1. Σκοπός της έρευνας	37
4.1.2. Μεθοδολογία της έρευνας	37
4.2. ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ	38
4.2.1. Δημογραφικά χαρακτηριστικά	38
4.2.2. Απασχόληση	42
4.2.3. Χαρακτηριστικά γεωργικών εκμεταλλεύσεων	44
4.2.4. Απόψεις των γεωργών σχετικά με τη γεωργία, τους συνεταιρισμούς και το πρόγραμμα της πρώτης εγκατάστασης των νέων στη γεωργία	50
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	62
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	65
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1: ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ	68
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 2: ΒΑΘΜΟΛΟΓΙΑ ΚΡΙΤΗΡΙΩΝ ΕΝΤΑΞΗΣ	71
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 3: ΟΡΙΣΜΟΙ	73

Περιεχόμενα Πινάκων

Πίνακας 1.1: Η εξέλιξη της γεωργίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση	5
Πίνακας 1.2: Η γεωργία στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης των 28 (2013)	6
Πίνακας 1.3: Η διάρθρωση της γεωργίας στην Ελλάδα	11
Πίνακας 1.4: Η διάρθρωση της κτηνοτροφίας στην Ελλάδα	13
Πίνακας 2.1: Ύψος ενίσχυσης ανά κατηγορία	19
Πίνακας 2.2: Οι σημαντικότερες αλλαγές στα κριτήρια ανά Ευρωπαϊκό Κανονισμό ...	20
Πίνακας 2.3: Σύνολο δικαιούχων του προγράμματος στην ΕΕ των 28 ανά χώρα και κανονισμό (2014)	22
Πίνακας 2.4: Σύνολο δικαιούχων του προγράμματος στην Ελλάδα ανά περιφέρεια και κανονισμό	25
Πίνακας 3.1: Σύνολο κατοίκων Δήμου Λαγκαδά ανά Δημοτικό Διαμέρισμα (2011) ...	30
Πίνακας 3.2: Υφιστάμενη – Μελλοντική ΜΑΕ	33
Πίνακας 3.3: Υφιστάμενη – Μελλοντική ΑΠΑ	35
Πίνακας 4.1: Φύλο νέων γεωργών	39
Πίνακας 4.2: Οικογενειακή κατάσταση	40
Πίνακας 4.3: Επίπεδο εκπαίδευσης	41
Πίνακας 4.4: Διαμονή εκτός χωριού	41
Πίνακας 4.5: Ασχολία πριν το πρόγραμμα	42
Πίνακας 4.6: Επάγγελμα πατέρα	43
Πίνακας 4.7: Σύγκριση υφιστάμενης και μελλοντικής κατάστασης των εκμεταλλεύσεων	45
Πίνακας 4.8: Είδη καλλιεργειών στην υφιστάμενη κατάσταση	46
Πίνακας 4.9: Οικογενειακή κατάσταση	48
Πίνακας 4.10: Ξένη απασχόληση	48
Πίνακας 4.11: Επιπλέον εκπαίδευση	51
Πίνακας 4.12: Πηγή αναζήτησης γνώμης και γνώσης	52
Πίνακας 4.13: Βοήθεια των συνεταιρισμών στα γεωργικά προβλήματα	53
Πίνακας 4.14: Ικανότητα των νέων να συνεργαστούν μεταξύ τους	54
Πίνακας 4.15: Χαρακτηριστικά πετυχημένου γεωργού	55
Πίνακας 4.16: Η εμπιστοσύνη των νέων γεωργών	56
Πίνακας 4.17: Η αντιμετώπιση των οικογενειών των νέων γεωργών	58

Πίνακας 4.18: Το πρόγραμμα σαν κίνητρο	59
Πίνακας 4.19: Πόσο άξιζε ο κόπος των νέων γεωργών να ενταχθούν στο πρόγραμμα	60
Πίνακας 4.20: Πόσο αποφασισμένοι είναι οι νέοι γεωργοί να συνεχίσουν το επάγγελμα του γεωργού ή του κτηνοτρόφου	61

Περιεχόμενα Γραφημάτων

Γράφημα 1.1: Αρχηγοί γεωργικών εκμεταλλεύσεων κάτω των 35 και άνω των 55 ετών στις ευρωπαϊκές χώρες	9
Γράφημα 1.2: Αρχηγοί γεωργικών εκμεταλλεύσεων κάτω των 35 και άνω των 55 ετών στην Ελλάδα	12
Γράφημα 1.3: Συνολικός αριθμός γεωργικών ζώων ανά είδος	14
Γράφημα 2.1: Σύνολο ενταγμένων νέων γεωργών ανά Ευρωπαϊκό Κανονισμό	24
Γράφημα 2.2: Σύνολο ενταγμένων νέων γεωργών ανά ευρωπαϊκή χώρα	25
Γράφημα 2.3: Σύνολο ενταγμένων νέων γεωργών ανά Ευρωπαϊκό Κανονισμό στην Ελλάδα	27
Γράφημα 2.4: Σύνολο ενταγμένων νέων γεωργών ανά Περιφερειακή Ενότητα	28
Γράφημα 3.1: Ποσοστό αντρών – γυναικών Δήμου Λαγκαδά	29
Γράφημα 3.2: Κατανομή πληθυσμού στο Δήμο Λαγκαδά ανά ΔΔ	31
Γράφημα 3.3: Δικαιούχοι – Επιλαχόντες	32
Γράφημα 3.4: Φύλο δικαιούχων προγράμματος νέων γεωργών	32
Γράφημα 3.5: Κατεύθυνση γεωργικών εκμεταλλεύσεων	33
Γράφημα 3.6: Υφιστάμενη – Μελλοντική ΜΑΕ	34
Γράφημα 3.7: Υφιστάμενη – Μελλοντική ΑΠΑ	36
Γράφημα 4.1: Φύλο νέων γεωργών	39
Γράφημα 4.2: Σύνολο απαντήσεων ανά Δημοτικό Διαμέρισμα	40
Γράφημα 4.3: Μέρη διαμονής εκτός χωριού	41
Γράφημα 4.4: Λόγοι διαμονής εκτός χωριού	42
Γράφημα 4.5: Λόγοι ενασχόλησης με τη γεωργία	43
Γράφημα 4.6: Επάγγελμα πατέρα	43
Γράφημα 4.7: Η γεωργία – κτηνοτροφία ως αποκλειστικό επάγγελμα	44
Γράφημα 4.8: Κατεύθυνση γεωργικών εκμεταλλεύσεων	44
Γράφημα 4.9: Ιδιότητα – Ενοικιαζόμενα στρέμματα	45
Γράφημα 4.10: Κατοχή των γεωργικών μηχανημάτων και των κτηρίων	47
Γράφημα 4.11: Διοίκηση της γεωργικής εκμετάλλευσης	47
Γράφημα 4.12: Καινοτομία	49
Γράφημα 4.13: Χρηματοδότηση των επενδύσεων	50
Γράφημα 4.14: Γνώσεις για το γεωργικό επάγγελμα	51

Γράφημα 4.15: Συμμετοχή νέων γεωργών σε συνεταιρισμούς	52
Γράφημα 4.16: Βοήθεια των συνεταιρισμών στα γεωργικά προβλήματα	54
Γράφημα 4.17: Χαρακτηριστικά πετυχημένου γεωργού	56
Γράφημα 4.18: Η εμπιστοσύνη των νέων γεωργών	57
Γράφημα 4.19: Η αντιμετώπιση των οικογενειών των νέων γεωργών	58
Γράφημα 4.20: Η αντιμετώπιση των συγχωριανών των νέων γεωργών	58
Γράφημα 4.21: Το πρόγραμμα σαν κίνητρο	59
Γράφημα 4.22: Πόσο άξιζε ο κόπος των νέων γεωργών να ενταχθούν στο πρόγραμμα	60
Γράφημα 4.23: Πόσο αποφασισμένοι είναι οι νέοι γεωργοί να συνεχίσουν το επάγγελμα του γεωργού ή του κτηνοτρόφου	61

Κατάλογος Συντομογραφιών

ΑΕΙ	Ανώτατο Εκπαιδευτικό Ίδρυμα
ΑΕΠ	Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν
ΑΤΕ	Αγροτική Τράπεζα Ελλάδος
ΑΠΑ	Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία
ΔΓΘ	Διεύθυνση Γεωργίας Θεσσαλονίκης
ΔΔ	Δημοτικό Διαμέρισμα
ΕΑΕ	Ενιαία Αίτηση Ενίσχυσης
ΕΓΤΑΑ	Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης
ΕΕ	Ευρωπαϊκή Ένωση
ΕΚ	Ευρωπαϊκός Κανονισμός
ΕΛΣΤΑΤ	Ελληνική Στατιστική Αρχή
ΕΟΚ	Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα
ΙΕΚ	Ινστιτούτο Επαγγελματικής Κατάρτισης
ΚΑΠ	Κοινή Αγροτική Πολιτική
ΚΥΑ	Κοινή Υπουργική Απόφαση
ΜΑΑΕ	Μητρώο Αγροτών και Αγροτικών Εκμεταλλεύσεων
ΜΑΕ	Μονάδα Ανθρώπινης Εργασίας
ΟΑΕΔ	Οργανισμός Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού
ΟΠΕΚΕΠΕ	Οργανισμός Πληρωμών και Ελέγχου Κοινοτικών Ενισχύσεων Προσανατολισμού και Εγγυήσεων
ΟΣΔΕ	Ολοκληρωμένο Σύστημα Διαχείρισης και Ελέγχου
ΤΕΕ	Τεχνολογικά Επαγγελματικά Εκπαιδευτήρια
ΤΕΙ	Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα
ΦΕΚ	Φύλο Εφημερίδος Κυβερνήσεως

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Από την εμφάνιση της γεωργίας, πριν περίπου 10.000 χρόνια, έως σήμερα διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο στην ανθρωπότητα καθώς προσφέρει τις πρώτες ύλες, φυσική ομορφιά, τοπία με ιδιαίτερο φυσικό κάλος και πλούσια φυσική και πολιτιστική ομορφιά. Την ίδια στιγμή η κατάσταση που βρίσκονται οι αγροτικές περιοχές παρουσιάζει πλήθος σημαντικών προβλημάτων, όπως μη ανταγωνιστικές γεωργικές εκμεταλλεύσεις, χαμηλό κατά κεφαλήν εισόδημα, ελάχιστα ανεπτυγμένο τομέα υπηρεσιών και ανεπάρκεια δεξιοτήτων.

Για να αντιμετωπιστούν οι νέες οικονομικές και τεχνολογικές συνθήκες είναι απαραίτητο να εξασφαλιστεί η ηλικιακή ανανέωση των γεωργών. Χρειάζεται ο νέος αγρότης να κάνει προσαρμογές στον τρόπο σκέψης και λειτουργίας του, προκειμένου να ακολουθήσει τον τύπο ανάπτυξης που προμοδοτείται από την αγροτική πολιτική. Όμως η γεωργία αποτελεί τομέα χαμηλού ενδιαφέροντος για τους νέους οι οποίοι ζητούν ένα σταθερό εισόδημα με καλές συνθήκες εργασίας που σημαίνει ότι όλοι αυτοί οι νέοι έχουν μετακινηθεί στις πόλεις με αποτέλεσμα να δημιουργείται το πρόβλημα της γήρανσης του αγροτικού τομέα.

Η γήρανση του αγροτικού πληθυσμού αποτελεί το κυριότερο διαρθρωτικό και δημογραφικό πρόβλημα του πρωτογενούς τομέα. Η προοδευτική γήρανση του γεωργικού πληθυσμού στην ΕΕ και το χαμηλό επίπεδο, κυρίως στην Ελλάδα, γενικής και γεωργικής εκπαίδευσης αποτελούν σοβαρούς ανασχετικούς παράγοντες στον εκσυγχρονισμό των γεωργικών διαρθρώσεων. Η ΕΕ για να αντιμετωπίσει το συγκεκριμένο πρόβλημα, μέσω τον ΕΚ 797/85, ένταξε στην ΚΑΠ το μέτρο της πρώτης εγκατάστασης των νέων στη γεωργία.

Το πρόγραμμα των νέων γεωργών προβλέπει πριμοδότηση σε νέους έως 40 ετών, που πρέπει να διαθέτουν επαρκή επαγγελματική ικανότητα, γίνονται για πρώτη φορά αρχηγοί γεωργικής εκμετάλλευσης και υποβάλλουν επιχειρηματικό σχέδιο για την ανάπτυξη των γεωργικών δραστηριοτήτων τους.

Η έρευνα διεξήχθη στο Δήμο Λαγκαδά του της Περιφερειακής Ενότητας Μακεδονίας Θεσσαλονίκης της Περιφέρειας της Κεντρικής Μακεδονίας, σε 60 ενταγμένους γεωργούς, του μέτρου των νέων γεωργών που προκηρύχθηκε το 2014. Ο σκοπός της παρούσας έρευνας είναι να διερευνηθεί αφενός εάν το μέτρο της πρώτης εγκατάστασης των νέων στη γεωργία αποτελεί κίνητρο για τους νέους προκειμένου να ασχοληθούν

επαγγελματικά με τη γεωργία, αφετέρου οι νέοι γεωργοί εφαρμόζουν καινοτομίες στις γεωργικές εκμεταλλεύσεις τους.

Η παρούσα εργασία δομείται ως εξής:

- ❖ Στο πρώτο κεφάλαιο αναφερόμαστε σε ιστορικά στοιχεία για τη γεωργία, τα θετικά και τα προβλήματα της γεωργίας, ενώ στη συνέχεια του κεφαλαίου παραθέτουμε τα χαρακτηριστικά στοιχεία της γεωργίας των χωρών της ΕΕ και πιο αναλυτικά στην Ελλάδα.
- ❖ Στο δεύτερο κεφάλαιο αναφερόμαστε για την ΚΑΠ, αναλύουμε το μέτρο της πρώτης εγκατάστασης των νέων στη γεωργία και παραθέτουμε τα στοιχεία που έχουν προκύψει από την εφαρμογή του μέτρου στην Ελλάδα και στις υπόλοιπες χώρες της ΕΕ.
- ❖ Στο τρίτο κεφάλαιο γίνεται παρουσίαση του Δήμου Λαγκαδά, που είναι η περιοχή που έγινε το ερωτηματολόγιο, και στη συνέχεια του κεφαλαίου αναλύουμε τα χαρακτηριστικά και οικονομικά στοιχεία από τις γεωργικές εκμεταλλεύσεις, των γεωργών που εντάχθηκαν στο μέτρο, στην υφιστάμενη και μελλοντική τους κατάσταση.
- ❖ Στο τέταρτο κεφάλαιο παρουσιάζουμε τα αποτελέσματα που αντλήθηκαν από την πρωτογενή έρευνα (ερωτηματολόγιο) που έγινε στους ενταγμένους γεωργούς του μέτρου της πρώτης εγκατάστασης των νέων στη γεωργία του Δήμου Λαγκαδά.
- ❖ Αμέσως μετά ακολουθεί η ενότητα με τα συμπεράσματα της πρωτογενούς έρευνας.
- ❖ Τέλος έχουμε την ενότητα με τις βιβλιογραφικές πηγές που χρησιμοποιήθηκαν για την συλλογή πληροφοριών και ακολουθεί η ενότητα με τα παραρτήματα όπου εκεί υπάρχει το ερωτηματολόγιο της έρευνας, ο πίνακας με τη βαθμολογία του μέτρου και ο κατάλογος με διάφορους ορισμούς για την κατανόηση εννοιών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο: Η ΓΕΩΡΓΙΑ ΣΕ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΗ

1.1. Η ΕΜΦΑΝΙΣΗ ΤΗΣ ΓΕΩΡΓΙΑΣ

Η γεωργία εμφανίστηκε από τότε που ο άνθρωπος σκέφθηκε και ασχολήθηκε με την καλλιέργεια της γης, αρχίζοντας με την σπορά μερικών αυτοφυών φυτών και την εξημέρωση κάποιων άγριων ζώων σε ένα συγκεκριμένο τόπο, με αποτέλεσμα να αρχίζει να εγκαθίσταται σε μόνιμους τόπους και να σταματήσει τη νομαδική ζωή (Ζιωγάνας 2003). Επομένως, μπορούμε να πούμε ότι η γεωργία υπό την ευρεία έννοια είναι η εκμετάλλευση φυτών και ζώων για την παραγωγή τροφίμων και κλωστικών ινών, ενώ υπό την στενή έννοια του όρου αναφέρεται στις λεγόμενες αροτραίες καλλιέργειες, δηλαδή στις καλλιέργειες ετήσιων φυτών που προϋποθέτουν το όργωμα του εδάφους κάθε χρόνο και την προετοιμασία του για σπορά (Δόρδας 2009).

1.1.1. Συνοπτική ιστορική αναδρομή της γεωργίας

Η άσκηση της γεωργίας, υπό την ευρεία έννοια, άρχισε στη Μεσοποταμία πριν από 10.000 χρόνια. Οι άνθρωποι εξασφάλιζαν ως τότε την τροφή τους αποκλειστικά από το κυνήγι και τη συλλογή αυτοφυών φυτικών προϊόντων. Η έναρξη της καλλιέργειας των φυτών, η συλλογή των καρπών και της αποθήκευσής τους έδωσε τη δυνατότητα σε μερικούς ανθρώπους να ασχοληθούν και με άλλες δραστηριότητες, οι οποίες με τη σειρά τους ήταν χρήσιμες και στη γεωργία, όπως η κατασκευή εργαλείων και αγγείων για την αποθήκευση των προϊόντων (Δόρδας 2009). Σύμφωνα με τον Ζιωγάνη (2003), «η μεγάλη αυτή αλλαγή στην εξέλιξη της οικονομίας της ανθρωπότητας σηματοδότησε την πρώτη τεχνολογική επανάσταση που χαρακτηρίστηκε ως γεωργική επανάσταση».

Στην αρχή, πάνω από το 90% του πληθυσμού των ανθρώπων ασχολούνταν με τη γεωργία ενώ σήμερα το ποσοστό αυτό για μερικές χώρες έχει φτάσει έως και 2%. Η γεωργία ασκήθηκε ως τέχνη έως τις αρχές του 19^{ου} αιώνα, οπότε η ανάπτυξη των φυσικών και των βιολογικών επιστημών έδωσε τη δυνατότητα να στηριχθεί η ανάπτυξη της γεωργίας σε στέρεες επιστημονικές βάσεις, έκτοτε η ανάπτυξη της γεωργίας υπήρξε ραγδαία (Δόρδας 2009).

1.1.2. Ιδιαιτερότητες της γεωργίας

Ο αγροτικός τομέας, ως παραγωγικός τομέας της οικονομίας, συγκρινόμενος με τους άλλους παραγωγικούς τομείς, εμφανίζει ορισμένες ιδιαιτερότητες οι οποίες τον κάνουν να ξεχωρίζει από τους άλλους. Οι ιδιαιτερότητες αυτές συνοπτικά είναι οι εξής:

- η αγροτική παραγωγή γίνεται σε εκτάσεις κάτω από την ανεξέλεγκτη επίδραση των κλιματολογικών συνθηκών
- η αγροτική παραγωγή είναι κατά μεγάλο μέρος εκτατική με αποτέλεσμα να υπάρχουν υψηλές δαπάνες στη μηχανοποίηση και δυσκολίες στην οργάνωση της εργασίας
- ο κύκλος της αγροτικής παραγωγής είναι πολύ μεγάλος και κυμαίνεται από λίγους μήνες έως πολλά χρόνια
- στην αγροτική παραγωγή δεν γίνεται κατακερματισμός και εξειδίκευση της εργασίας
- οι σταθεροί συντελεστές συνήθως δεν αναπαράγονται
- η ζήτηση των αγροτικών προϊόντων είναι συνήθως ανελαστική
- δεν είναι ακριβής η πρόβλεψη της παραγωγής
- τα αγροτικά προϊόντα, σε μεγάλο ποσοστό, είναι ευπαθή με μικρή διάρκειας ζωής
- και τα κεφάλαια που επενδύονται αναπαράγονται με αργό ρυθμό (Σέμος 2014).

Όλα τα παραπάνω μειονεκτήματα του αγροτικού τομέα, έχουν σαν αποτέλεσμα να δημιουργούν πολλά προβλήματα στις καθαρά γεωργικές περιοχές, από τα οποία τα πιο σημαντικά είναι οι μη ανταγωνιστικές γεωργικές εκμεταλλεύσεις, ανεπάρκεια δεξιοτήτων, χαμηλό κατά κεφαλήν εισόδημα, ελάχιστα ανεπτυγμένο τομέα υπηρεσιών και η γήρανση του αγροτικού και γεωργικού πληθυσμού (Τζίκα, 2009).

1.2. Η ΓΕΩΡΓΙΑ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ

Τον 19^ο και 20^ο αιώνα, κατά την πορεία της εκβιομηχάνισης, μεταβλήθηκαν θεμελιωδώς η οικονομία και η κοινωνία της Ευρώπης. Η μεταβολή στον αγροτικό χώρο πραγματοποιήθηκε τόσο στον τομέα της αγροτικής παραγωγής, όσο και στην κοινωνική δομή της υπαίθρου, με αποτέλεσμα από τη μία να αυξηθεί η παραγωγικότητα του γεωργικού τομέα και από την άλλη να μειωθεί σημαντικά η συμμετοχή των γεωργών στο συνολικό πληθυσμό. Η αύξηση της γεωργικής παραγωγής αποδίδεται κυρίως στην εφαρμογή της αγροτικής τεχνολογίας με αυξανόμενη εκμηχάνιση των περισσότερων

εργασιακών διαδικασιών, αποτελεσματικότερη αξιοποίηση του εδάφους με χρήση φυτοφαρμάκων και λιπασμάτων, χρησιμοποίηση νέων ανθεκτικότερων καλλιεργειών και στην βελτίωση των διαρθρώσεων της κτηνοτροφίας. Από το 1960 έως το 1990 η γεωργία μεταβλήθηκε από τις μηχανές και τις νέες τεχνολογίες σε τόσο μεγάλο βαθμό που είχε σαν αποτέλεσμα μια αυξανόμενη μείωση των απασχολούμενων στον αγροτικό τομέα (Σουκιούρογλου, 2011).

Το 1960, στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα των 6, απασχολούνταν 15,2 εκατομμύρια του οικονομικά ενεργού πληθυσμού στον αγροτικό τομέα. Όμως παρ' όλη την ένταξη 6 νέων κρατών στην κοινότητα το 1981 οι απασχολούμενοι μειώθηκαν σε 12,2 εκατομμύρια και το 1985 σε 10 εκατομμύρια. Ομοίως και το 1995, που η Ευρωπαϊκή κοινότητα αυξήθηκε σε 15 κράτη-μέλη, μειώθηκε σε 9 εκατομμύρια αγρότες. Ακόμη και με 27 κράτη-μέλη έχουμε 12 εκατομμύρια αγρότες, αριθμός που δεν ξεπερνά τον αριθμό των αγροτών του 1961 (Eurostat 2013). Η συνεχής μείωση του γεωργικού πληθυσμού οφείλεται στους εξής παράγοντες, όπως είδαμε και προηγουμένως, στο χαμηλό γεωργικό εισόδημα, την κοινωνική απαξίωση του γεωργικού επαγγέλματος και το υψηλό κόστος εκκίνησης για ένα νέο που επιθυμεί να ασχοληθεί με το γεωργικό επάγγελμα (Σουκιούρογλου, 2011).

Στον πίνακα 1.1 που ακολουθεί παρουσιάζονται στοιχεία που αφορούν την εξέλιξη της δομής της γεωργίας στην ΕΕ, από το 1961 έως το 2013. Τα στοιχεία αφορούν τον γεωργικό πληθυσμό, το ποσοστό των γεωργών κάτω των 35 ετών και άνω των 55 ετών, τον αριθμό των γεωργικών εκμεταλλεύσεων, το μέσο μέγεθος των γεωργικών εκμεταλλεύσεων καθώς και τη συμμετοχή της γεωργίας στο ΑΕΠ.

Πίνακας 1.1: Η εξέλιξη της γεωργίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση

Έτος	Αριθμός γεωργ. εκμ/σεων	Μέσο μέγεθος γεωργ. εκμ/σεων (στρ)	Αρχηγοί γεωργ. εκμ/σεων <35 ετών	Αρχηγοί γεωργ. εκμ/σεων >55 ετών	Συμμετοχή γεωργίας στο ΑΕΠ
1961	6,4 εκ.	120	*	*	*
1981	5,2 εκ.	190	12,5%	44%	6%
1985	4,8 εκ.	200	11%	47%	4,8%
1995	4,9 εκ.	190	10%	51%	2,7%
2007	8,3 εκ.	292	8%	46%	1,6%
2010	12,3 εκ.	327	7,5%	53%	1,4%
2013	10,8 εκ.	345	5,6%	53%	3,57%

*δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία

Πηγή: Σουκιούρογλου (2011), Eurostat (2013), επεξεργασία συγγραφέα

Από τα στοιχεία του πίνακα 1.1, μπορούμε να παρατηρήσουμε ότι ο συνολικός αριθμός των γεωργικών εκμεταλλεύσεων έχει μειούμενη πορεία από το 1961 έως το 1985, που οφείλεται κατά κύριο λόγο στην αύξηση του μεγέθους των εκμεταλλεύσεων, αφού το 1961 το μέσο μέγεθος των γεωργικών εκμεταλλεύσεων ήταν 120 στρέμματα και το 1985 αυξήθηκε σε 200 στρέμματα. Ακόμη, από το 1995 έως το 2010 έχουμε μία μεγάλη αύξηση του αριθμού των γεωργικών εκμεταλλεύσεων, δηλαδή από 4,9 εκατομμύρια σε 12,3 εκατομμύρια αντίστοιχα, που οφείλεται στην ένταξη των νέων χωρών στην ΕΕ. Ταυτοχρόνος, σε αυτό το διάστημα έχουμε και αύξηση του μέσου μεγέθους των γεωργικών εκμεταλλεύσεων από 190 στρέμματα σε 327 στρέμματα. Όμως το 2013 με την είσοδο και της Κροατίας, αντί να αυξηθούν οι γεωργικές εκμεταλλεύσεις, υπάρχει μια μικρή μείωση στον αριθμό γεωργικών εκμεταλλεύσεων σε 10,8 εκατομμύρια αλλά αυξάνεται το μέσο μέγεθος των γεωργικών εκμεταλλεύσεων σε 345 στρέμματα.

Επιπλέον παρατηρούμε ότι υπάρχει συνεχής μείωση του ποσοστού των νέων, κάτω των 35 ετών, που είναι κάτοχοι γεωργικών εκμεταλλεύσεων, ενώ για τους γεωργούς άνω των 55 ετών το ποσοστό συμμετοχή τους κυμαίνεται από 44% έως 53%. Μπορούμε λοιπόν να σημειώσουμε ότι η γήρανση του γεωργικού πληθυσμού στην ΕΕ παρατηρείται από το 1981 και έπειτα. Τέλος, η συμμετοχή της γεωργία στο ΑΕΠ της ΕΕ, το 1981 ήταν 6% και μειώνεται συνεχώς ως το 2007 στο 1,6%, ενώ το 2013 αυξάνεται σημαντικά σε 3,57%.

Στη συνέχεια στον πίνακα 1.2 παρουσιάζονται ορισμένα σημαντικά στοιχεία για κάθε χώρα της ΕΕ, τα οποία είναι οι συνολικές γεωργικές εκμεταλλεύσεις, το μέσο μέγεθος της εκμετάλλευσης, οι απασχολούμενοι στον γεωργικό τομέα, το ποσοστό των γεωργών κάτω των 35 ετών και άνω των 55 ετών, το σύνολο των κτηνοτροφικών εκμεταλλεύσεων καθώς και το σύνολο των γεωργικών ζώων.

Πίνακας 1.2: Η γεωργία στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης των 28 (2013)

Χώρα	Γεωργικές εκμ/σεις	Μέσο μέγεθος εκμ/σης (στρ)	Απασχ/νοι	Αρχηγοί γεωργ. εκμ/σεων <35 ετών	Αρχηγοί γεωργ. εκμ/σεων >55 ετών	Κτηνοτροφικές εκμ/σεις	Αριθμός ζώων *
Αυστρία	140.430	194	337.580	10,9%	28,1%	101.790	2.439.100
Βέλγιο	37.760	346	74.830	4%	47,9%	27.770	3.584.400
Βουλγαρία	254.410	183	557.670	6,4%	61,8%	184.030	1.024.900
Γαλλία	472.210	587	907.080	8,8%	39,3%	274.620	21.871.300
Γερμανία	285.030	586	706.260	6,8%	36,2%	199.200	18.406.900
Δανία	38.280	675	79.580	2,5%	51,8%	23.400	4.133.400
Ελλάδα	709.500	48	1.238.490	5,2%	56,1%	256.400	2.143.000

Εσθονία	19.190	499	44.220	7,5%	52,2%	8.380	310.100
Ηνωμένο Βασίλειο	183.040	923	431.260	3,9%	58,3%	193.950	13.282.300
Ιρλανδία	139.600	355	269.510	6,2%	51,9%	128.310	5.929.400
Ισπανία	965.000	241	1.782.690	3,7%	58,5%	217.150	14.501.700
Ιταλία	1.010.330	120	2.139.060	4,5%	63%	173.350	9.374.300
Κροατία	157.440	100	388.370	4,6%	60,3%	123.080	864.000
Κύπρος	35.380	31	77.390	1,6%	70%	10.450	174.500
Λετονία	81.800	230	173.920	5%	54,2%	43.920	486.000
Λιθουανία	171.800	167	297.95	5,6%	54,8%	117.610	838.800
Λουξεμβούργο	2.080	630	4.950	8,6%	41,8%	1.610	165.400
Μάλτα	9.360	12	14.870	3,8%	58,5%	2.780	34.900
Ουγγαρία	491.330	95	1.059.940	6,1%	59,5%	312.430	2.259.100
Ολλανδία	67.480	274	193.140	3%	47,8%	46.440	6.602.100
Πολωνία	1.429.010	101	3.558.710	12,1%	33,9%	797.750	9.164.600
Πορτογαλία	264.420	138	626.390	2,4%	73,6%	169.920	2.035.500
Ρουμανία	3.629.660	36	6.577.930	4,7%	64,4%	2.727.720	4.975.300
Σλοβακία	23.570	807	80.020	8,1%	51,6%	17.090	644.800
Σλοβενία	72.380	67	200.630	4,8%	54,4%	58.300	488.000
Σουηδία	67.150	451	130.710	4,3%	58%	37.510	1.711.700
Τσεχία	26.250	1.330	132.130	4,5%	56,8%	18.840	1.728.400
Φινλανδία	54.400	415	120.020	8,5%	39,3%	19.700	1.145.700
Σύνολο	10.838.290	-	21.907.350	-	-	6.239.500	130.319.600
M.O. E.E.	387.082	345	811.383	5,6%	53%	224.768	4.654.271

*ο αριθμός των γεωργικών ζώων είναι το άθροισμα των: αγελάδων, προβάτων, αιγών, χοίρων, πουλερικών, κουνελιών και ιπποειδών

Πηγή: Eurostat (2013), Σουκιούρογλου (2011), επεξεργασία συγγραφέα

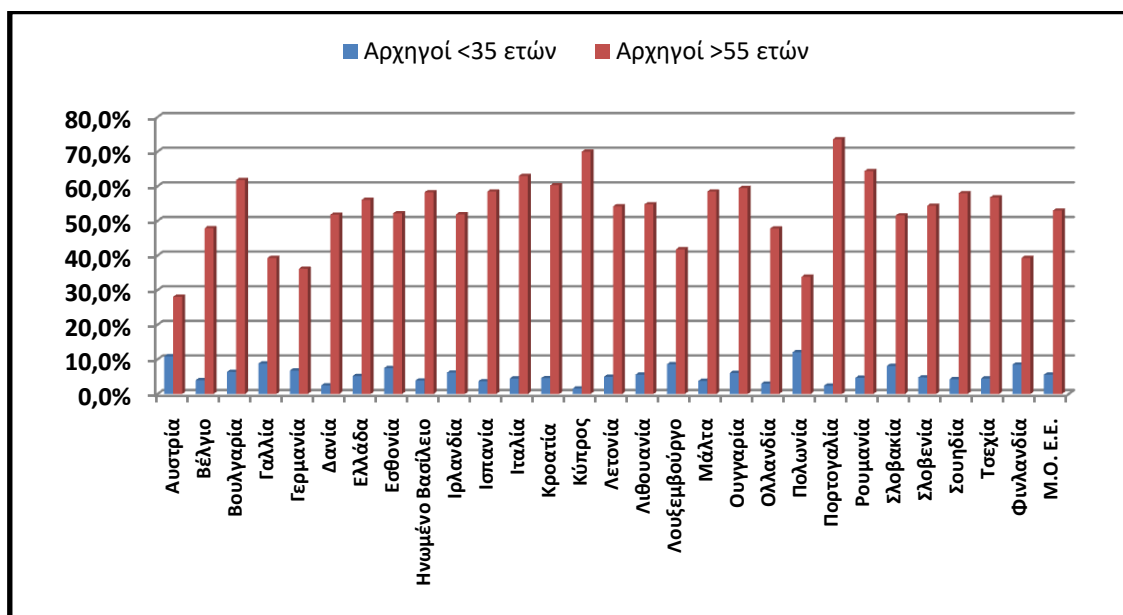
Σύμφωνα με τα στοιχεία του προηγούμενου πίνακα μπορούμε να παρατηρήσουμε ότι το 2013 στην γεωργία της ΕΕ είχαμε 10.838.290 γεωργικές εκμεταλλεύσεις, 21.907.350 απασχολούμενους στη γεωργία, 6.239.500 κτηνοτροφικές εκμεταλλεύσεις και 130.319.600 γεωργικά ζώα. Ο μέσος όρος ήταν 387.082 γεωργικές εκμεταλλεύσεις με μέσο μέγεθος 345 στρέμματα, 811.383 απασχολούμενους 224.768 κτηνοτροφικές εκμεταλλεύσεις, 4.654.271 γεωργικά ζώα, το ποσοστό των αρχηγών των εκμεταλλεύσεων κάτω των 35 ετών ήταν 5,6% και των αρχηγών άνω των 55 ετών ήταν 53%. Όσον αφορά τον αριθμό των γεωργικών εκμεταλλεύσεων οι χώρες με τις περισσότερες είναι η Ρουμανία με 3.629.660, η Πολωνία με 1.429.010, η Ιταλία με 1.010.330, η Ισπανία με 965.000 και η Ελλάδα με 709.500, ενώ οι χώρες με τις λιγότερες είναι το Λουξεμβούργο με 2.080, η Μάλτα με 9.360 και η Εσθονία με 19.190. Επιπλέον, αξίζει να σημειώσουμε ότι χώρες όπως είναι η Γερμανία και η Γαλλία έχουν λίγες γεωργικές εκμεταλλεύσεις σε σχέση με το μέγεθός τους. Ακόμη χώρες με τη μεγαλύτερη έκταση ανά γεωργική εκμετάλλευση είναι η Τσεχία με 1.330 στρέμματα, το Ηνωμένο Βασίλειο με 923 στρέμματα και η Σλοβακία με 807 στρέμματα, ενώ με το μικρότερο μέσο όρο είναι η Μάλτα με 12 στρέμματα, η Κύπρος με 31 στρέμματα και η Ρουμανία με 36 στρέμματα. Επίσης, οι χώρες που έχουν τις περισσότερες

κτηνοτροφικές εκμεταλλεύσεις στην ΕΕ είναι η Ρουμανία με 2.727.720, η Πολωνία με 797.750 και η Ουγγαρία με 312.430, ενώ με τις λιγότερες είναι το Λουξεμβούργο με 1.610, η Μάλτα με 2.780 και η Εσθονία με 8.380. Τέλος, οι χώρες με τα περισσότερα γεωργικά ζώα είναι η Γαλλία με 21.871.300, η Γερμανία με 18.406.900 και η Ισπανία με 14.501.700, ενώ με τα λιγότερα είναι η Μάλτα 34.900, το Λουξεμβούργο με 165.400 και η Κύπρος με 174.500.

Όσον αφορά την απασχόληση, οι χώρες με τους περισσότερους απασχολούμενους είναι η Ρουμανία με 9.577.930, η Πολωνία με 3.558.710 και η Ιταλία με 2.139.060, ενώ με την λιγότερη απασχόληση είναι το Λουξεμβούργο με 4.950, η Μάλτα με 14.870 και η Εσθονία με 44.220. Επιπλέον, οι χώρες με το μικρότερο ποσοστό αρχηγών των εκμεταλλεύσεων κάτω των 35 ετών είναι η Κύπρος με 1,6%, η Πορτογαλία με 2,4% και η Δανία με 2,5%, ενώ οι χώρες με το μεγαλύτερο ποσοστό αρχηγών άνω των 55 ετών είναι η Πορτογαλία με 73,6%, η Κύπρος με 70% και Ρουμανία με 64,4% όπου μπορούμε να διαπιστώσουμε ότι αυτές οι χώρες αντιμετωπίζουν το μεγαλύτερο πρόβλημα της γήρανσης του γεωργικού πληθυσμού σε σχέση με τις υπόλοιπες χώρες της ΕΕ. Στο γράφημα 1.1 μπορούμε να δούμε τα ποσοστά των γεωργών κάτω των 35 ετών και άνω των 55 ετών για κάθε χώρα της ΕΕ.

Τέλος, για την Ελλάδα, σε σύγκριση με το μέσο όρο της ΕΕ, συμπεραίνουμε ότι α) η Ελλάδα έχει περισσότερες γεωργικές εκμεταλλεύσεις από τον μέσο όρο αλλά μικρότερες σε έκταση που έχει ως συνέπεια τη μεγάλη απασχόληση στον πρωτογενή τομέα, β) υπάρχει πρόβλημα γήρανσης του γεωργικού πληθυσμού, καθώς στους γεωργούς κάτω των 35 ετών η Ελλάδα είναι κάτω από το μέσο όρο και βρίσκεται πάνω από το μέσο όρο στους γεωργούς άνω των 55 ετών και γ) παρόλο που η Ελλάδα είναι μια ορεινή χώρα, οι κτηνοτροφικές εκμεταλλεύσεις είναι μικρότερες σε αριθμό ζώων, διότι, ενώ ο αριθμός εκμεταλλεύσεων είναι περίπου ίσος με τον μέσο όρο, ο αριθμός των γεωργικών ζώων είναι περίπου 2.500.000 χαμηλότερος από τον μέσο όρο.

Γράφημα 1.1: Αρχηγοί γεωργικών εκμεταλλεύσεων κάτω των 35 και άνω των 55 ετών στις ευρωπαϊκές χώρες

Πηγή: Πίνακας 1.2

1.3. Η ΓΕΩΡΓΙΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

1.3.1. Ιστορική αναδρομή της γεωργίας στην Ελλάδα

Η ελληνική γεωργία χαρακτηρίζεται από πέντε περιόδους. Η πρώτη περίοδος είναι από την επίσημη ίδρυση του Ελληνικού κράτους το 1831 έως 1880. Σε αυτήν την περίοδο ο πληθυσμός της Ελλάδας ήταν περίπου 1.000.000, ο αγροτικός πληθυσμός ήταν 700.000 και από αυτούς οι 500.000 ήταν ακτήμονες και λόγω του μεγάλου αριθμού που δεν κατέχουν ιδιόκτητη καλλιεργήσιμη γη, έχουμε τη γένεση του αγροτικού προβλήματος. Για να αντιμετωπιστεί αυτό το πρόβλημα η κυβέρνηση του Α. Κουμουνδούρου ψηφίζει νόμο για τη διανομή γαιών, όπου διανεμήθηκαν 2.650.000στρ σε 350.000 κλήρους, δηλαδή 7,5 στρέμματα μέσο όρο ανά δικαιούχο και με αυτό τον τρόπο γίνεται η πρώτη αγροτική μεταρρύθμιση του ελληνικού κράτους (Κουτσού, 2006). Ένας άλλος λόγος που οδήγησε στην πρώτη αγροτική μεταρρύθμιση ήταν ότι υπήρχαν υπερβολικές επιβαρύνσεις για το κράτος στην αγροτική παραγωγή και πιο συμφέρουσα λύση θα ήταν η διανομή των εθνικών γαιών στους καλλιεργητές (Πετμεζάς, 2003). Η δεύτερη περίοδος ήταν από το 1880 έως το 1922, όπου εδώ λόγω της προσάρτησης της Θεσσαλίας, της Ηπείρου και της Μακεδονίας και λόγω της αγοράς, σε αυτές τις περιοχές, τούρκικων τσιφλικιών από πλούσιους έλληνες, τα 2/3 της ελληνικής γης έγιναν πάλι τσιφλίκια, με αποτέλεσμα την αναθέρμανση του

αγροτικού προβλήματος. Για την αντιμετώπιση ξανά αυτού του προβλήματος, το 1917 γίνεται ψήφιση νόμου από τον Βενιζέλο για να διανεμηθούν 100.000στρ σε 7.500 οικογένειες (Κουτσού, 2006).

Στη συνέχεια, έχουμε την τρίτη περίοδο που ξεκινάει από το 1922 και φτάνει έως το 1950. Σε αυτή την περίοδο λόγω της Μικρασιατικής καταστροφής και της συνθήκης της Λωζάννης έχουμε άφιξη 1,5 εκατομμυρίων προσφύγων, που η κυρίως μάζα κατευθύνθηκε στη βόρεια Ελλάδα, έτσι δημιουργήθηκε τεράστια και επείγουσα ανάγκη να αποκατασταθούν όλοι οι πρόσφυγες. Η λύση ήρθε από την κυβέρνηση του Πλαστήρα, η οποία ψήφησε νόμο για αναγκαστική απαλλοτρίωση των τσιφλικιών. Τα χαρακτηριστικά αυτού του νόμου ήταν η απαλλοτρίωση 1.700 τσιφλικιών, που είχε ως αποτέλεσμα την αποκατάσταση 300.000 οικογενειών (140.000 γηγενείς και 160.000 πρόσφυγες), με μέσο κλήρο 40-50στρ και το κράτος τους απαγόρευσε να πουλήσουν τους κλήρους τους. Αυτός ο νόμος ήταν η 2^η αγροτική μεταρρύθμιση που έγινε στην Ελλάδα, έθεσε τις βάσεις και διαμόρφωσε την ελληνική γεωργία του 20^{ου} αιώνα και ήταν η σημαντικότερη αγροτική μεταρρύθμιση που έγινε στην Ευρώπη (Κουτσού, 2006). Ως συνέπεια, η μεταρρύθμιση αυτή, είχε την κατάτμηση του καλλιεργούμενου εδάφους και τον σχηματισμό μεγάλου αριθμού μικρών οικογενειακών εκμεταλλεύσεων (Ψυχογιός, 1987). Η τέταρτη περίοδος, χαρακτηρίζεται και ως μεταπολεμική περίοδος, αρχίζει από το 1950 και τελειώνει το 1981. Σε αυτή την περίοδο έχουμε τον εκσυγχρονισμό της ελληνικής γεωργίας με έργα υποδομής, συμβουλευτικές υπηρεσίες και αγορά μηχανημάτων με την βοήθεια της ΑΤΕ. Όμως, παρ' όλο την αύξηση της γεωργικής παραγωγής δεν υπήρξε αντίστοιχη αύξηση της αξίας της, με αποτέλεσμα να υπάρχουν χαμηλά γεωργικά εισοδήματα, μείωση της αποταμιευτικής δυνατότητας των γεωργών και υπερχρέωση στην ΑΤΕ, με αποτέλεσμα να έχουμε την λεγόμενη «αγροτική έξοδο». Δηλαδή, την πενταετία 1955-1960 έχουμε την πρώτη εσωτερική μετανάστευση περίπου 650.000 άτομα στα αστικά κέντρα της χώρας και κυρίως σε Αθήνα και Θεσσαλονίκη. Αμέσως μετά την δεκαπενταετία 1960-1975 έχουμε εξωτερική μετανάστευση με περίπου 1.000.000 άνθρωποι πήγαν σε βιομηχανικές χώρες. Επιπλέον, μετά το 1975 έχουμε την δεύτερη εσωτερική μετανάστευση από την περιφέρεια στα αστικά κέντρα (Κουτσού, 2006). Σε αυτή την περίοδο μπήκαν οι βάσεις για το πρόβλημα της γήρανσης του αγροτικού και γεωργικού πληθυσμού, καθώς αυτή η μαζική μετακίνηση είχε ως αποτέλεσμα τη μείωση του νεανικού εργατικού δυναμικού της υπαίθρου (Γεωργούλας, 1997).

Τέλος, έχουμε την Πέμπτη περίοδο από το 1981 έως σήμερα, εδώ έχουμε την ένταξη της Ελλάδας στην τότε ΕΟΚ και την εναρμόνιση της ελληνικής γεωργίας με την ΚΑΠ (Κουτσού. 2006). Στη συνέχεια του κεφαλαίου υπάρχει αναλυτικότερη παρουσίαση και επεξήγηση των στοιχείων για αυτήν την περίοδο.

1.3.2. Η διάρθρωση της ελληνικής γεωργίας από το 1981 έως σήμερα

Στον πίνακα που ακολουθεί παρουσιάζονται κάποια στοιχεία για τη δομή της γεωργίας στην Ελλάδα από το 1981, έτος που εντάχθηκε στην ΕΕ, έως το 2013 και στη συνέχεια στον πίνακα 1.4 υπάρχουν στοιχεία για την πορεία της κτηνοτροφίας στην Ελλάδα για τα έτη 2000, 2010 και 2013.

Πίνακας 1.3: Η διάρθρωση της γεωργίας στην Ελλάδα

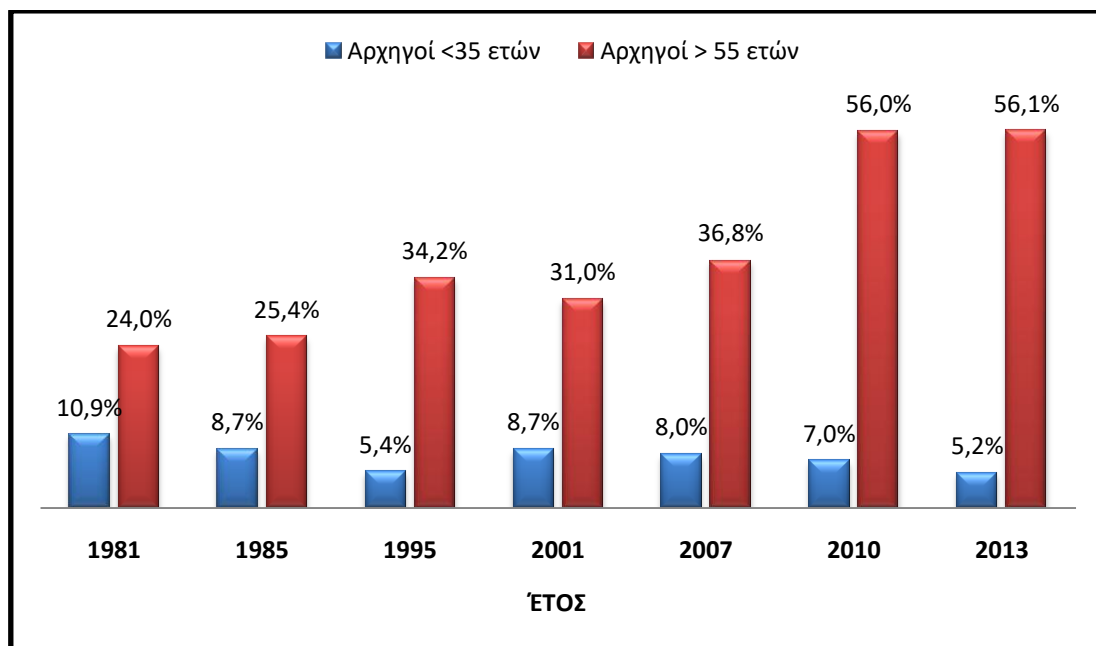
	1981	1985	1995	2001	2007	2010	2013
Μέσο μέγεθος γεωργικών εκμεταλλεύσεων (στρ.)	39,9	43,2	44	44,2	45	48	48
Ποσοστό απασχόλησης οικονομικά ενεργού πληθυσμού στη γεωργία	27%	18%	17,5%	16,9%	16,1%	11,3%	12,2%
Γεωργικές εκμεταλλεύσεις	972.174	850.140	821.060	817.060	833.680	723.010	709.449
Αρχηγοί <35 ετών	10,9%	8,7%	5,4%	8,7%	8%	7%	5,2%
Αρχηγοί >55 ετών	24%	25,4%	34,2%	31%	36,8%	56%	56,1%
Συμμετοχή γεωργίας στο ΑΕΠ	17%	11,3%	9,8%	5,9%	5,4%	3,2%	3,6%

Πηγή: Eurostat (2014), ΕΛΣΤΑΤ (2014), Σουκιούρογλου (2011), επεξεργασία συγγραφέα

Από τον πίνακα 1.3, παρατηρούμε ότι οι γεωργικές εκμεταλλεύσεις από το 1981 έως το 2013 συνεχώς μειώνονται, με εξαίρεση το 2007 που σημειώθηκε μία αύξηση από 817.060 εκμεταλλεύσεις που ήταν το 2001 σε 833.680. Το 2013 έχουμε τις λιγότερες εκμεταλλεύσεις (709.449) σε σύγκριση με όλα τα προηγούμενα χρόνια. Σε αντίθεση με τη μείωση των γεωργικών εκμεταλλεύσεων, παρατηρείται μία συνεχής, αν και μικρή, αύξηση του μεγέθους των γεωργικών εκμεταλλεύσεων, δηλαδή το μέσο μέγεθος το 1981 ήταν 39,9 στρέμματα, το 1995 ήταν 44 στρέμματα και το 2013 ήταν 48 στρέμματα. Ανάλογη περίπτωση παρατηρούμε και για την απασχόληση στον γεωργικό τομέα, δηλαδή το 1981 το ποσοστό απασχόλησης στην γεωργία του οικονομικού

ενεργού πληθυσμού είναι 27%, ενώ μέχρι το 2010 το ποσοστό αυτό μειώνεται σε 11,3%, που είναι και το χαμηλότερο που έχει σημειωθεί μέχρι στιγμής στην Ελλάδα. Το 2013 σημειώθηκε μία αύξηση κατά 0,9%. Επίσης, παρατηρούμε ότι το ποσοστό των γεωργών κάτω των 35 ετών, που είναι αρχηγοί στις γεωργικές εκμεταλλεύσεις, είναι πολύ χαμηλό σε σχέση με το ποσοστό των αρχηγών άνω των 55 ετών. Συγκεκριμένα το 1981 οι αρχηγοί κάτω των 35 ήταν 10,9% και άνω των 55 ετών ήταν 24%, ενώ το 2013 το ποσοστό των νέων μειώθηκε σε 5,2% και των αρχηγών άνω των 55 αυξήθηκε σε 56,1%. Πιο αναλυτικά για τη σύγκριση των αρχηγών των γεωργικών εκμεταλλεύσεων από το 1981 έως το 2013 φαίνεται και από το γράφημα 1.2 που ακολουθεί. Τέλος η συμμετοχή της γεωργίας στο ΑΕΠ της Ελλάδας, όπως συμβαίνει και στην ΕΕ, συνεχώς μειώνεται, δηλαδή το 1981 το ποσοστό ήταν 17% και το 2013 ήταν μόλις 3,6%.

Γράφημα 1.2: Αρχηγοί γεωργικών εκμεταλλεύσεων κάτω των 35 και άνω των 55 ετών στην Ελλάδα

Πηγή: Πίνακας 1.3

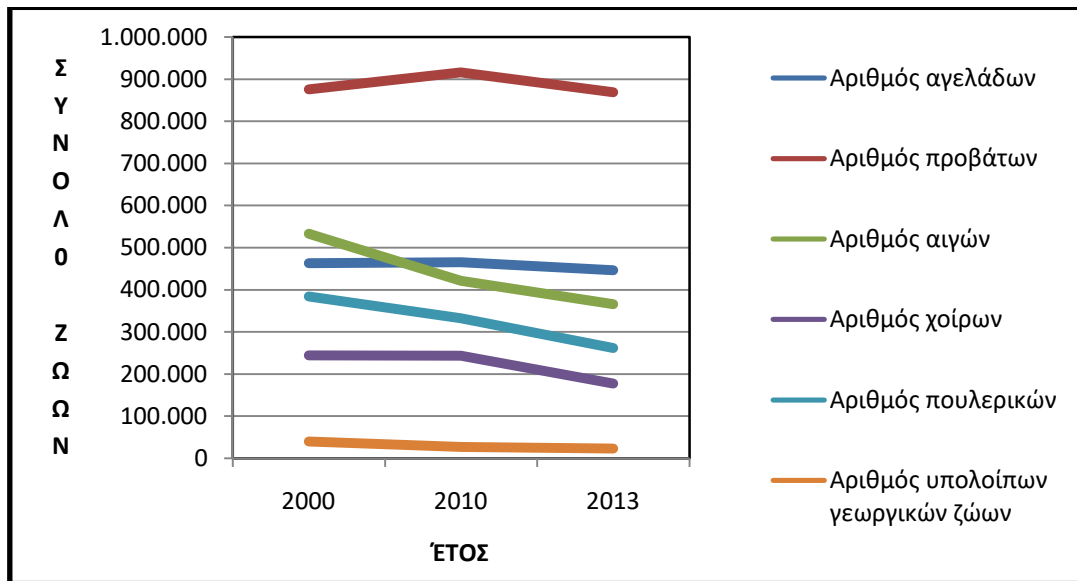
Πίνακας 1.4: Η διάρθρωση της κτηνοτροφίας στην Ελλάδα

Έτος	2000	Ποσοστό συμμετοχής ειδών ζώων στο σύνολο	2010	Ποσοστό συμμετοχής ειδών ζώων στο σύνολο	2013	Ποσοστό συμμετοχής ειδών ζώων στο σύνολο
Αριθμός κτηνοτροφικών εκμ/σεων	392.950	-	273.160	-	256.400	-
Αγελάδες	463.660	18%	465.600	19,3%	446.400	21%
Πρόβατα	875.270	34,4%	915.680	38%	868.600	40,5%
Αίγες	532.720	21%	421.320	17,5%	365.500	17%
Χοίροι	244.620	9,6%	243.700	10%	177.300	8,2%
Πουλερικά	384.090	15,5%	332.800	14%	261.800	12,2%
Άλλα	39.760	1,5%	27.420	1,2%	23.400	1,1%
Συνολικός αριθμός ζώων	2.540.110	100%	2.406.520	100%	2.143.000	100%

Πηγή: Eurostat, Agricultural census in Greece, επεξεργασία συγγραφέα

Από τον πίνακα 1.4 παρατηρούμε ότι, όπως μειώθηκε ο αριθμός των συνολικών γεωργικών εκμεταλλεύσεων στην γεωργία, μειώθηκαν και οι κτηνοτροφικές εκμεταλλεύσεις, δηλαδή το 2000 είχαμε 392.950, το 2010 είχαμε 273.160 και το 2013 μειώθηκαν σε 256.400 εκμεταλλεύσεις. Ακόμη, μειώσεις είχαμε και στο σύνολο των γεωργικών ζώων, όπου το 2000 ο αριθμός ανερχόταν σε 2.540.110, ενώ το έφτασε σε 2.143.000. Πιο συγκεκριμένα, τα ζώα που μειώθηκαν ήταν οι αίγες (από 532.720 το 2000 σε 365.500 το 2013), οι χοίροι (από 244.620 σε 177.300 αντίστοιχα), τα πουλερικά (από 384.090 σε 261.800 αντίστοιχα) και τα υπόλοιπα ζώα (από 39.760 σε 23.400 αντίστοιχα). Επίσης, οι αγελάδες και τα πρόβατα το 2013 είναι λιγότερα απ' ότι το 2000, όμως σε αυτά τα δύο είδη το 2010 σημειώθηκε αύξηση του πληθυσμού τους και μετά υπήρξε μείωση. Δηλαδή το 2000 ο πληθυσμός των αγελάδων ήταν 463.660 και των προβάτων 875.270, το 2010 ο πληθυσμός των αγελάδων αυξήθηκε σε 465.600 και των προβάτων αυξήθηκε σε 915.680 και το 2013 ο αριθμός των αγελάδων μειώθηκε σε 446.400 και των προβάτων σε 868.600. Όλες οι αυξομειώσεις των πληθυσμών των γεωργικών διακρίνονται καλύτερα στο γράφημα 1.3.

Γράφημα 1.3: Συνολικός αριθμός γεωργικών ζώων ανά είδος

Πηγή: Πίνακας 1.4

Σε αυτό το κεφάλαιο αναλύθηκε ο όρος γεωργία, αναφέρθηκαν τα προβλήματα που υπάρχουν στη γεωργία και αναλύθηκε το κυριότερο πρόβλημα που αντιμετωπίζει η γεωργία τις τελευταίες δεκαετίες, που είναι η γήρανση του γεωργικού πληθυσμού. Επίσης είδαμε τη διάρθρωση της γεωργίας στην Ευρώπη από το 1961 έως το 2013, τη διάρθρωση της γεωργίας στην κάθε χώρα της Ευρώπης ξεχωριστά για το 2013 καθώς αναλύθηκε και η δομή της γεωργίας στην Ελλάδα για το 2013. Στο επόμενο κεφάλαιο θα ασχοληθούμε με το πώς η ΕΕ προσπαθεί να αντιμετωπίσει τη γήρανση του πληθυσμού στη γεωργία με την ΚΑΠ και συγκεκριμένα μέσω του προγράμματος εγκατάστασης νέων γεωργών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο: ΤΟ ΜΕΤΡΟ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΝΕΩΝ ΣΤΗ ΓΕΩΡΓΙΑ ΚΑΙ Η ΚΑΠ

2.1. Η ΚΟΙΝΗ ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Η Κοινή Αγροτική Πολιτική διαμόρφωσε την ενιαία πολιτική και τους θεσμούς για το γεωργικό τομέα των μελών της ΕΕ. Η ΚΑΠ τέθηκε σε ισχύ το 1962 και υλοποιείται μέσω του ενιαίου συστήματος των γεωργικών επιδοτήσεων, των προγραμμάτων και των παρεμβάσεων στην αγορά. Η ανάπτυξη και η εφαρμογή της είναι αρμοδιότητα του Συμβουλίου της ΕΕ και της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (Σίσκος, 2012). Πιο συγκεκριμένα η ΚΑΠ είναι ένα σύνολο νόμων σχετικών με τη γεωργία τη διακίνηση αγροτικών προϊόντων και τις εκβάσεις που προκύπτουν, όπως i) η επιλογή προϊόντων ii) η σταθερότητα των τιμών iii) η ποιότητα των προϊόντων iv) η χρήση του εδάφους v) και η απασχόληση στον αγροτικό κλάδο (Ντότα, 2008).

2.2. ΟΙ ΣΤΟΧΟΙ ΤΗΣ ΚΑΠ

Με τη Συνθήκη της Ρώμης δημιουργήθηκε μια οικονομική κοινότητα με στενή συνεργασία που όρισε τους πρώτους στόχους της ΚΑΠ, οι οποίοι είναι:

- η αύξηση της παραγωγικότητας της γεωργίας
- η εξασφάλιση ενός δίκαιου βιοτικού επιπέδου στον αγροτικό πληθυσμό
- τη σταθεροποίηση των αγορών των γεωργικών προϊόντων
- την εξασφάλιση του εφοδιασμού των αγορών με γεωργικά προϊόντα
- και η εξασφάλιση λογικών τιμών για τους καταναλωτές (Σέμος, 2014).

Όμως από τους προηγούμενους στόχους δημιουργήθηκαν κάποια προβλήματα στην οικονομία διάφορων χωρών αλλά και στο σύνολο της ΕΕ. Μερικοί λόγοι απ' αυτούς είναι οι πρόσθετες δαπάνες που δημιουργούσε η ένταξη των νέων κρατών, οι φορολογούμενοι άρχισαν να ενδιαφέρονται και να αντιδρούν για το κόστος της ΚΑΠ και η ανάγκη για απλοποίηση της ΚΑΠ. Αυτοί οι λόγοι έφεραν την μεταρρύθμιση του 2000 που υπήρξε η πιο ριζική και ολοκληρωμένη μεταρρύθμιση καλύπτοντας όλες τις λειτουργίες της ΚΑΠ, την οικονομική την περιβαλλοντική και την αναβάθμιση της υπαίθρου. Έτσι δημιουργήθηκαν οι νέοι στόχοι της ΚΑΠ που είναι οι εξής:

- ❖ η ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας των γεωργικών αγαθών
- ❖ η βελτίωση της ποιότητας και της ασφάλειας των τροφίμων
- ❖ η προαγωγή αξιοπρεπούς βιοτικού επιπέδου για τους αγρότες
- ❖ η χάραξη νέας πολιτικής για την ανάπτυξη της υπαίθρου
- ❖ και η απλούστευση της γεωργικής νομοθεσίας (Ντότα, 2008).

2.3. ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ‘ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΝΕΩΝ ΣΤΗ ΓΕΩΡΓΙΑ’

2.3.1. Η εμφάνιση του προγράμματος

Στις αρχές της δεκαετίας του 1970, ο Mansholt είχε διαπιστώσει το πρόβλημα της γήρανσης του γεωργικού πληθυσμού, ωστόσο στους αρχικούς στόχους της διαρθρωτικής πολιτικής της Ευρωπαϊκής Κοινότητας δεν συμπεριλήφθησαν μέτρα για να αντιμετωπιστεί. Η πρώτη προσπάθεια για την αντιμετώπιση της γήρανσης του γεωργικού πληθυσμού έγινε στα πλαίσια του εκσυγχρονισμού των γεωργικών εκμεταλλεύσεων, όμως λόγω έλλειψης μιας οργανωμένης πολιτικής δεν υπήρξαν τα επιθυμητά αποτελέσματα. Το 1980 το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο έκανε έκκληση να εξεταστεί ένα οργανωμένο σύστημα επιδοτήσεων για να παρακινηθούν οι νέοι να ξεκινήσουν να ασκούν το επάγγελμα του γεωργού. Στη συνέχεια θεσπίστηκαν μια σειρά Κανονισμών (797/85, 2328/91, 950/97, 1257/99, 1698/2005, 1305/2013), με αποτέλεσμα το πρόγραμμα εγκατάστασης νέων στη γεωργία στη γεωργία να αποτελεί μια ολοκληρωμένη πολιτική της ΕΕ (Σουκιούρογλου, 2011).

2.3.2. Στόχος, σκοπός, πεδίο εφαρμογής και δράση του προγράμματος

Σύμφωνα με τον Ευρωπαϊκό Κανονισμό 1698/2005, στόχος του μέτρου είναι η πληθυσμιακή αναζωογόνηση της υπαίθρου με την εγκατάσταση νέων στην γεωργία, μέσω της παροχής κινήτρων προκειμένου να διευκολυνθεί η αρχική τους εγκατάσταση και η διαρθρωτική προσαρμογή των εκμεταλλεύσεών τους με την υποβολή επιχειρηματικού σχεδίου.

Στην ουσία ο σκοπός του συγκεκριμένου μέτρου, του Προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης, είναι η προσέλκυση νέων σε ηλικία ανθρώπων στις αγροτικές περιοχές και η ενασχόλησή τους με τη γεωργία, γεγονός που θα συμβάλει θετικά τόσο στην απασχόληση όσο και στη διατήρηση του πληθυσμού στην ύπαιθρο. Η αποτελεσματικότητα της παρέμβασης ενισχύεται από το γεγονός ότι οι «διάδοχοι»

πρόωρης συνταξιοδότησης θα είναι κυρίως νέοι γεωργοί-κτηνοτρόφοι, δημιουργώντας έτσι ευνοϊκότερες προϋποθέσεις για την αύξηση του μεγέθους των γεωργικών εκμεταλλεύσεων που σε συνδυασμό με την υιοθέτηση νέων πρακτικών και καινοτομιών από νέους σε ηλικία ανθρώπους θα συντελεί ουσιαστικά στη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας.

Το γεωγραφικό πεδίο του μέτρου έχει εφαρμογή στο σύνολο των Περιφερειών της χώρας, με δυνατότητα διαφοροποίησης των κινήτρων με βάση τα φυσικά μειονεκτήματα του τόπου μόνιμης κατοικίας, καθώς και την παραγωγική κατεύθυνση και το συνολικό εισόδημα της γεωργικής εκμετάλλευσης κατά την ολοκλήρωση του επιχειρηματικού σχεδίου.

Τέλος, η δράση του μέτρου είναι η ενιαία πριμοδότηση που προβλέπει τη στήριξη των νέων γεωργών για την εγκατάστασή τους στη γεωργία με τη μορφή χορήγησης κεφαλαίου και καταβάλλεται σε δύο δόσεις, η πρώτη δόση είναι το 70% του συνολικού ποσού στήριξης και καταβάλλεται αμέσως μετά την έκδοση της απόφασης ένταξης, ενώ οι επόμενες δόσεις δίνονται εντός 5 ετών από την ένταξη με προϋποθέσεις την ορθή υλοποίηση του επιχειρηματικού σχεδίου και την επίτευξη των συναφών στόχων και δεσμεύσεων.

2.3.3. Κριτήρια επιλεξιμότητας υποψήφιου και γεωργικής εκμετάλλευσης

Σύμφωνα με την αρ. 26984/19-12-2013 ΚΥΑ (ΦΕΚ 3255/Β'/2013), δικαίωμα υποβολής αίτησης στήριξης έχουν φυσικά πρόσωπα τα οποία κατά την ημερομηνία υποβολής της αίτησης θα πρέπει να έχουν συμπληρώσει το 18^ο έτος της ηλικίας τους και να μην υπερβαίνουν το 40^ο έτος, είναι μόνιμοι κάτοικοι των περιοχών εφαρμογής του μέτρου, διαθέτουν επαρκή επαγγελματική ικανότητα ή να αναλάβουν την υποχρέωση να την αποκτήσουν εντός 36 μηνών και έχουν εγκατασταθεί ως νέοι γεωργοί αρχηγοί των γεωργικών εκμεταλλεύσεών τους για πρώτη φορά κατά το δωδεκάμηνο που προηγείται της ημερομηνίας υποβολής της αίτησης στήριξης.

Επίσης οι υποψήφιοι θα πρέπει να είναι εγγεγραμμένοι στο Ολοκληρωμένο Σύστημα Διαχείρισης και Ελέγχου (ΟΣΔΕ), είναι εγγεγραμμένοι στο Μητρώο Αγροτών και Αγροτικών Εκμεταλλεύσεων (ΜΑΑΕ) ως επαγγελματίες αγρότες νεοεισερχόμενοι στον αγροτικό τομέα, οι νέοι γεωργοί αρχηγοί των γεωργικών εκμεταλλεύσεων δεν πρέπει να έχουν ασκήσει γεωργική επαγγελματική δραστηριότητα τουλάχιστον τα τελευταία 5 χρόνια πριν την ημερομηνία πρώτης εγκατάστασης και να υποβάλουν Επιχειρηματικό Σχέδιο με ελάχιστη διάρκεια υλοποίησης τα 3 έτη και μέγιστη τα 4 έτη με δεσμευτικούς

ποιοτικούς ή και ποσοτικούς στόχους για την ανάπτυξη των γεωργικών δραστηριοτήτων τους.

Για να είναι επιλέξιμη μια γεωργική εκμετάλλευση θα πρέπει να βρίσκεται στην ευρύτερη περιοχή του τόπου της μόνιμης κατοικίας του αρχηγού της εκμετάλλευσης, να έχει μέγεθος παραγωγικής δυναμικότητας (εκφρασμένη ως τυπική απόδοση) από 8.000€ έως 100.000€, η εκμετάλλευση πρέπει να έχει απαιτήσεις σε εργασία 0,5 ΜΑΕ, τα αγροτεμάχια της εκμετάλλευσης πρέπει να είναι ιδιόκτητα ή μισθωμένα ή συνδυασμός τους, το ζωικό και μελισσοκομικό κεφάλαιο της εκμετάλλευσης πρέπει να είναι ιδιόκτητο και το σύνολο της γεωργικής εκμετάλλευσης πρέπει να έχει περιληφθεί στην Ενιαία Αίτηση Ενίσχυσης (ΕΑΕ) κατά το έτος υποβολής της αίτησης στήριξης. Εκτός από τα προηγούμενα κριτήρια που πρέπει να πληρούνται, οι υποψήφιοι βαθμολογούνται και εντάσσονται στο πρόγραμμα αυτοί με την μεγαλύτερη βαθμολογία όπως φαίνονται στον πίνακα του παραρτήματος 2 (ΕΚ1698/2005).

2.3.4. Επιχειρηματικό Σχέδιο και χρηματοδότηση του μέτρου

Σύμφωνα με τον ΕΚ 1698/2005 το επιχειρηματικό σχέδιο ή σχέδιο δράσης προβλέπει τη δημιουργία εκμετάλλευσης προσαρμοσμένης στις εθνικές και κοινοτικές απαιτήσεις. Το επιχειρηματικό σχέδιο διαρθρώνεται σε τρεις φάσεις ως εξής:

i) Σημείο εκκίνησης

Στο σχέδιο δράσης περιγράφεται αναλυτικά η αρχική κατάσταση της γεωργικής εκμετάλλευσης, δηλαδή το μέγεθος σε στρέμματα, τον αριθμό των ζώων, το συνολικό μέγεθος της εκμετάλλευσης σε ΜΑΕ, την κατεύθυνση της εκμετάλλευσης (φυτική, κτηνοτροφική, μικτή), την ποιότητα της παραγωγής, την οικογενειακή και συνολική απασχόληση σε ΜΑΕ. Ακόμη περιλαμβάνει την αναλυτική περιγραφή των επενδύσεων που θα υλοποιηθούν, την πρόθεση του υποψηφίου για προσφυγή σε υπηρεσίες παροχής συμβούλων καθώς επίσης και κάθε άλλη ενέργεια που θα αναληφθεί με στόχο την επίτευξη των στόχων του σχεδίου.

ii) Ενδιάμεση φάση

Η τήρηση των προϋποθέσεων που σχετίζονται με τις επαγγελματικές ικανότητες πρέπει να εκπληρώνονται εντός χρονικής περιόδου η οποία δεν υπερβαίνει τους 36 μήνες από την ημερομηνία λήψης της ατομικής απόφασης για τη χορήγηση στήριξης. Στο επιχειρηματικό σχέδιο προβλέπεται η χορήγηση ενίσχυσης για επενδύσεις που θα πραγματοποιήσουν οι νέοι γεωργοί με σκοπό τη συμμόρφωση προς ισχύοντα κοινοτικά πρότυπα και εφόσον προσδιορίζονται στο επιχειρηματικό σχέδιο.

iii) Τελική φάση

Κατά την τελική φάση ελέγχεται η επίτευξη των στόχων του επιχειρηματικού σχεδίου και πρέπει κατ' ελάχιστο να διασφαλίζεται η επίτευξη του στόχου της δημιουργίας γεωργικής εκμετάλλευσης συνολικού μεγέθους μεγαλύτερη από 1 ΜΑΕ και εισοδήματος της εκμετάλλευσης μεγαλύτερου του 80% του εισοδήματος αναφοράς (όπως αυτό ορίζεται κάθε φορά) εντός 5 ετών κατά ανώτατο όριο από την ημερομηνία λήψης της ατομικής απόφασης για χορήγηση στήριξης. Επίσης προβλέπεται αναθεώρηση του σχεδίου δράσης έως τρεις φορές μέχρι την ολοκλήρωσή του σε αιτιολογημένες περιπτώσεις και εφόσον δεν επηρεάζεται ο στόχος και η κατεύθυνση της εκμετάλλευσης.

Η συμμόρφωση προς το επιχειρηματικό σχέδιο αξιολογείται από την αρμόδια αρχή εντός πέντε ετών κατ' ανώτατο όριο από την ημερομηνία λήψης της ατομικής απόφασης για τη χορήγηση στήριξης. Σε περίπτωση που τη στιγμή της αξιολόγησης ο νέος γεωργός δεν πληροί τα προβλεπόμενα από το επιχειρηματικό σχέδιο λαμβάνοντας υπόψη τις συνθήκες υλοποίησης του επιχειρηματικού σχεδίου η ήδη χορηγηθείσα στήριξη επιστρέφεται στο σύνολό της ως αχρεωστήτως καταβληθείσα.

Το Μέτρο 112 «Εγκατάσταση Νέων Γεωργών» συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση μέσω του ΕΓΤΑΑ και το Ελληνικό Δημόσιο μέσω του ΟΠΕΚΕΠΕ. Προβλέπεται ποσό συνολικού ύψους 140.000.000€ για την κάλυψη Δημόσιας Δαπάνης, που θα κατανεμηθεί για Νομικές Δεσμεύσεις που θα προκύψουν από την χορήγηση ενισχύσεων το έτος 2014 (ΦΕΚ 3255B/2013). Το ύψος της ενίσχυσης διαμορφώνεται ανάλογα με την κατηγορία της περιοχής μόνιμης κατοικίας του υποψηφίου, τον προσανατολισμό της παραγωγής της εκμετάλλευσης στη μελλοντική κατάσταση και το επίπεδο εισοδήματος της εκμετάλλευσης, επίσης στη μελλοντική κατάσταση, όπως φαίνεται στον πίνακα 2.1.

Πίνακας 2.1: Ύψος ενίσχυσης ανά κατηγορία

A/A	ΚΡΙΤΗΡΙΟ	ΠΑΡΑΜΕΤΡΟΣ	ΥΨΟΣ ΕΝΙΣΧΥΣΗΣ
1	Περιοχή μόνιμης κατοικίας	Ορεινή	7.500
		Μειονεκτική	5.000
		Λοιπές Περιοχές	2.500
2 ¹	Προσανατολισμός παραγωγής της	Κτηνοτροφική	7.500
		Φυτική	7.500

¹ Σύμφωνα με το ΦΕΚ 3255B/2013, μικτής κατεύθυνσης θεωρείται μόνο η μελισσοκομία. Σε περίπτωση εκμετάλλευσης που καλλιεργούνται φυτά και εκτρέφονται ζώα, ο χαρακτηρισμός της εκμετάλλευσης δίνεται ανάλογα αν το 50% και άνω των ΜΑΕ προέρχονται από τη φυτική ή ζωική παραγωγή.

	εκμετάλλευσης στη μελλοντική κατάσταση	Μικτή-Μελισσοκομία	5.000
3	Επίπεδο εισοδήματος της εκμετάλλευσης στη μελλοντική κατάσταση	> από το 120% του Εισοδήματος Αναφοράς	5.000
		80% - 120% του Εισοδήματος Αναφοράς	2.500
Ύψος ενίσχυσης που μπορεί να χορηγηθεί	Σύνολο	Ελάχιστο	10.000
		Μέγιστο	20.000

Πηγή: ΦΕΚ 3255B/2013

2.3.5. Οι σημαντικότερες αλλαγές του μέτρου εγκατάστασης νέων στη γεωργία κατά την εξέλιξη των Ευρωπαϊκών Κανονισμών

Από τον πρώτο Ευρωπαϊκό Κανονισμό που συμπεριέλαβε το μέτρο της εγκατάστασης νέων στη γεωργία έως τον τελευταίο έχουν υπάρξει κάποιες αλλαγές. Στον πίνακα 2.2 που ακολουθεί καταγράφονται οι κυριότερες από αυτές.

Πίνακας 2.2: Οι σημαντικότερες αλλαγές στα κριτήρια ανά Ευρωπαϊκό Κανονισμό

Σημαντικότερα κριτήρια	Ε.Κ. 797/85	Ε.Κ. 2328/91	Ε.Κ. 950/97	Ε.Κ. 1257/99	Ε.Κ. 1698/2005 ²	Ε.Κ. 1305/2013
Ελάχιστο πριμ	-	-	-	5.000€	20.000€	17.000€
Μέγιστο πριμ	8.800€	11.000€	13.000€	25.000€	40.000€	22.000€
Επαγγελματική εκπαίδευση	150 ώρες	150 ώρες	150 ώρες	150 ώρες	150 ώρες	150 ώρες
Υποχρεωτική παραμονή στη γεωργία	10 έτη	10 έτη	10 έτη	10 έτη	10 έτη	5 έτη
Ελάχιστη ΜΑΕ εκμετάλλευσης	1	1	0,5	0,5	0,5	0,5
Δυνατότητα εξωγεωργικής απασχόλησης	OXI	NAI	NAI	NAI	NAI	NAI
Όριο ηλικίας	έως 40 ετών	έως 40 ετών	έως 40 ετών	έως 40 ετών	έως 40 ετών	έως 41 ετών
Τήρηση κωδικών ορθής γεωργικής πρακτικής	OXI	NAI	NAI	NAI	NAI	NAI
Προστασία περιβάλλοντος	OXI	OXI	OXI	NAI	NAI	NAI

Πηγή: Σουκιούρογλου (2011), ΕΚ 1698/2005 και 1305/2013, επεξεργασία συγγραφέα

Σύμφωνα με τον πίνακα 2.2, παρατηρούμε ότι η πιο κύρια αλλαγή από κανονισμό σε κανονισμό είναι ότι το πριμ της πρώτης εγκατάστασης των νέων στη γεωργία συνεχώς

² Η 2^η πρόσκληση για το πρόγραμμα εγκατάστασης νέων στην γεωργία του 2014 του ΕΚ 1698/2005 είχε ελάχιστο πριμ τα 10.000€ και μέγιστο πριμ τα 20.000€

να αυξάνεται, εκτός από τον τελευταίο κανονισμό που μειώθηκε σε σχέση με τον προηγούμενο. Το μέγιστο πριμ το 1985 ήταν 8.800€ έφτασε το 2005 στις 40.000€ και το 2013 μειώθηκε στις 22.000€. Ακόμη, ο κανονισμός του 2013 μείωσε τα υποχρεωτικά έτη παραμονής στη γεωργία σε 5, ενώ όλοι οι προηγούμενοι κανονισμοί απαιτούσαν 10 έτη υποχρεωτικής παραμονής στη γεωργία και αύξησε το όριο ηλικίας σε 41 από 40 έτη που όριζαν οι προηγούμενοι κανονισμοί.

Επίσης, σημαντική αλλαγή είναι οι απαίτηση της εργασίας στην εκμετάλλευση, δηλαδή οι κανονισμοί του 1985 και του 1991 ήθελαν σαν ελάχιστη ένταση εργασίας ανά εκμετάλλευση τη 1 ΜΑΕ, ενώ από τον κανονισμό του 1997 η ένταση της εργασίας ανά εκμετάλλευση μειώθηκε σε 0,5 ΜΑΕ. Επιπλέον, ο κανονισμός του 1985 απαγόρευε την εξωγεωργική απασχόληση, που αυτό σημαίνει ότι οι γεωργοί από την στιγμή που εντάσσονταν στο πρόγραμμα έπρεπε να δουλεύουν μόνο στην εκμετάλλευσή τους, ενώ από τον επόμενο κανονισμό και μέχρι τον σημερινό τους επιτρέπεται να έχουν και εξωγεωργική δουλειά.

Όσον αφορά την τήρηση κωδικών ορθής γεωργικής πρακτικής ο πρώτος κανονισμός δεν τους απαιτούσε όπως τους απαιτούν οι επόμενοι κανονισμοί και η προστασία του περιβάλλοντος μπήκε στις δεσμεύσεις από τον κανονισμό του 1999 και έπειτα. Τέλος η επαγγελματική κατάρτιση που υποχρεούνται να έχουν οι νέοι γεωργοί οι οποίοι δεν έχουν πτυχίο τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, συναφή με την γεωργία, είναι 150 ώρες και αυτό το κριτήριο έχει μείνει το ίδιο σε όλους τους κανονισμούς.

2.4. ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΝΕΩΝ ΣΤΗΝ ΓΕΩΡΓΙΑ

2.4.1. Αποτελέσματα του προγράμματος στην Ευρωπαϊκή Ένωση

Στην ΕΕ το μέτρο εγκατάστασης νέων στη γεωργία εντάχθηκε στον ΕΚ 797/85 και εφαρμόζεται πλέον σε κάθε προγραμματιστική περίοδο. Το σύνολο των συμμετεχόντων στο μέτρο, ανά κανονισμό, από την έναρξη της εφαρμογής του μέχρι και το τέλος του κανονισμού 1698/2005 είχε αυξομειώσεις. Πιο αναλυτικά παρατηρούμε από τα στοιχεία του πίνακα 2.3 ότι στον κανονισμό 797/85 συμμετείχαν στο πρόγραμμα 12 χώρες της ΕΕ με σύνολο συμμετεχόντων 61.613 νέοι γεωργοί. Στην επόμενη περίοδο του κανονισμού 2328/91 συμμετείχαν 11 χώρες με 125.019 νέους γεωργούς. Όμως στον κανονισμό 950/97 παρόλο που οι χώρες που συμμετείχαν ήταν 14 οι νέοι που

εντάχθηκαν στο μέτρο ήταν μόλις 39.519 γεωργοί και ένας λόγος είναι η μικρή χρονική διάρκεια αυτής της περιόδου σε σύγκριση με τις άλλες.

Στη συνέχεια, την περίοδο εφαρμογής του κανονισμού 1257/99 βλέπουμε ότι οι χώρες που συμμετείχαν ήταν οι ίδιες που συμμετείχαν και στην προηγούμενη περίοδο ενώ οι συμμετέχοντες ήταν 177.516 νέοι γεωργοί. Τέλος στον κανονισμό 1698/2005 συμμετείχαν 23 χώρες και οι ενταγμένοι νέοι γεωργοί έφτασαν τους 135.844. Επομένως μπορούμε να σχολιάσουμε ότι στην ΕΕ ο πιο πετυχημένος κανονισμός ήταν ο ΕΚ 1257/99, με συμμετοχή στο σύνολο όλων των νέων γεωργών που εντάχθηκαν στο πρόγραμμα, με ποσοστό 33%, ενώ ο ΕΚ 950/97 είχε τους λιγότερους συμμετέχοντες με ποσοστό 7,3%. Οι αυξομειώσεις που περιγράφηκαν προηγουμένως διακρίνονται καλύτερα από το γράφημα 2.1.

Πίνακας 2.3: Σύνολο δικαιούχων του προγράμματος στην ΕΕ των 28 ανά χώρα και κανονισμό (2014)

Χώρα	ΕΚ 797/85	ΕΚ 2328/91	ΕΚ 950/97	ΕΚ 1257/99	ΕΚ 1698/2005	Σύνολο
Αυστρία	-	-	2.143 (5,5%)	5.637 (3,2%)	7.287 (5,5%)	15.067 (2,8%)
Βέλγιο	969 (1,5%)	5.310 (4%)	1.442 (4%)	5.913 (3,5%)	1.144 (0,8%)	14.778 (2,7%)
Βουλγαρία	-	-	-	-	5.401 (4%)	5.401 (1%)
Γαλλία	34.525 (56%)	53.113 (42,5%)	16.212 (41%)	55.300 (31,2%)	24.438 (18%)	183.588 (34%)
Γερμανία	8.178 (13%)	22.533 (18%)	4.734 (12%)	23.227 (13%)	325 (0,2%)	58.997 (11%)
Δανία	1.868 (3%)	4.121 (3,5%)	772 (2%)	4.411 (2,5%)	-	11.172 (2%)
Ελλάδα	720 (1,3%)	5.129 (4%)	7.655 (19%)	39.447 (22,3%)	19.820 (14,5%)	72.771 (13,5%)
Εσθονία	-	-	-	-	520 (0,3%)	520 (0,1%)
Ηνωμένο Βασίλειο	109 (0,2%)	-	-	-	19 (0,1%)	128 (0,1%)
Ιρλανδία	1.818 (3%)	2.265 (2%)	392 (1%)	4.575 (2,5%)	862 (0,7%)	9.912 (2%)
Ισπανία	4.454 (7%)	13.137 (10,5%)	2.029 (5%)	12.511 (7%)	8.611 (6,3%)	40.742 (7,5%)
Ιταλία	3.385 (5,5%)	11.102 (9%)	1.818 (4,6%)	10.909 (6%)	16.558 (12%)	43.772 (8%)
Κροατία	-	-	-	-	-	-
Κύπρος	-	-	-	-	145 (0,2%)	145 (0,1%)
Λετονία	-	-	-	-	381 (0,3%)	381 (0,1%)
Λιθουανία	-	-	-	-	2.168 (1,6%)	2.168 (0,4%)
Λουξεμβούργο	330	335	80	304	219	1.268

	(0,5%)	(0,2%)	(0,2%)	(0,2%)	(0,2%)	(0,2%)
Μάλτα	-	-	-	-	-	-
Ουγγαρία	-	-	-	-	3.296 (2,5%)	3.296 (0,6%)
Ολλανδία	489 (1%)	427 (0,3%)	79 (0,2%)	1.380 (0,8%)	-	2.375 (0,5%)
Πολωνία	-	-	-	-	23.077 (17%)	23.077 (4,3%)
Πορτογαλία	4.768 (8%)	7.527 (6%)	1.062 (2,7%)	9.196 (5,2%)	4.962 (3,5%)	27.515 (5%)
Ρουμανία	-	-	-	-	9.408 (7%)	9.408 (1,7%)
Σλοβακία	-	-	-	-	-	-
Σλοβενία	-	-	-	-	1.692 (1,2%)	1.692 (0,3%)
Σουηδία	-	-	262 (0,7%)	1.787 (1%)	1.308 (1%)	3.357 (0,6%)
Τσεχία	-	-	-	-	1.398 (1,1%)	1.398 (0,3%)
Φινλανδία	-	-	839 (2,1%)	2.919 (1,6%)	2.805 (2%)	6.563 (1,2%)
Σύνολο ΕΕ	61.613 (11,5%)	125.019 (23,2%)	39.519 (7,3%)	177.516 (33%)	135.844 (25%)	539.511 (100%)
Μ.Ο. ΕΕ	5.134	11.365	2.537	12.679	5.906	-

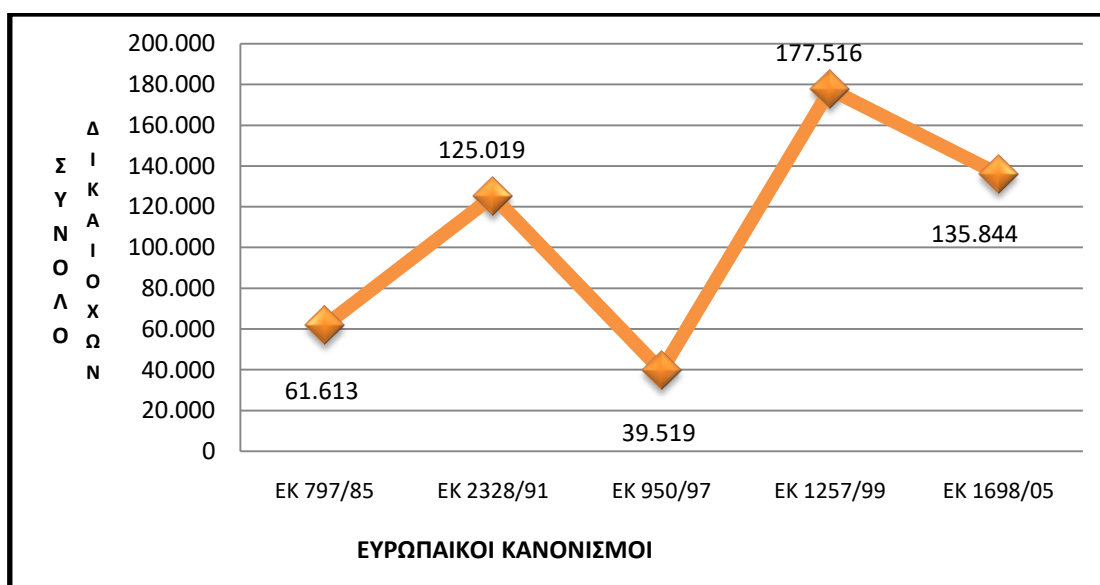
Πηγή: Σουκκιούρογλου (2011), Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2014), επεξεργασία συγγραφέα

Επίσης, από τα στοιχεία του πίνακα 2.3 βλέπουμε τους νέους γεωργούς που εγκρίθηκαν, για το πρόγραμμα πρώτης εγκατάστασης νέων στη γεωργία, για κάθε χώρα και κανονισμό ξεχωριστά. Έτσι παρατηρούμε ότι στον κανονισμό 797/85 εφάρμοσαν το πρόγραμμα 12 χώρες, με μεγαλύτερη συμμετοχή της Γαλλίας με ποσοστό 56% και της Γερμανίας με 13% στο σύνολο της ΕΕ, ενώ με τη μικρότερη συμμετοχή είχε το Ηνωμένο Βασίλειο με 0,2% και το Λουξεμβούργο με 0,5%. Η Ελλάδα σε αυτόν τον κανονισμό είχε συμμετοχή 1,3%. Στον κανονισμό 2328/91 εφάρμοσαν το πρόγραμμα 11 χώρες (δεν το εφάρμοσε το Ηνωμένο Βασίλειο), με μεγαλύτερη συμμετοχή της Γαλλίας με 42,5% και της Γερμανίας με 18%, ενώ οι χώρες με τη λιγότερη συμμετοχή ήταν η Ολλανδία με 0,3% και το Λουξεμβούργο με 0,2%. Η Ελλάδα σε αυτόν τον κανονισμό είχε συμμετοχή στο σύνολο της ΕΕ με ποσοστό 4%.

Στον επόμενο κανονισμό 950/97 εφάρμοσαν το πρόγραμμα 14 χώρες, με τη μεγαλύτερη συμμετοχή να την έχει η Γαλλία με 41% και ακολουθεί η Ελλάδα με 19%, ενώ με τη μικρότερη συμμετοχή είχε η Ολλανδία και το Λουξεμβούργο με 0,2% η κάθε μία. Στον κανονισμό 1257/99 εφάρμοσαν το πρόγραμμα 14 χώρες, με μεγαλύτερη συμμετοχή, αν και με συνεχώς μειούμενο ποσοστό, της Γαλλίας με 31,2% και ακολουθεί η Ελλάδα με 22,3% στο σύνολο της ΕΕ, ενώ με τη μικρότερη συμμετοχή είχαν η Σουηδία με 0,7% και το Λουξεμβούργο με 0,2%. Τέλος, στον κανονισμό

1698/2005 εφάρμοσαν το πρόγραμμα 23 χώρες, όπως και στους προηγούμενους κανονισμούς έτσι και σε αυτόν η Γαλλία είχε τους περισσότερους νέους γεωργούς, όμως με το μικρότερο ποσοστό σε σύγκριση με τους προηγούμενους κανονισμούς, μόλις 18% και ακολουθεί η Πολωνία, στην πρώτη της εφαρμογής του προγράμματος, με 17%, ενώ με τη μικρότερη συμμετοχή είχε το Ηνωμένο Βασίλειο με 0,1% και από 0,2% είχαν η Γερμανία, η Κύπρος και το Λουξεμβούργο. Η Ελλάδα σε αυτόν τον κανονισμό είχε ποσοστό συμμετοχής 14,5%.

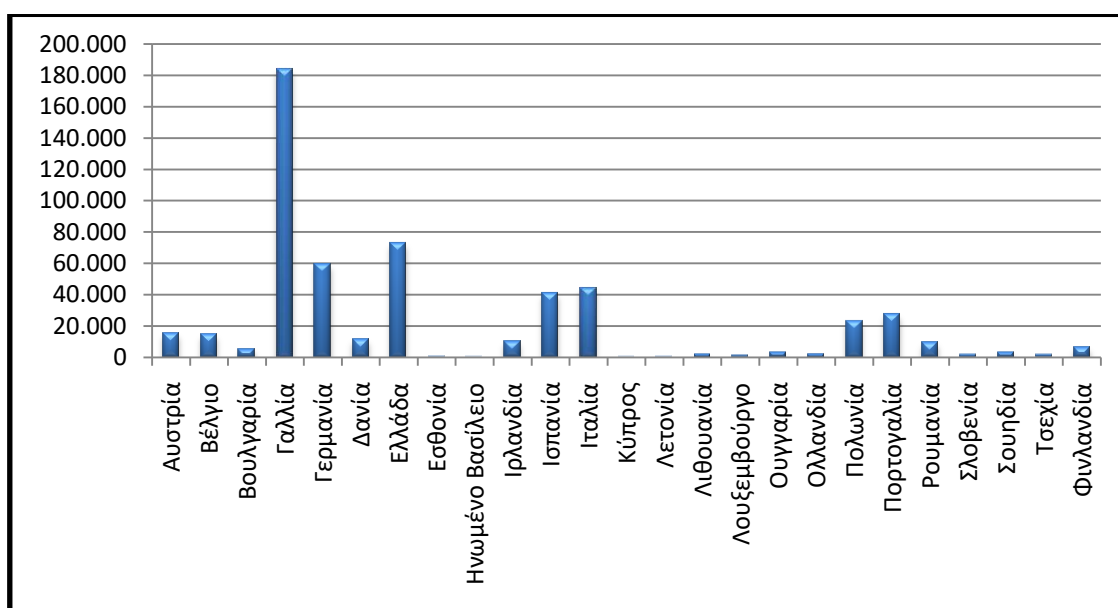
Γράφημα 2.1: Σύνολο ενταγμένων νέων γεωργών ανά Ευρωπαϊκό Κανονισμό στην Ευρωπαϊκή Ένωση

Πηγή: Πίνακας 2.3

Από τον πίνακα 2.3 και το γράφημα 2.2 που ακολουθεί παρατηρούμε ότι η Γαλλία με 183.588 νέους γεωργούς, δηλαδή με ποσοστό 34% στο σύνολο της ΕΕ, είναι η χώρα με τους περισσότερους ενταγμένους νέους γεωργούς, ακολουθεί η Ελλάδα με 75.771 νέους γεωργούς με ποσοστό 13,5% και τρίτη έρχεται η Γερμανία με 58.997 νέους γεωργούς με ποσοστό 11%.

Γράφημα 2.2: Σύνολο ενταγμένων νέων γεωργών ανά Ευρωπαϊκή χώρα

Πηγή: Πίνακας 2.3

2.4.2. Αποτελέσματα του Προγράμματος «Νέοι αγρότες» στην Ελλάδα

Στην Ελλάδα η εφαρμογή του προγράμματος εγκατάστασης νέων στην γεωργία ξεκίνησε στα τέλη της προγραμματιστικής περιόδου του ΕΚ 797/85 και μέχρι τον ΕΚ 1257/99 είχε αυξητική πορεία, ενώ στον ΕΚ 1698/2005 συμμετείχαν σχεδόν 20.000 χιλιάδες γεωργοί λιγότεροι από τον προηγούμενο κανονισμό. Από τα στοιχεία του πίνακα 2.4, διαπιστώνεται ότι από τον ΕΚ 797/85 έως την εφαρμογή του ΕΚ 1698/2005 εγκαταστάθηκαν 72.771 νέοι γεωργοί στην Ελλάδα. Επίσης από τον παρακάτω πίνακα και το γράφημα 2.3 παρατηρούμε ότι οι περισσότεροι νέοι γεωργοί που εγκαταστάθηκαν στην Ελλάδα ήταν με τον κανονισμό 1257/99 με σύνολο 39.447 (54%), ενώ οι λιγότεροι ήταν 720 (1%) του κανονισμού 797/85.

Πίνακας 2.4: Σύνολο δικαιούχων του προγράμματος στην Ελλάδα ανά περιφέρεια και κανονισμό

Περιφέρεια	ΕΚ 797/85	ΕΚ 2328/91	ΕΚ 950/97	ΕΚ 1257/99	ΕΚ 1698/2005	Σύνολο
Ανατολική Μακεδονία και Θράκη	68 (10%)	428 (8,5%)	506 (7%)	3.214 (8%)	2.225 (11,2%)	6.441 (8,8%)
Αττική	5 (0,5%)	18 (0,5%)	38 (0,5%)	119 (0,5%)	85 (0,5%)	265 (0,3%)
Βόρειο Αιγαίο	5 (0,5%)	100 (2%)	170 (2%)	1.278 (3%)	1.043 (5,2%)	2.596 (3,5%)
Δυτική	-	-	-	-	2.361	2.361

Ελλάδα					(12%)	(3,2%)
Δυτική Μακεδονία	58 (8%)	194 (4%)	240 (3%)	2.199 (5,5)	1.213 (6%)	3.904 (5,3%)
Ήπειρος	41 (6%)	402 (8%)	411 (5%)	1.218 (3%)	578 (3%)	2.650 (3,6%)
Θεσσαλία	72 (10%)	982 (19%)	1.303 (17%)	6.719 (17%)	2.071 (10,5%)	11.147 (15,5%)
Ιόνια Νησιά	8 (1%)	55 (1%)	86 (1,5%)	1.129 (3%)	175 (0,9%)	1.453 (2%)
Κεντρική Μακεδονία	191 (27%)	1.197 (23,5%)	2.471 (32%)	12.957 (33%)	4.182 (21%)	20.998 (29%)
Κρήτη	79 (11%)	760 (14%)	1.213 (16%)	3.699 (9,5%)	2.368 (12%)	8.119 (11%)
Νότιο Αιγαίο	8 (1%)	59 (1%)	68 (1%)	327 (1%)	315 (1,5%)	777 (1%)
Πελοπόννησος	90 (12%)	610 (12%)	787 (10%)	3.669 (9,5%)	1.880 (9,5%)	7.036 (9,8%)
Στερεά Ελλάδα	95 (13%)	324 (6,5%)	362 (5%)	2.919 (7%)	1.324 (6,7%)	5.024 (7%)
Σύνολο	720 (1%)	5.129 (7%)	7.655 (11%)	39.447 (54%)	19.820 (27%)	72.771 (100%)

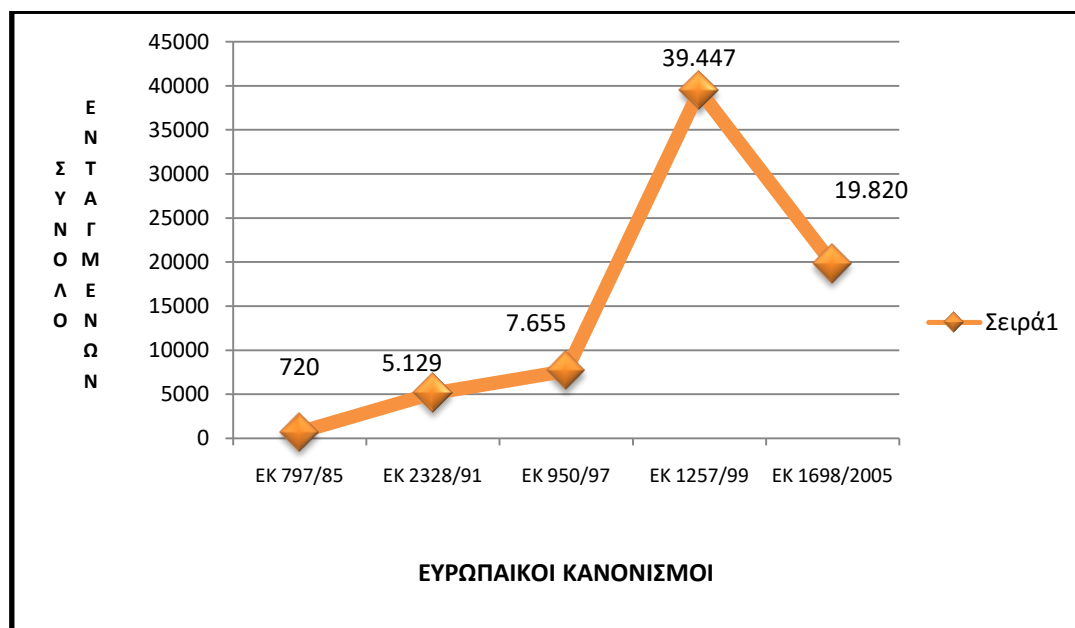
Πηγή: Σουκιούρογλου (2011), επεξεργασία συγγραφέα

Από τα στοιχεία του πίνακα 2.4, παρατηρούμε ότι λόγω της καθυστερημένης εφαρμογής του Κανονισμού 797/85 δεν υπήρχε μεγάλη συμμετοχή και αυτό φαίνεται στο ότι εγκαταστάθηκαν μόνο 720 νέοι γεωργοί. Σε αυτή την περίοδο οι περιφέρειες με την μεγαλύτερη συμμετοχή είναι της Κεντρικής Μακεδονίας με 27%, της Στερεάς Ελλάδας με 13% και της Πελοποννήσου 12%, ενώ οι περιφέρειες με την μικρότερη συμμετοχή είναι του Νοτίου Αιγαίου με 1% και από 0,5% της Αττικής και του Βόρειου Αιγαίου. Με την εφαρμογή του κανονισμού 2328/91 ο αριθμός των νέων αγροτών αυξήθηκε σε 5.129. Σε αυτή την περίοδο οι περιφέρειες με την μεγαλύτερη συμμετοχή ήταν της Κεντρικής Μακεδονίας με 23,5%, της Θεσσαλίας με 19% και της Κρήτης με 14%, ενώ οι περιφέρειες με την μικρότερη συμμετοχή ήταν της Αττικής με 0,5% και από 1% του Νοτίου Αιγαίου και των Ιόνιων Νησιών.

Η προγραμματιστική περίοδος, που εφαρμόστηκε ο κανονισμός 950/97, διήρκησε τα λιγότερα χρόνια απ' όλους τους κανονισμούς, όμως σε σύγκριση με τους προηγούμενους είχε περισσότερη συμμετοχή και ο αριθμός των ενταγμένων νέων γεωργών ανήλθε στους 7.655. Οι περισσότεροι νέοι γεωργοί ήταν στην Κεντρική Μακεδονία με 32% και ακολούθησαν η Θεσσαλία με 17% και η Κρήτη με 16%, ενώ οι λιγότεροι νέοι γεωργοί ήταν στην περιφέρεια του Νοτίου Αιγαίου με 1% και της

Αττικής με 0,5%. Την περίοδο που εφαρμόστηκε ο κανονισμός 1257/99 συμμετείχαν 39.447 νέοι γεωργοί και μπορεί να χαρακτηριστεί ως ο πιο πετυχημένος κανονισμός που εφαρμόστηκε στην Ελλάδα, διότι είχε και τους περισσότερους γεωργούς και ένας σημαντικός λόγος ήταν ότι το διάστημα 2000-2006 βγήκαν πέντε προκηρύξεις για το πρόγραμμα εγκατάστασης νέων στη γεωργία. Τους περισσότερους δικαιούχους τους είχε η περιφέρεια της Κεντρικής Μακεδονίας με 33% και η περιφέρεια της Θεσσαλίας με 17%, ενώ οι περιφέρειες με τους λιγότερους δικαιούχους ήταν του Νοτίου Αιγαίου με 1% και της Αττικής με 0,5%. Τέλος οι δικαιούχοι του προγράμματος εγκατάστασης νέων στη γεωργία του κανονισμού 1698/2005 ανέρχονται σε 19.820. Όπως στις προηγούμενες προγραμματιστικές περιόδους έτσι και σ' αυτήν τη μεγαλύτερη συμμετοχή την είχε η Περιφέρεια της Κεντρικής Μακεδονίας με ποσοστό 21% και ακολουθεί οι Περιφέρειες της Κρήτης και της Δυτικής Ελλάδας με ποσοστό συμμετοχής 12% έκαστος, ενώ με τη μικρότερη συμμετοχή είναι οι Περιφέρειες των Ιονίων Νήσων με 0,9% και της Αττικής με 0,5%.

Γράφημα 2.3: Σύνολο ενταγμένων νέων γεωργών ανά Ευρωπαϊκό Κανονισμό στην Ελλάδα

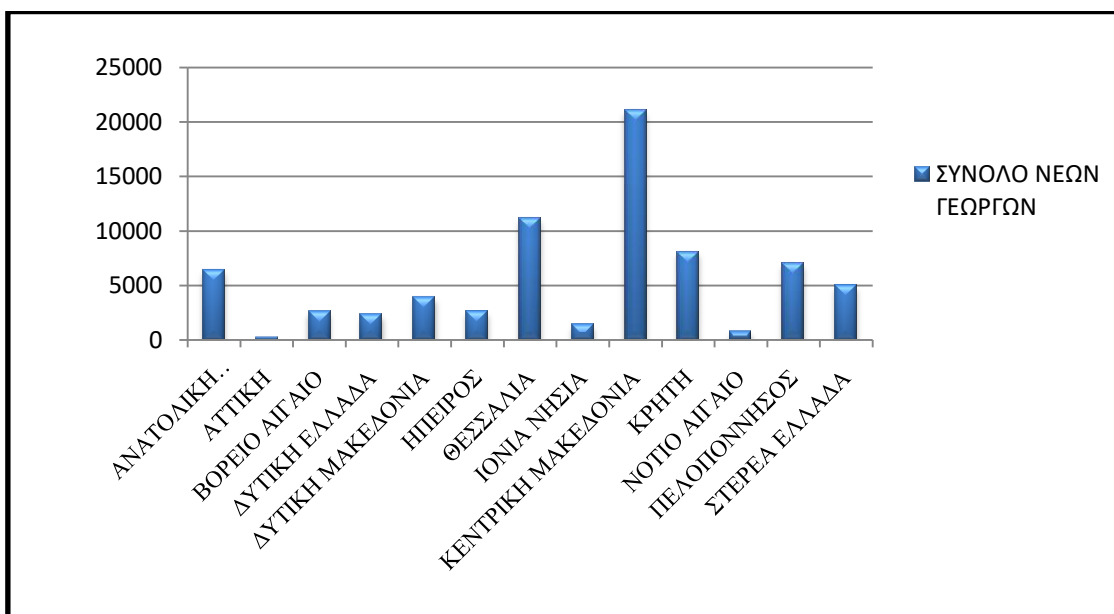

Πηγή: Πίνακας 2.4

Στο γράφημα 2.4 που ακολουθεί παρατηρούμε ότι οι Περιφέρειες με τους περισσότερους νέους γεωργούς, που έχουν ενταχθεί στο Πρόγραμμα από το 1985 έως το 2014, είναι της Κεντρικής Μακεδονίας με 20.998 (29%), της Θεσσαλίας με 11.147 (15,5%) και της Κρήτης με 8.119 (11%). Ακόμη, οι Περιφέρειες με τους λιγότερους

νέους γεωργούς που εντάχθηκαν στο Πρόγραμμα είναι της Αττικής με 265 (0,3%), των Ιόνιων Νήσων με 1.453 (2%) και του Νότιου Αιγαίου με 777 (1%). Σύμφωνα με τον Σουκιούρογλου (2011), ο κύριος λόγος για τη μεγαλύτερη συμμετοχή των Περιφερειών της Κεντρικής Μακεδονίας, της Κρήτης και της Θεσσαλίας οφείλεται στο γεγονός πως στις περιφέρειες αυτές βρίσκεται το μεγαλύτερο ποσοστό των γεωργικών εκμεταλλεύσεων της χώρας και αποτελούν κατεξοχήν γεωργικές περιφέρειες της χώρας.

Γράφημα 2.4: Σύνολο ενταγμένων νέων γεωργών ανά Περιφερειακή Ενότητα

Πηγή: Πίνακας 2.4

Σε αυτό το κεφάλαιο αναλύσαμε το μέτρο εγκατάστασης νέων στη γεωργία τον στόχο του καθώς επίσης και τα κριτήρια ένταξης που χρειάζεται κάποιος για να ενταχθεί στο πρόγραμμα. Ακόμη είδαμε τα αποτελέσματα εφαρμογής του μέτρου στην ΕΕ και στην Ελλάδα για κάθε προγραμματιστική περίοδο. Επίσης από τα στοιχεία που παραθέσαμε μπορούμε να συμπεράνουμε ότι το μέτρο είναι πετυχημένο στην Ελλάδα σε σύγκριση με τις υπόλοιπες χώρες της ΕΕ, διότι η Ελλάδα βρίσκεται στην τρίτη θέση με τους συνολικά ενταγμένους νέους γεωργούς του προγράμματος από το 1985 έως το 2014.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο: ΔΗΜΟΣ ΛΑΓΚΑΔΑ ΚΑΙ ΝΕΟΙ ΓΕΩΡΓΟΙ

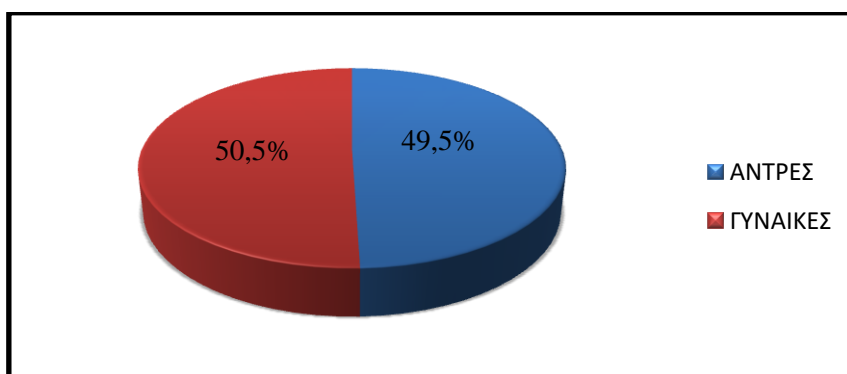
3.1. ΑΝΑΛΥΣΗ ΔΗΜΟΥ ΛΑΓΚΑΔΑ

Στο κεφάλαιο που ακολουθεί θα αναλύσουμε την εφαρμογή του Προγράμματος σε μία συγκεκριμένη περιοχή της χώρας, τον Δήμο Λαγκαδά της Περιφερειακής Ενότητας Θεσσαλονίκης. Ειδικότερα, θα παρουσιαστούν γενικά στοιχεία για τους νέους γεωργούς που εντάχθηκαν στο Πρόγραμμα.

3.1.1. Δημογραφικά χαρακτηριστικά

Ο Δήμος Λαγκαδά βρίσκεται ακριβώς στο κέντρο της Μακεδονίας, εντάσσεται στην περιφέρεια της Κεντρικής Μακεδονίας και είναι δήμος της Περιφερειακής Ενότητας Θεσσαλονίκης. Ο Δήμος Λαγκαδά είχε ως ιστορική έδρα τον Λαχανά, ενώ μετά το Πρόγραμμα Καλλικράτης και τη συνένωση των προϋπαρχόντων δήμων του Σοχού, της Ασσήρου, των Καλλινδοίων, της Κορώνειας, του Βερτίσκου, του Λαγκαδά και του Λαχανά, ορίστηκε έδρα του νέου Δήμου ο Λαγκαδάς (ΦΕΚ 87Α/2010). Πλέον ο μόνιμος πληθυσμός του Δήμου ανέρχεται σε 41.103 κατοίκους, εκ των οποίων το 49,5% είναι άντρες και το 50,5% είναι γυναίκες (ΕΛΣΤΑΤ 2011).

Γράφημα 3.1: Ποσοστό αντρών - γυναικών Δήμου Λαγκαδά

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (Απογραφή πληθυσμού 2011), επεξεργασία συγγραφέα

Στον πίνακα 3.1 που ακολουθεί καταγράφονται τα Δημοτικά Διαμερίσματα του δήμου Λαγκαδά μαζί με την τους πληθυσμούς τους. Από τον πίνακα αλλά κυρίως από το

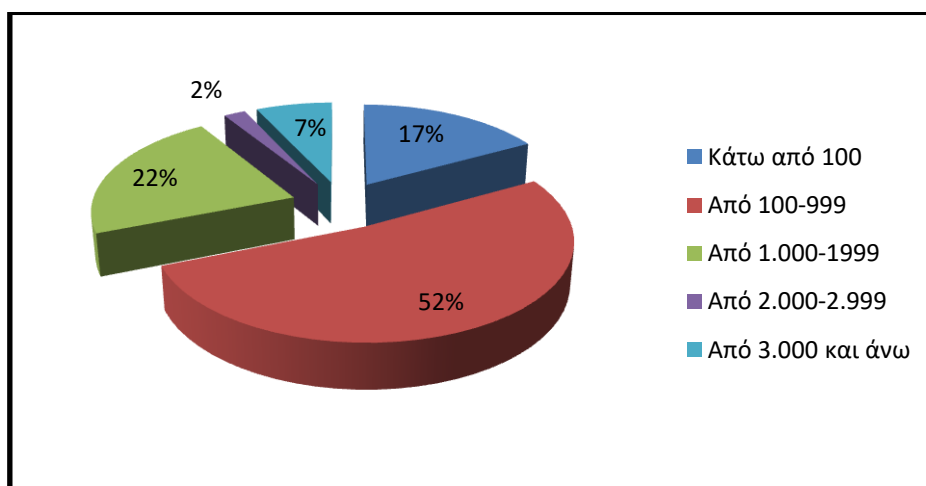
γράφημα 3.2, μπορούμε να σχολιάσουμε σε ό,τι αφορά την κατανομή του πληθυσμού ότι στο δήμο υπερτερούν τα Δημοτικά Διαμερίσματα που έχουν από 100 έως 999 κατοίκους καθώς το ποσοστό αυτών φτάνει το 52%. Στη συνέχεια, το 22% έχουν από 1.000 έως 1.999 κατοίκους ενώ μόλις το 7% έχουν πληθυσμό άνω των 3.000 κατοίκων.

Πίνακας 3.1: Σύνολο κατοίκων Δήμου Λαγκαδά ανά Δημοτικό Διαμέρισμα (2011)

Δημοτικό Διαμέρισμα	Κάτοικοι	Δημοτικό Διαμέρισμα	Κάτοικοι
Άγιος Βασίλειος	1.309	Κριθιά	1.422
Άγιος Χαράλαμπος	78	Κρυονέρι	991
Αδάμ	481	Κυδωνέα	30
Ανάληψη	633	Λαγκαδάς	7.764
Αρδαμέρι	251	Λαγκαδίκια	636
Αρετή	186	Λαγυνά	3.591
Ασκός	1.426	Λαχανάς	377
Άσσηρος	1.975	Λευκοχώρι	236
Αυγή	319	Λοφίσκος	261
Βασιλούδι	673	Μαυροράχη	31
Βερτίσκος	343	Μεσόκωμο	62
Γαλήνη	69	Νικόπολη	134
Γερακαρού	1.223	Ξυλούπολη	855
Δορκάδα	372	Όσσα	387
Δρακόντιο	231	Πέντε Βρύσες	322
Εξαμίλι	241	Περιβολάκι	1.160
Ευαγγελίστρια	161	Πετροκέρα	228
Ζαγκλιβέρι	2.171	Πολυδένδρι	304
Ηράκλειο	1.278	Σαρακήνα	71
Καβαλλάρι	1.993	Σοχός	3.094
Καλαμωτό	501	Στεφάνια	58
Καρτεραί	187	Χρυσανγή	1.106
Κολχικό	1.831	Χωρούδα	51
Σύνολο κατοίκων Δήμου Λαγκαδά			41.103

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (Απογραφή πληθυσμού 2011), επεξεργασία συγγραφέα

Γράφημα 3.2: Κατανομή πληθυσμού στο Δήμο Λαγκαδά ανά ΔΔ

Πηγή: Πίνακας 3.1

3.1.2. Μορφολογικά χαρακτηριστικά και απασχόληση πληθυσμού στη γεωργία

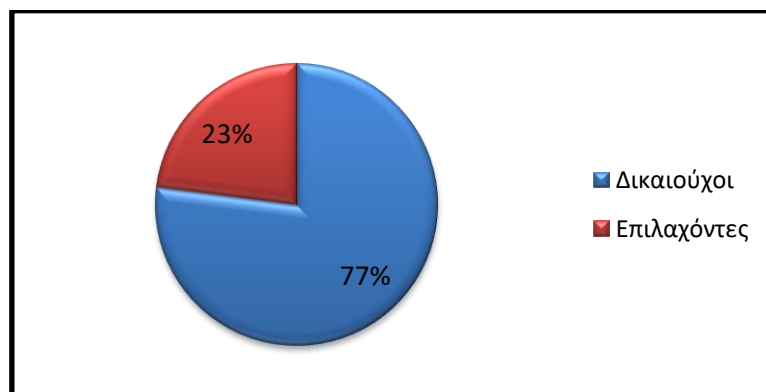
Ο Δήμος Λαγκαδά έχει έκταση 2.060 χιλιάδες στρέμματα, εκ των οποίων τα 671 (32%) χιλιάδες στρέμματα είναι γεωργική γη, τα 862 (42%) χιλιάδες στρέμματα είναι δημόσιοι και ιδιωτικοί βοσκότοποι και τα 328 (16%) χιλιάδες στρέμματα είναι δασικές εκτάσεις. Το 50% των δημοτικών διαμερισμάτων έχει χαρακτηριστεί ως μειονεκτικές περιοχές, το 37% έχουν χαρακτηριστεί ως ορεινές περιοχές και το 13% ως κανονικές περιοχές. Η απασχόληση στον Δήμο είναι κατά βάση αγροτική, που οι περισσότερες εκμεταλλεύσεις είναι φυτικής κατεύθυνσης (70%) ακολουθεί η ζωική κατεύθυνση με 25% και η δασική με 5%. Στην φυτική παραγωγή κατά κύριο λόγο καλλιεργούνται σιτηρά, κτηνοτροφικά φυτά και κηπευτικά, ενώ στη ζωική παραγωγή εκτρέφονται 250.367 πρόβατα, 102.116 αίγες, 8.061 χοίροι, 10.448 πουλερικά και 4.215 βοοειδή (Τουμπουλίδου, 2001).

3.2. ΟΙ ΕΝΤΑΓΜΕΝΟΙ ΣΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΝΕΟΙ ΑΓΡΟΤΕΣ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ ΛΑΓΚΑΔΑ

Σύμφωνα με στοιχεία της Διεύθυνσης Γεωργίας Θεσσαλονίκης μπορούμε να κάνουμε μια πρώτη ανάλυση, όπως π.χ. από τους αιτούντες πόσοι κρίθηκαν δικαιούχοι, πόσοι επιλαχόντες και πόσοι απορρίφθηκαν και από τους δικαιούχους με βάση το επιχειρηματικό τους σχέδιο μπορούμε να δούμε μερικά οικονομικά στοιχεία. Αρχικά για το πρόγραμμα εγκατάστασης νέων στη γεωργία κατέθεσαν φάκελο υποψηφιότητας 145 γεωργοί εκ των οποίων οι 142 κρίθηκαν εν δυνάμει δικαιούχοι και μόλις 3

απορρίφθηκαν. Όπως φαίνεται και στο γράφημα 3.3 που ακολουθεί από τους 142 εν δυνάμει δικαιούχους το 77% κρίθηκαν ως δικαιούχοι και το 23% κρίθηκαν ως επιλαχόντες.

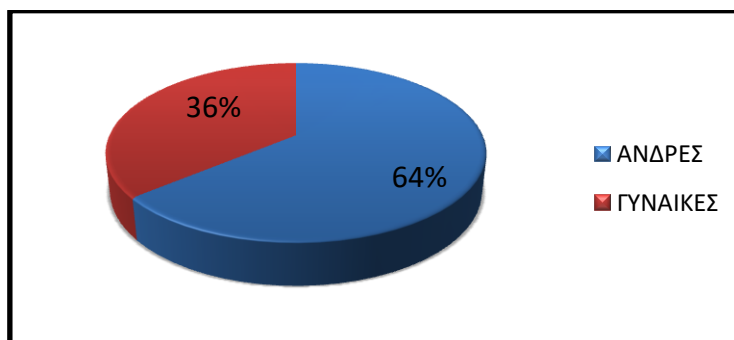
Γράφημα 3.3: Δικαιούχοι – Επιλαχόντες

Πηγή: Διεύθυνση Γεωργίας Θεσσαλονίκης, επεξεργασία συγγραφέα

Επιπλέον από τους δικαιούχους από το γράφημα 3.4 που ακολουθεί μπορούμε να δούμε ότι το 64% είναι άντρες και 36% είναι γυναίκες, που αυτό σημαίνει ότι πλέον στον γεωργικό τομέα έχουν αρχίσει να δραστηριοποιούνται όλο και περισσότερες γυναίκες.

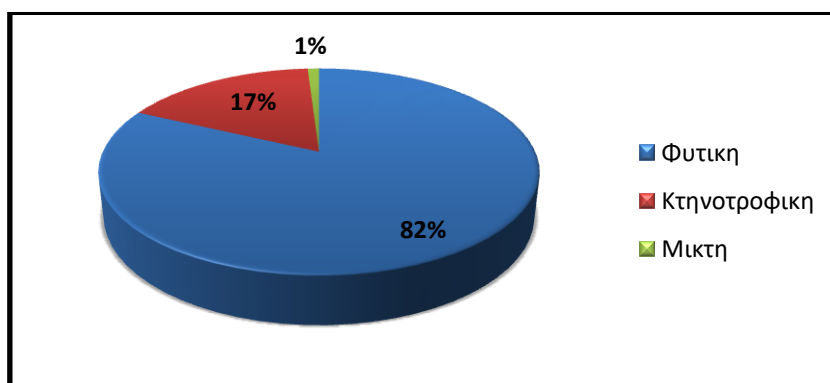
Γράφημα 3.4: Φύλο δικαιούχων προγράμματος νέων γεωργών

Πηγή: Διεύθυνση Γεωργίας Θεσσαλονίκης, επεξεργασία συγγραφέα

Σχετικά με τις κατευθύνσεις των γεωργικών εκμεταλλεύσεων, με 82% επικρατεί η φυτική κατεύθυνση, ακολουθεί η κτηνοτροφική κατεύθυνση με 17% και μόλις με 1% έπεται η μικτή κατεύθυνση. Επιπλέον, οι περιοχές που βρίσκονται οι εκμεταλλεύσεις κατά κύριο λόγο είναι σε ορεινές και μειονεκτικές με 90% και το 10% αυτών βρίσκονται σε κανονικές περιοχές.

Γράφημα 3.5: Κατεύθυνση γεωργικών εκμεταλλεύσεων

Πηγή: Διεύθυνση Γεωργίας Θεσσαλονίκης, επεξεργασία συγγραφέα

Στον πίνακα 3.2 που ακολουθεί, παρατηρούμε ότι ο μέσος όρος των ΜΑΕ των εκμεταλλεύσεων στην υφιστάμενη κατάσταση είναι 1,66, ενώ στη μελλοντική κατάσταση ο μέσος όρος αυξάνεται σε 2,32. Αυτή η αύξηση είναι λογική διότι είναι δεσμευτικός όρος του προγράμματος και υπάρχει σε κάθε επιχειρηματικό σχέδιο της εκμετάλλευσης στο να αυξηθούν οι ΜΑΕ.

Πίνακας 3.2: Υφιστάμενη – Μελλοντική ΜΑΕ

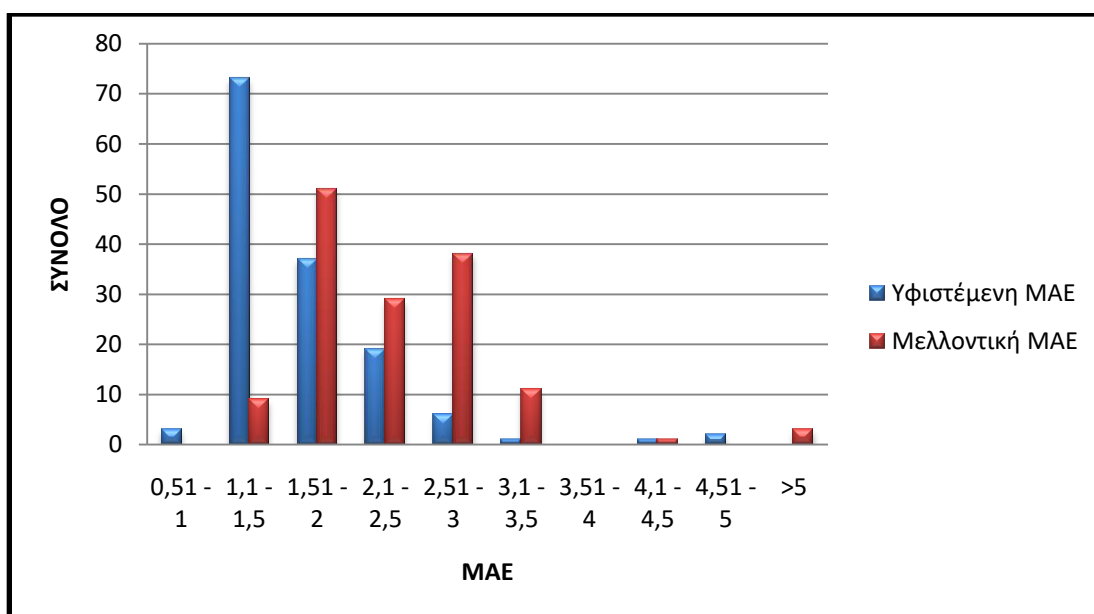
	Υφιστάμενη ΜΑΕ	Ποσοστό	Μελλοντική ΜΑΕ	Ποσοστό
<=0,5	0	0	0	0
0,51 - 1	3	2%	0	0
1,1 - 1,5	73	51%	9	6%
1,51 - 2	37	26%	51	36%
2,1 - 2,5	19	13%	29	20%
2,51 - 3	6	4%	38	27%
3,1 - 3,5	1	1%	11	8%
3,51 - 4	0	0	0	0
4,1 - 4,5	1	1%	1	1%
4,51 - 5	2	2%	0	0
>5	0	0	3	2%
Σύνολο εκμεταλλεύσεων	142	100%	142	100%
Μ.Ο. των ΜΑΕ	1,66		2,32	

Πηγή: Διεύθυνση Γεωργίας Θεσσαλονίκης (2014), επεξεργασία συγγραφέα

Σύμφωνα με τα στοιχεία του προηγούμενου πίνακα βλέπουμε ότι στην υφιστάμενη κατάσταση των ΜΑΕ το 51% των εκμεταλλεύσεων έχουν απαιτήσεις σε εργασία από 1,1 έως 1,5 ΜΑΕ, το 26% έχει από 1,51 έως 2 ΜΑΕ και το 13% έχει από 2,1 έως 2,51 ΜΑΕ, ενώ μόλις το 3% έχουν απαιτήσεις σε εργασία από 4,1 έως 5 ΜΑΕ, που σημαίνει

ότι οι εντάχθηκαν στο πρόγραμμα κυρίως μικρομεσαίες εκμεταλλεύσεις. Όμως στην μελλοντική κατάσταση, σύμφωνα με το επιχειρηματικό σχέδιο, παρατηρούμε ότι το 36% των εκμεταλλεύσεων απαιτεί από 1,51 έως 2 ΜΑΕ, το 20% απαιτεί από 2,1 έως 2,5 ΜΑΕ και το 27% απαιτεί από 2,51 έως 3 ΜΑΕ, ενώ το 1% απαιτεί από 4,1 έως 5 ΜΑΕ και το 2% απαιτεί πάνω από 5 ΜΑΕ. Στο γράφημα που ακολουθεί φαίνεται η σύγκριση της υφιστάμενης και της μελλοντικής εργασίας που απαιτούνται από τις εκμεταλλεύσεις και φαίνεται αύξηση στη μελλοντική κατάσταση, που είναι ένα ενθαρρυντικό στοιχείο για το πρόγραμμα.

Γράφημα 3.6: Υφιστάμενη – Μελλοντική ΜΑΕ

Πηγή: Πίνακας 3.2

Σχετικά με τα οικονομικά στοιχεία των δικαιούχων νέων γεωργών του προγράμματος πρώτης εγκατάστασης, το 10% δικαιούται επιδότηση 15.000€, το 49% δικαιούται 17.500€ και το 41% θα πάρει επιδότηση 20.000€. Επίσης το ποσοστό των αρχηγών των εκμεταλλεύσεων που έχουν δηλώσει στο επιχειρηματικό τους σχέδιο ότι θα κάνουν επενδύσεις άνω των 25.000€ φτάνει το 55% (ΔΓΘ, 2014).

Επιπλέον από τον πίνακα 3.3 παρατηρούμε ότι ο μέσος όρος της υφιστάμενης ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας των εκμεταλλεύσεων είναι 14.313€, ενώ ο μέσος όρος της μελλοντικής ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας ανέρχεται σε 20.177€, που όπως και στις ΜΑΕ έτσι και στην ΑΠΑ λόγω δεσμεύσεων έπρεπε οι εκμεταλλεύσεις να την αυξήσουν.

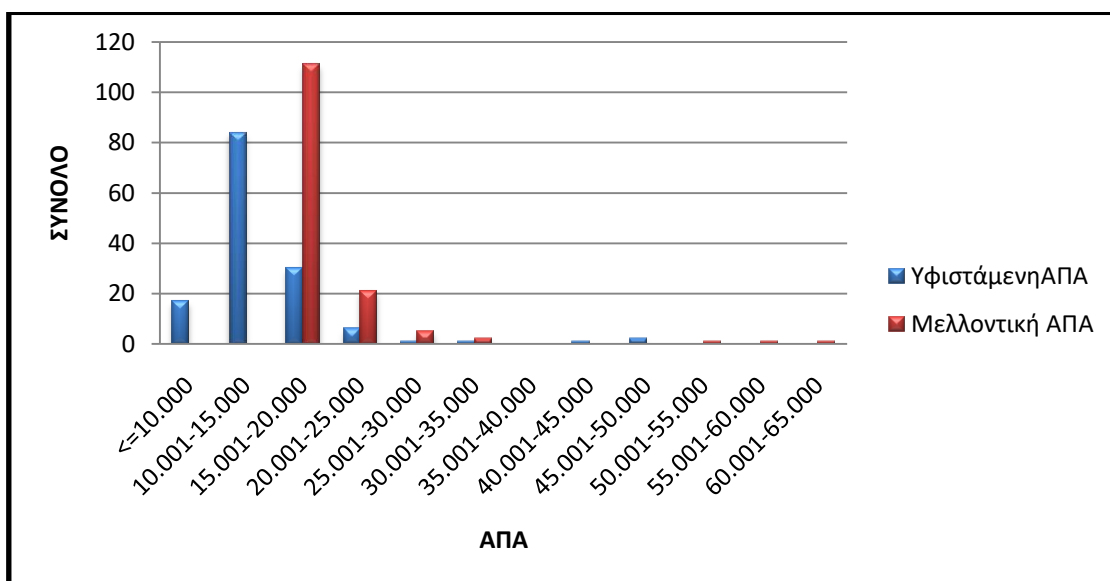
Πίνακας 3.3: Υφιστάμενη – Μελλοντική ΑΠΑ

€	Υφιστάμενη ΑΠΑ	ΠΟΣΟΣΤΟ	Μελλοντική ΑΠΑ	ΠΟΣΟΣΤΟ
<=10.000	17	11%	0	0
10.001-15.000	84	59%	0	0
15.001-20.000	30	21%	111	78%
20.001-25.000	6	4%	21	14%
25.001-30.000	1	1%	5	3%
30.001-35.000	1	1%	2	2%
35.001-40.000	0	0	0	0
40.001-45.000	1	1%	0	0
45.001-50.000	2	2%	0	0
50.001-55.000	0	0	1	1%
55.001-60.000	0	0	1	1%
60.001-65.000	0	0	1	1%
Σύνολο εκμεταλλεύσεων	142	100%	142	100%
Μ.Ο. της ΑΠΑ	14.313€		20.177€	

Πηγή: Διεύθυνση Γεωργίας Θεσσαλονίκης (2014), επεξεργασία συγγραφέα

Σύμφωνα με τα στοιχεία του προηγούμενου πίνακα παρατηρούμε ότι στην υφιστάμενη της Ακαθάριστης Προστιθέμενης Αξίας το 11% έχει από 10.000€ και κάτω, το 59% έχουν ΑΠΑ από 10.001€ έως 15.000€ και το 21% έχει από 15.001€ έως 20.000€, ενώ μόλις το 3% έχει ΑΠΑ από 40.001€ έως 50.000€. Στην μελλοντική Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία, σύμφωνα με το επιχειρηματικό σχέδιο, παρατηρούμε ότι το 78% των εκμεταλλεύσεων έχουν ΑΠΑ από 15.001€ έως 20.000€, το 14% έχουν από 20.001€ έως 25.000€ και το 5% έχουν από 25.001€ έως 30.000€, ενώ το 3% έχουν από 50.001€ έως 65.000€. Στο γράφημα που ακολουθεί φαίνεται η σύγκριση της υφιστάμενης και της μελλοντικής Ακαθάριστης Προστιθέμενης Αξίας των εκμεταλλεύσεων και φαίνεται αύξηση στη μελλοντική κατάσταση, που είναι ακόμη ένα ενθαρρυντικό στοιχείο για το πρόγραμμα.

Γράφημα 3.7: Υφιστάμενη – Μελλοντική ΑΠΑ

Πηγή: Πίνακας 3.3

Από τα στοιχεία αυτού του κεφαλαίου παρατηρούμε ότι οι περισσότεροι γεωργοί που εντάχθηκαν είναι άντρες και οι περισσότερες γεωργικές εκμεταλλεύσεις είναι φυτικής κατεύθυνσης. Ακόμη, διαπιστώνουμε ότι το μέτρο της πρώτης εγκατάστασης των νέων στη γεωργία έχει βοηθήσει στο να αυξηθούν στην μελλοντική κατάσταση οι ΜΑΕ και η ΑΠΑ των γεωργικών εκμεταλλεύσεων και αυτό τις κάνει πιο βιώσιμες και πιο ανταγωνιστικές.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο: ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

4.1. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

4.1.1. Σκοπός της έρευνας

Η παρούσα μελέτη έχει σκοπό να προσθέσει γνώση για την κατάσταση του αγροτικού τομέα στον Δήμο Λαγκαδά. Αναλυτικότερα σκοπός της έρευνας είναι η διερεύνηση του προφίλ των ενταχθέντων νέων στο Πρόγραμμα «Νέοι Αγρότες», των χαρακτηριστικών της γεωργικής τους εκμετάλλευσης, των καινοτομιών που εφαρμόζουν, καθώς και των απόψεών τους, κυρίως για το μέτρο εγκατάστασης νέων στη γεωργία και στη συνέχεια για τους συνεταρισμούς, για το κράτος και την ΕΕ.

4.1.2. Μεθοδολογία της έρευνας

Η έρευνα διεξήχθη στο Δήμο Λαγκαδά, του Νομού Θεσσαλονίκης, στην Περιφέρεια της Κεντρικής Μακεδονίας την περίοδο Ιούλιο με Οκτώβριο του 2017. Από την έρευνα συγκεντρώθηκε στατιστικό υλικό από την συμπλήρωση ερωτηματολογίου (βλ. Παράρτημα 1) μέσω τηλεφώνου σε γεωργούς οι οποίοι έχουν ενταχθεί στο μέτρο εγκατάστασης νέων στη γεωργία του 2014. Ο συνολικός αριθμός των ενταχθέντων στο Πρόγραμμα είναι 142 και από αυτούς επιλέχθηκαν 60 νέοι, οι οποίοι αντιπροσωπεύουν το 42% του πληθυσμού της έρευνας. Η μέθοδος που επιλέχθηκε το δείγμα ήταν η τυχαία κατά στρώματα αναλογική με βάση το φύλο του γεωργού και την αγροτική κοινότητα κατοικίας του.

Η σύνταξη του ερωτηματολογίου βασίστηκε στη μελέτη της σχετικής βιβλιογραφίας. Το ερωτηματολόγιο περιλαμβάνει συνολικά 37 ερωτήσεις διαφόρων τύπων όπως:

- διχοτομικές κλίμακες
- κλίμακες απλής επιλογής
- κλίμακες πολλαπλής επιλογής
- κλίμακες Likert

εξυπηρετώντας τόσο τις ανάγκες της έρευνας όσο και τους ίδιους τους ερωτώμενους, ενώ η σύνταξή του έγινε αποκλειστικά για την έρευνα αυτή και περιλαμβάνει 3 ενότητες:

1. Δημογραφικά στοιχεία γεωργών, που περιλαμβάνει γενικές ερωτήσεις που αφορούν σε ατομικά στοιχεία.
2. Απασχόληση, που περιλαμβάνει ερωτήσεις σχετικά με την επαγγελματική πορεία και αποκατάσταση των γεωργών.
3. Χαρακτηριστικά γεωργικής εκμετάλλευσης, που περιλαμβάνει ερωτήσεις σχετικά με τις εκμεταλλεύσεις και το παραγωγικό σύστημα.
4. Απόψεις των γεωργών, που περιλαμβάνει ερωτήσεις σχετικά με την προσωπική τους εκτίμηση για το μέτρο της πρώτης εγκατάστασης των νέων στη γεωργία, για τους συνεταιρισμούς κλπ (Σταματόπουλος, 2012).

Να σημειώσουμε ότι τον Δεκέμβριο του 2016 είχε προκηρυχθεί το προαναφερθέν μέτρο, όμως δεν επιλέχθηκαν να απαντήσουν στο ερωτηματολόγιο οι γεωργοί που συμμετείχαν σε αυτό διότι δεν θα είχαν ολοκληρωμένη άποψη για το πρόγραμμα καθώς την περίοδο των συνεντεύξεων δεν είχαν κλείσει ούτε έναν χρόνο εντός του μέτρου.

4.2. ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

4.2.1. Δημογραφικά χαρακτηριστικά

Στην ενότητα αυτή θα γίνει μια προσπάθεια ώστε να παρουσιαστούν αναλυτικά οι πίνακες κατανομής συχνοτήτων των μεταβλητών της έρευνας. Συγκεκριμένα επιχειρείται να διερευνηθεί το προφίλ του νέου γεωργού.

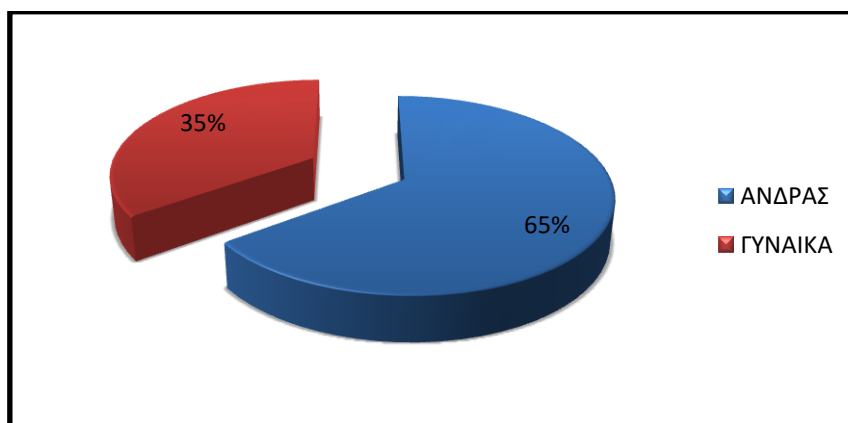
Πρώτα απ' όλα στο ερωτηματολόγιο απάντησαν 60 νέοι γεωργοί από τους 142 συνολικά που εντάχθηκαν στο πρόγραμμα. Από τον πίνακα και το γράφημα που ακολουθεί παρατηρούμε ότι το 65% ήταν άντρες και το 35% ήταν γυναίκες, γεγονός που δείχνει τη δυναμική συμμετοχή των γυναικών στον γεωργικό τομέα. Ωστόσο, όπως θα δούμε στη συνέχεια, δεν είναι όλες οι ενταγμένες στο Πρόγραμμα γυναίκες αρχηγοί γεωργικής εκμετάλλευσης.

Πίνακας 4.1: Φύλο νέων γεωργών

Φύλο	Απαντήσεις	Ποσοστό
Άντρας	39	65%
Γυναίκα	21	35%
Σύνολο	60	100%

Πηγή: Ερωτηματολόγιο

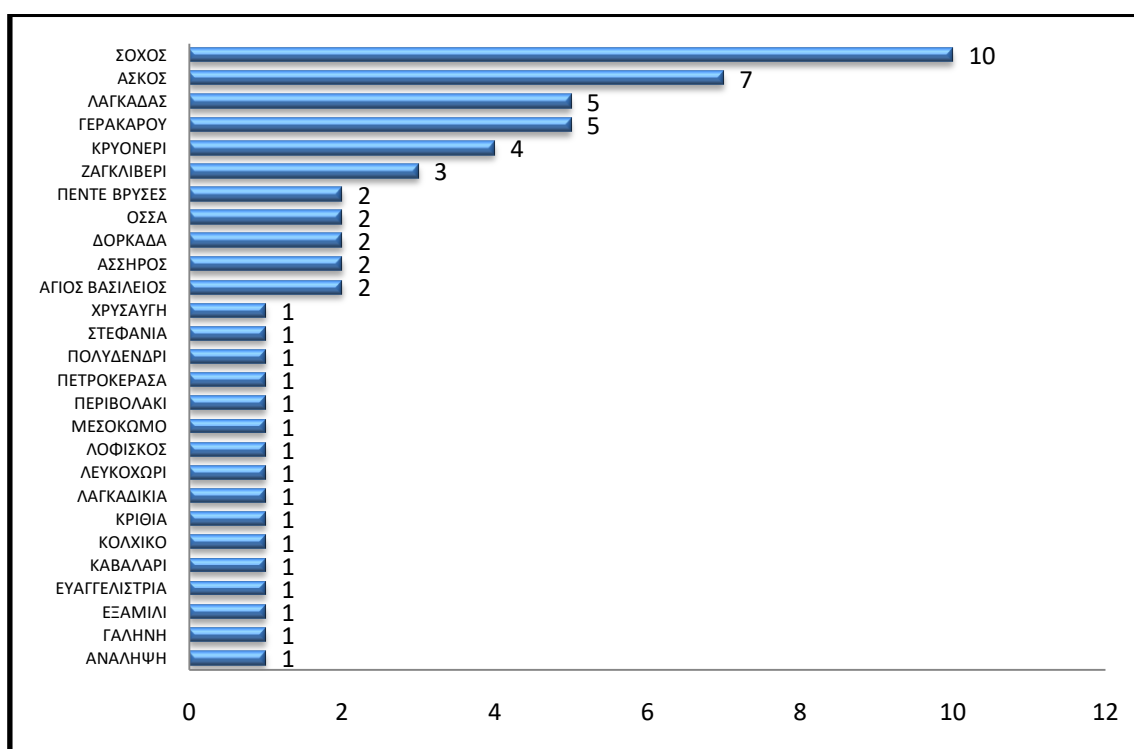
Γράφημα 4.1: Φύλο νέων γεωργών

Πηγή: Πίνακας 4.1

Το δείγμα της έρευνας αποτελείται από 60 νέους γεωργούς εκ των οποίων, όπως φαίνεται και στο γράφημα 4.2, 10 προέρχονται από το ΔΔ Σοχού, 7 από το ΔΔ Ασκού, από 5 από τα ΔΔ Λαγκαδά, Γερακαρού, 4 από το ΔΔ Κρυονερίου, 3 από το ΔΔ Ζαγκλιβρίου, από 2 από τα ΔΔ Πέντε Βρυσσών, Όσσας, Δορκάδας, Ασσήρου, Αγίου Βασιλείου και από 1 από τα ΔΔ Χρυσουγής, Στεφανιών, Πολυδενρδίου, Πετροκερασών, Μεσοκόμου, Λοφίσκου, Λευκοχωρίου, Λαγκαδικίων, Κριθιάς, Κολχικού, Καβαλαρίου, Ευαγγελίστριας, Εξαμιλίου, Γαλήνης και Ανάληψης. Διαπιστώνουμε ότι το 41,5% των γεωργών κατοικεί σε ορεινές περιοχές, το 47% κατοικεί σε μειονεκτικές περιοχές και το 11,5% κατοικεί σε κανονικές περιοχές.

Γράφημα 4.2: Σύνολο απαντήσεων ανά Δημοτικό Διαμέρισμα

Πηγή: Ερωτηματολόγιο

Σύμφωνα με τον πίνακα 4.2, για την οικογενειακή κατάσταση, το 50% το δείγματος απάντησε πως είναι παντρεμένοι ενώ το άλλο 50% απάντησε πως είναι ανύπαντροι. Το γεγονός ότι εμφανίζεται ένα μεγάλο ποσοστό ανύπαντρων συμφωνεί και με την γενικότερη κατάσταση που επικρατεί στην ελληνική κοινωνία που θέλει τους νέους να παντρεύονται σε μεγαλύτερες ηλικίες.

Πίνακας 4.2: Οικογενειακή κατάσταση

	Απαντήσεις	Ποσοστό
Παντρεμένος/η	30	50%
Ανύπαντρος/η	30	50%
Σύνολο	60	100%

Πηγή: Ερωτηματολόγιο

Από τον πίνακα 4.3 διαπιστώνουμε ότι το επίπεδο εκπαίδευσης των ερωτηθέντων κυμαίνεται σε ικανοποιητικό επίπεδο. Το 14% έχει αποφοιτήσει από δημοτικό-γυμνάσιο, το 55% έχουν ολοκληρώσει τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, (δηλαδή είναι απόφοιτοι γενικού και τεχνικού λυκείου), ενώ το 18% κατέχει πτυχίο από ΑΕΙ και ΤΕΙ. Επίσης, από τους γεωργούς οι οποίοι τελείωσαν το τεχνικό λύκειο, το 10% αυτών είχε επιλέξει την φυτική παραγωγή και από τους απόφοιτους ΑΕΙ και ΤΕΙ το 54% έχει πτυχίο ως γεωπόνο ή δασολόγο ή γαλακτοκόμου.

Πίνακας 4.3: Επίπεδο εκπαίδευσης

Βαθμίδα εκπαίδευσης	Απαντήσεις	Ποσοστό
Δημοτικό	3	5%
Γυμνάσιο	5	9%
Γενικό Λύκειο	13	22%
Τεχνικό Λύκειο/ ΤΕΕ	20	33%
Πανεπιστήμιο/ΤΕΙ	11	18%
ΙΕΚ	6	10%
ΟΑΕΔ	2	3%
Σύνολο	60	100%

Πηγή: Ερωτηματολόγιο

Τέλος για το προφίλ του νέου γεωργού, από τα στοιχεία του πίνακα 4.4, διαπιστώνουμε ότι το 50% των νέων γεωργών δεν έχει ζήσει εκτός του χωριού τους ενώ το άλλο 50% έχει ζήσει.

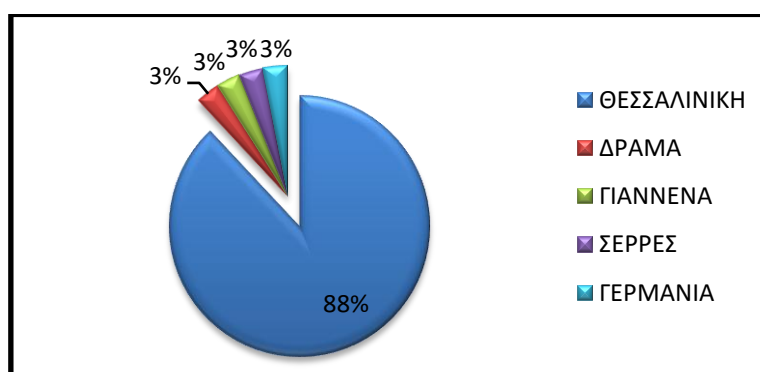
Πίνακας 4.4: Διαμονή εκτός χωριού

	Απαντήσεις	Ποσοστό
Έχω ζήσει	30	50%
Δεν έχω ζήσει	30	50%
Σύνολο	60	100%

Πηγή: Ερωτηματολόγιο

Στο γράφημα 4.3 βλέπουμε ότι το 88% του δείγματος έχει ζήσει στη Θεσσαλονίκη, από 3% έχει ζήσει στη Δράμα, στα Ιωάννινα και στις Σέρρες, ενώ το 3% έχει ζήσει στη εκτός Ελλάδας και συγκεκριμένα στη Γερμανία.

Γράφημα 4.3: Μέρη διαμονής εκτός χωριού

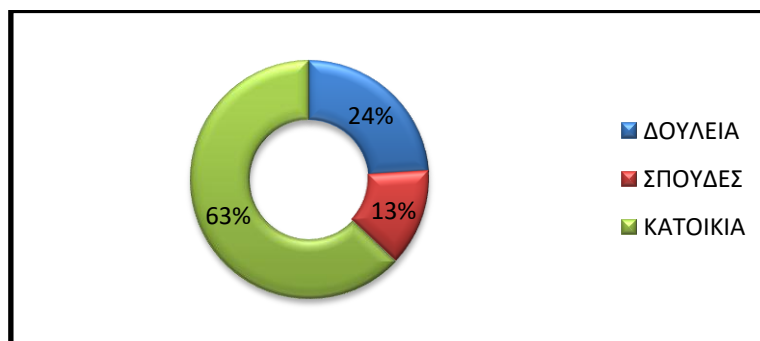

Πηγή: Ερωτηματολόγιο

Από το γράφημα 4.4 που ακολουθεί βλέπουμε τους λόγους για τους οποίους οι γεωργοί έζησαν εκτός χωριού. Πιο αναλυτικά το 63% δήλωσε ότι έζησε εκτός χωριού

διότι γεννήθηκε και μεγάλωσε είτε σε αστικό κέντρο είτε εκτός χώρας, το 24% λόγω δουλειάς και το 13% λόγω σπουδών.

Γράφημα 4.4: Λόγοι διαμονής εκτός χωριού

Πηγή: Ερωτηματολόγιο

4.2.2. Απασχόληση

Από τον πίνακα 4.5, παρατηρούμε ότι το 57% των νέων γεωργών πριν ενταχθούν στο πρόγραμμα ήταν άνεργοι, που είναι λογικό το ύψος του ποσοστού διότι στην ελληνική κοινωνία οι νέοι κάτω των 40 ετών είναι που αντιμετωπίζουν την περισσότερη ανεργία, το 32% δούλευε είτε εντός γεωργίας είτε εκτός, το 8% σπούδαζε και το 2% ήταν μαθητής λυκείου.

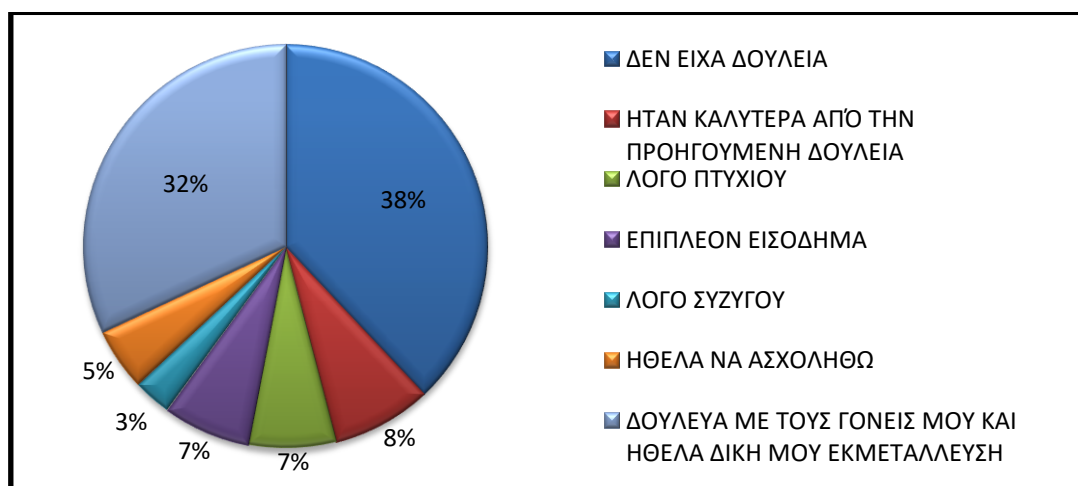
Πίνακας 4.5: Ασχολία πριν το πρόγραμμα

	Απαντήσεις	Ποσοστό
Σπουδές	5	8%
Δούλευα	19	32%
Άνεργος	34	57%
Μαθητής/τρια Λυκείου	2	3%
Σύνολο	60	100%

Πηγή: Ερωτηματολόγιο

Ενώ στο γράφημα 4.5 που ακολουθεί βλέπουμε ότι το 38% δήλωσε πως έγινε γεωργός γιατί δεν είχε άλλη δουλειά, το 32% δήλωσε ότι δούλευε στην εκμετάλλευση των γονιών του και ήθελε να δημιουργήσει δική του, το 8% δήλωσε ότι το να γίνει γεωργός ήταν καλύτερα από την προηγούμενη δουλειά μου, το 7% δήλωσε ότι ασχολήθηκε για επιπλέον εισόδημα, το 7% έγινε γεωργός λόγω πτυχίου, το 5% απλά ήθελε να ασχοληθεί και το 3% ασχολείται επειδή είναι γεωργός ο σύζυγος ή σύζυγος.

Γράφημα 4.5: Λόγοι ενασχόλησης με τη γεωργία

Πηγή: Ερωτηματολόγιο

Ακόμη αξίζει να σημειωθεί ότι το 50% των ερωτηθέντων δήλωσαν ότι είχαν τα χωράφια, τα μηχανήματα και τα ζώα από τους γονείς τους.

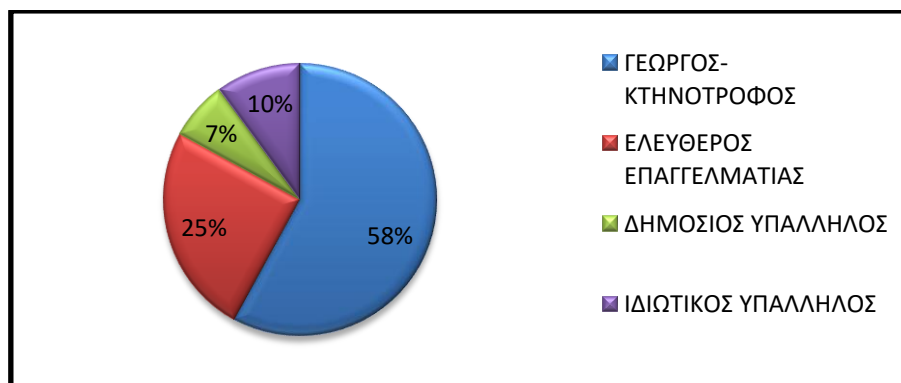
Πίνακας 4.6: Επάγγελμα πατέρα

Επάγγελμα	Απαντήσεις	Ποσοστό
Γεωργός- Κτηνοτρόφος	35	58%
Ελεύθερος Επαγγελματίας	15	25%
Δημόσιος Υπάλληλος	4	7%
Ιδιωτικός Υπάλληλος	6	10%
Σύνολο	60	100%

Πηγή: Ερωτηματολόγιο

Στον πίνακα 4.6 βλέπουμε ότι το 58% των πατεράδων των γεωργών ως επάγγελμα είναι γεωργοί και κτηνοτρόφοι, το 25% είναι ελεύθεροι επαγγελματίες, το 10% είναι ιδιωτικοί υπάλληλοι και το 7% είναι δημόσιοι υπάλληλοι.

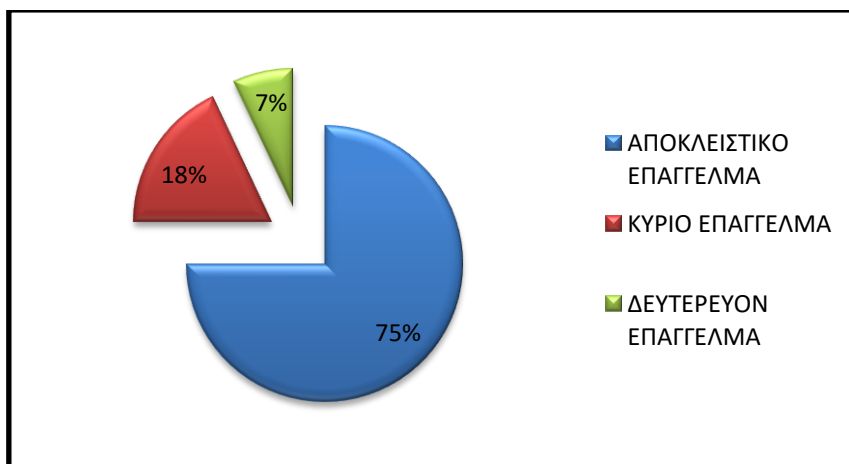
Γράφημα 4.6: Επάγγελμα πατέρα

Πηγή: Πίνακας 4.6

Όσον αφορά στην ερώτηση αν η γεωργία είναι αποκλειστικό ή όχι επάγγελμα, σύμφωνα με το γράφημα 4.7 που ακολουθεί, παρατηρούμε ότι το 75% απάντησαν ότι η γεωργία ή η κτηνοτροφία είναι αποκλειστικό επάγγελμα, το 18% είναι κύριο επάγγελμα και το 7% δήλωσε πως είναι δευτερεύον επάγγελμα.

Γράφημα 4.7: Η γεωργία - κτηνοτροφία ως αποκλειστικό επάγγελμα

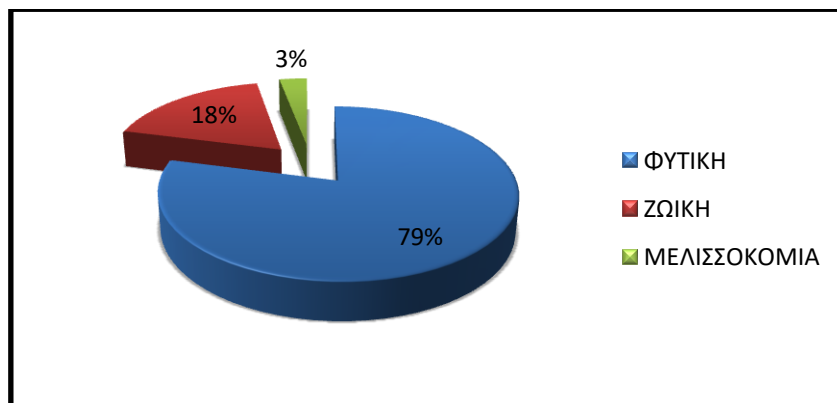
Πηγή: Ερωτηματολόγιο

4.2.3. Χαρακτηριστικά γεωργικών εκμεταλλεύσεων

Σε αυτή την ομάδα ερωτήσεων οι γεωργοί κλίθηκαν να δώσουν κάποια στοιχεία για την γεωργική τους εκμετάλλευση όπως μέγεθος, καλλιέργειες, είδος ζώων που εκτρέφουν κ.α.

Αρχικά, σύμφωνα με το γράφημα 4.8, από τις 60 καταγεγραμμένες εκμεταλλεύσεις του δείγματος, οι 47 (79%) είναι φυτικής κατεύθυνσης, οι 11 (18%) είναι ζωικής κατεύθυνσης και οι 2 (3%) είναι μικτής κατεύθυνσης (μελισσοκομία).

Γράφημα 4.8: Κατεύθυνση γεωργικών εκμεταλλεύσεων

Πηγή: Ερωτηματολόγιο

Ενώ στον πίνακα 4.7 βλέπουμε τη σύγκριση της υφιστάμενης με τη μελλοντική κατάσταση. Πιο συγκεκριμένα τα συνολικά στρέμματα από 4.418 θα αυξηθούν σε 5.835 (32% αύξηση), ο αριθμός των προβάτων θα αυξηθεί από 1.523 σε 1.617 (6% αύξηση), όπως θα αυξηθεί και των αιγών από 1.160 σε 1.260 (8% αύξηση), όπως θα αυξηθούν οι αγελάδες από 380 σε 420 (10,5% αύξηση) και ο αριθμός των κυψελών θα αυξηθεί από 297 σε 380 (28% αύξηση). Να σημειώσουμε ότι και στη σημερινή κατάσταση κάποιοι γεωργοί έχουν ήδη αυξήσει είτε τη γεωργική έκτασή τους είτε το ζωικό τους κεφάλαιο.

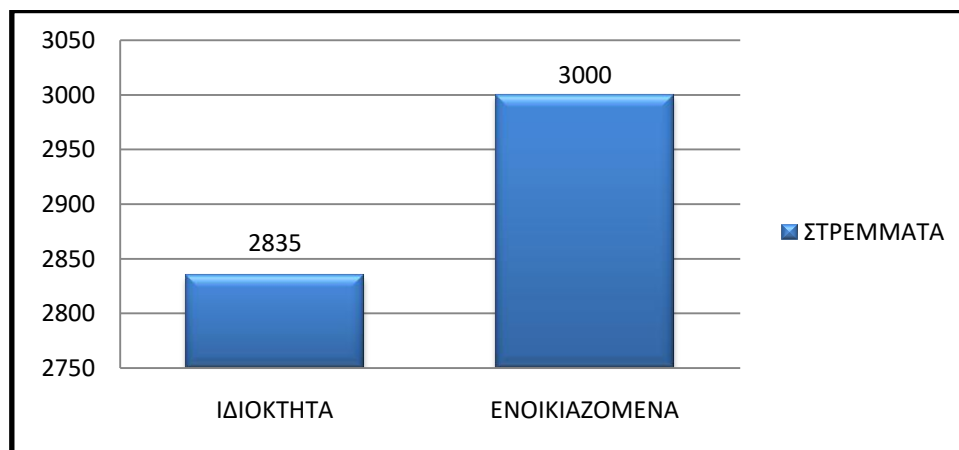
Πίνακας 4.7: Σύγκριση υφιστάμενης και μελλοντικής κατάστασης των εκμεταλλεύσεων

	Υφιστάμενη Κατάσταση	Μ.Ο.	Μελλοντική Κατάσταση	Μ.Ο.
Στρέμματα	4.418	90	5.835	116,7
Πρόβατα	1.523	380	1.617	404
Αίγες	1.160	290	1.260	315
Αγελάδες	380	126	420	140
Κυψέλες	297	148	380	190

Πηγή: Ερωτηματολόγιο

Επίσης τις αυξήσεις μπορούμε να τις καταλάβουμε καλύτερα από τις συγκρίσεις των μέσων όρων ανά εκμετάλλευση, δηλαδή στην σημερινή κατάσταση έχουμε μέσο όρο 90 στρέμματα ανά εκμετάλλευση ενώ στην μελλοντική αυξάνονται σε 116,7 στρέμματα ανά εκμετάλλευση. Όσον αφορά τα ζώα, έχουμε μέσο όρο 380 πρόβατα, 290 αίγες, 126 αγελάδες και 148 κυψέλες ανά εκμετάλλευση, ενώ στην μελλοντική κατάσταση έχουμε μέσο όρο 404 πρόβατα, 315 αίγες, 140 αγελάδες και 190 κυψέλες ανά εκμετάλλευση.

Γράφημα 4.9: Ιδιότητα - Ενοικιαζόμενα στρέμματα

Πηγή: Ερωτηματολόγιο

Στο γράφημα 4.9 βλέπουμε ότι τα ιδιόκτητα στρέμματα είναι λιγότερα από τα ενοικιαζόμενα. Αυτό συμβαίνει διότι οι περισσότεροι γεωργοί έχουν δηλώσει ότι για να πετύχουν τους μελλοντικούς στόχους του επιχειρηματικού τους σχεδίου τα επιπλέον στρέμματα που χρειάζονται θα τα νοικιάσουν.

Πίνακας 4.8: Είδη καλλιεργειών στην υφιστάμενη κατάσταση

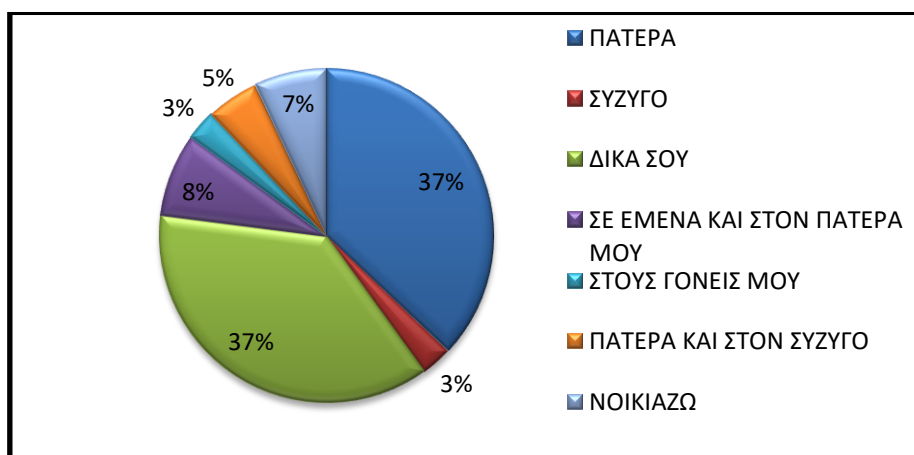
Κατηγορίες Καλλιεργειών	Είδη Καλλιεργειών	Ποσοστό
Σιτηρά	Σιτάρι, Καλαμπόκι, Κριθάρι, Σίκαλη	21%
Κτηνοτροφικά Φυτά	Μηδική, Βίκο, Λούπινο, Μπιζέλι,	16%
Βιομηχανικά Φυτά	Ηλιόσπορος, Καπνός, Ελαιοκράμβη, Βιομ. Τομάτα	19,4%
Κηπευτικά	Μπάμια, Τομάτα, Σπανάκι, Πατάτα, Καρπούζι, Φασολάκια	19%
Δενδροκαλλιέργειες	Ελιές, Καστανιές, Καρυδιές, Αμυγδαλιές, Κερασιές, Αμπέλι	12%
Όσπρια Βρώσιμα	Φασόλια, Φακές	0,7%
Αρωματικά Φυτά	Ρίγανη, Θυμάρι, Λεβάντα, Δεντρολίβανο, Φασκόμηλο, Σπαθόχορτο, Τσάι του Βουνού	11,2%
Φυτά Θερμοκηπίου	Λουλούδια	0,7%
Σύνολο		100%

Πηγή: Ερωτηματολόγιο

Σύμφωνα με τον πίνακα 4.8, το 21% των γεωργών καλλιεργεί σιτηρά, το 19,4% καλλιεργεί βιομηχανικά φυτά, ακολουθούν τα κηπευτικά με 19% ενώ αρκετά υψηλό ποσοστό έχουν οι δενδροκαλλιέργειες με 12% και τα αρωματικά φυτά με 11,2%. Από τα σιτηρά η κύρια καλλιέργεια είναι αυτή του σιταριού, από τα κτηνοτροφικά φυτά η κύρια καλλιέργεια είναι αυτή της μηδικής, από τα βιομηχανικά φυτά είναι η καλλιέργεια του καπνού και από τα αρωματικά φυτά κύρια καλλιέργεια είναι της ρίγανης, ενώ από τις άλλες κατηγορίες έχουμε μοιρασμένες καλλιέργειες.

Από τα προηγούμενα στοιχεία καταλαβαίνουμε ότι στο Δήμο Λαγκαδά λόγω της μορφολογίας του εδάφους, που είδαμε στο κεφάλαιο 3, ευνοούνται όλοι οι τύποι φυτικής, ζωικής και μικτής εκμετάλλευσης.

Γράφημα 4.10: Κατοχή των γεωργικών μηχανημάτων και των κτηρίων

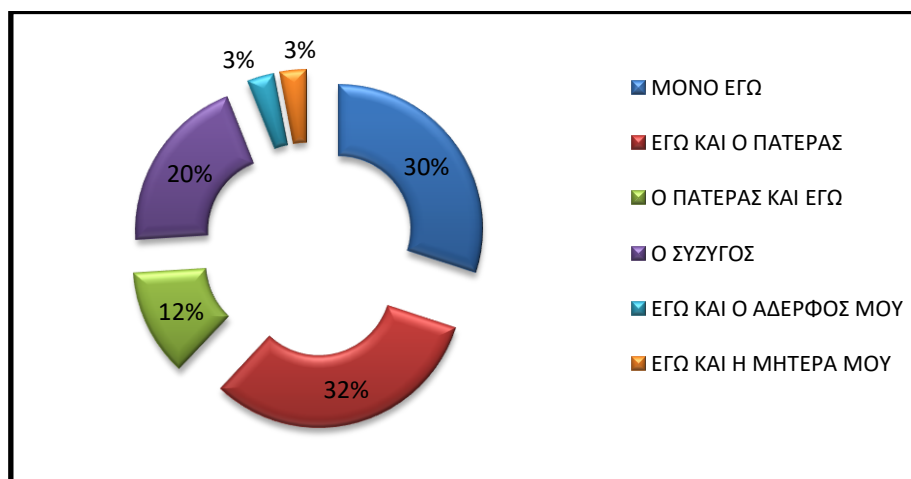

Πηγή: Ερωτηματολόγιο

Στην συνέχεια και στην ερώτηση σε ποιον ανήκουν τα γεωργικά μηχανήματα και τα κτήρια σύμφωνα με το γράφημα 4.10, το 37% απάντησε πως ανήκουν μόνο στον πατέρα τους, το 37% ανήκουν μόνο στους ίδιους, το 7% είπε πως τα νοικιάζει, ενώ το υπόλοιπο 19% απάντησε πως ανήκουν και στους δύο γονείς του, στον σύζυγό τους και στον ίδιο και στον πατέρα του.

Επίσης, στην ερώτηση αν θα κάνουν επενδύσεις μελλοντικά, το 44% απάντησε πως θα ήθελε να επενδύσει σε μηχανήματα, το 13% σε κτήρια, το 20% και σε μηχανήματα και σε κτήρια, το 3% σε ζώα, 15% σε επιπλέον καλλιεργούμενη έκταση και οι υπόλοιποι απάντησαν πως δεν ξέρουν ακόμα αν θα κάνουν κάποια επένδυση.

Γράφημα 4.11: Διοίκηση της γεωργικής εκμετάλλευσης

Πηγή: Ερωτηματολόγιο

Όσον αφορά για τη λήψη των αποφάσεων στην γεωργική εκμετάλλευση, από το γράφημα 4.11 παρατηρούμε ότι, το 32% απάντησαν πως τις αποφάσεις τις παίρνουν οι

νέοι γεωργοί μαζί με τον πατέρα τους, το 30% απάντησαν πως τις αποφάσεις τις παίρνουν μόνοι τους, το 20% απάντησε πως τη γεωργική εκμετάλλευση τη διοικεί ο σύζυγός τους και μόλις το 12% απάντησε πως οι αποφάσεις παίρνονται πρώτα από τον πατέρα μου και μετά από μένα. Από αυτά τα στοιχεία διαπιστώνουμε τελικά ο κύριος λόγος, της μεγάλης συμμετοχής των γυναικών στο πρόγραμμα, είναι ότι οι σύζυγοί τους επειδή απασχολούνται εκτός γεωργίας δεν μπορούσαν να συμμετέχουν οι ίδιοι και έκαναν αρχηγό της γεωργικής εκμετάλλευσης τις γυναίκες τους.

Πίνακας 4.9: Οικογενειακή απασχόληση

Μέλος Οικογένειας	Ποσοστό
Ο/Η Σύζυγος	22%
Πατέρας	34%
Μητέρα	23%
Ο/Η Αδερφός/ή	19%
Ο/Η Πεθερός/ά	2%
Σύνολο	100%

Πηγή: Ερωτηματολόγιο

Από τα στοιχεία του πίνακα 4.9 βλέπουμε ότι το 57% των γεωργών έχουν τη βοήθεια των γονιών τους, το 22% έχει βοήθεια από τους/τις συζύγους τους, το 19% βοηθιέται από τα αδέρφια του και το 2% των γεωργών έχουν τη βοήθεια από τον/την πεθερό/ά του. Αυτά τα αποτελέσματα συνάπτουν με την ελληνική διάρθρωση της γεωργίας αφού στην Ελλάδα επικρατεί η οικογενειακή γεωργική εκμετάλλευση.

Από τα παραπάνω συνεπάγεται ότι ο χαρακτήρας των γεωργικών εκμεταλλεύσεων είναι απόλυτα οικογενειακός, καθώς όχι απλώς το απασχολούμενο προσωπικό είναι οικογενειακό, αλλά και στη διοίκηση της εκμετάλλευσης εμπλέκονται τα μέλη της οικογένειας και κυρίως ο πατέρας.

Πίνακας 4.10: Ξένη απασχόληση

Ξένη Εργασία	Απαντήσεις	Ποσοστό	Μεροκάματα
Ναι	22	37%	-
Όχι	38	63%	-
Σύνολο	60	100%	1940
Μ.Ο.	-	-	88

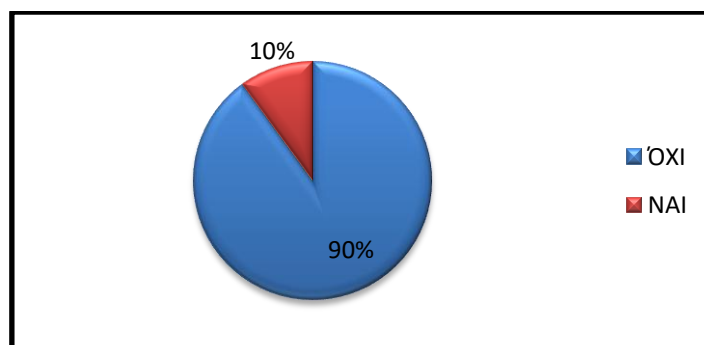
Πηγή: Ερωτηματολόγιο

Ακόμη για το αν απασχολούν εργάτες εκτός οικογένειας, από τον πίνακα 4.10 διαπιστώνουμε ότι το 63% απάντησε πως δεν απασχολεί άλλους εργάτες εκτός οικογένειας, ενώ το 37% έχει ξένη εργασία στην εκμετάλλευσή του με μέσο όρο

μεροκάματων τα 88 το έτος. Να σημειώσουμε ότι τα περισσότερα μεροκάματα γίνονται τους καλοκαιρινούς μήνες καθώς είναι η κύρια περίοδος του αλωνίσματος των σιτηρών, των κτηνοτροφικών και των βιομηχανικών φυτών.

Στην συνέχεια οι γεωργοί ερωτήθηκαν σχετικά με το αν καινοτομούν στην γεωργική τους εκμετάλλευση, που σύμφωνα με το γράφημα 4.12, το 90% απάντησε πως δεν κάνει κάτι καινοτόμο στην εκμετάλλευσή του και μόλις το 10% κάνει κάποια καινοτομία. Πιο συγκεκριμένα, οι 3 από τους 6 (που απάντησαν ότι καινοτομούν) γεωργούς δήλωσαν ότι η καινοτομία τους είναι να καλλιεργούν καλλιέργειες που δεν τις προτιμούν οι άλλοι γεωργοί του χωριού που μένουν, όπως είναι τα αρωματικά φυτά, τα βότανα και θερμοκήπιο με λουλούδια. Ο ένας από τους 6 απάντησε πως χρησιμοποιεί αντιχαλαζικό μηχάνημα για την προστασία των δένδρων του. Ο ένας από τους 6 απάντησε πως κάνει τυποποίηση των προϊόντων του, σε σύγκριση με τους συγχωριανούς του που δεν κάνει κανείς άλλος, ενώ ένας γεωργός δοκιμάζει νέες καλλιεργητικές μεθόδους.

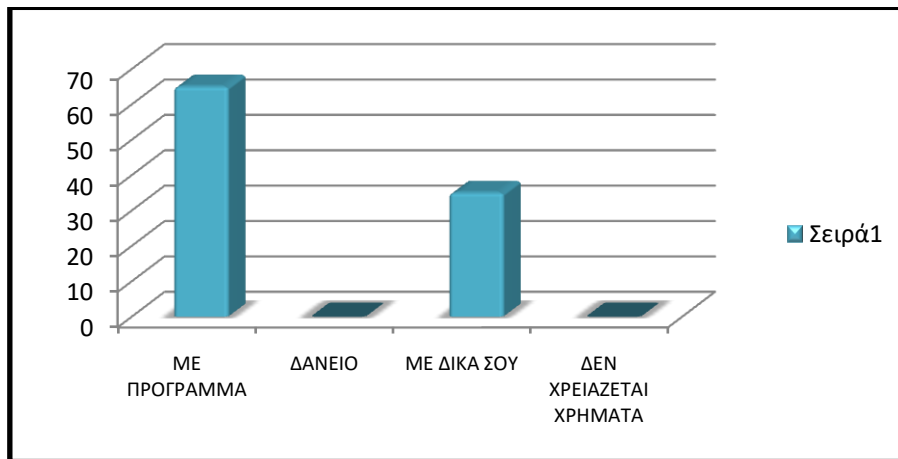
Γράφημα 4.12: Καινοτομία

Πηγή: Ερωτηματολόγιο

Τέλος, στην ερώτηση αν σκέφτονται να κάνουν κάτι καινούργιο στην γεωργική τους εκμετάλλευση μελλοντικά, το 52% των νέων γεωργών απάντησε ότι δεν θα κάνει κάτι καινούργιο ενώ το 29% απάντησε πως θέλει να κάνει κάτι νέο. Πιο συγκεκριμένα οι περισσότεροι σκέφτονται να επενδύσουν σε νέες καλλιέργειες όπως αρωματικά φυτά, αμπέλι και σε διάφορα δένδρα. Επίσης κάποιοι θα ήθελαν να εκσυγχρονίσουν τις κτηνοτροφικές τους μονάδες και των γεωργικών τους μηχανημάτων, ενώ αρκετοί είναι αυτοί που θέλουν να φτιάξουν ένα είδος οικοτεχνίας για μεταποίηση των προϊόντων τους.

Γράφημα 4.13: Χρηματοδότηση των επενδύσεων

Πηγή: Ερωτηματολόγιο

Ενώ, σύμφωνα με το γράφημα 4.13 παρατηρούμε ότι το 65% των γεωργών την επένδυση που θέλει να κάνει μελλοντικά σκέφτεται να τη χρηματοδοτήσει με κάποιο πρόγραμμα, όπως αυτό των σχεδίων βελτίωσης και το 35% απάντησε πως την επένδυσή του θα τη χρηματοδοτήσει με δικά του χρήματα.

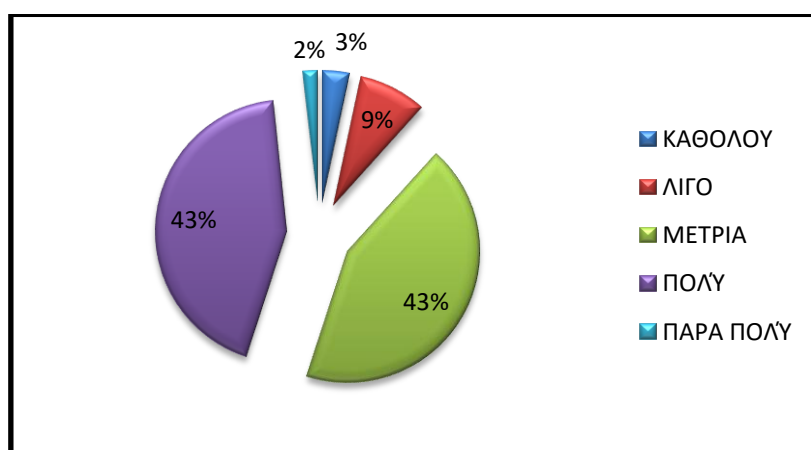
Επομένως, από τα προηγούμενα στοιχεία διαπιστώνουμε ότι οι νέοι γεωργοί αν και στις γεωργικές τους εκμεταλλεύσεις δεν έχουν κάνει κάποια καινοτομία, έχουν τη διάθεση να επενδύσουν σε κάτι καινούργιο αν τους δοθεί η ευκαιρία με κάποιο πρόγραμμα.

Επίσης παρατηρούμε ότι στις καινοτομίες περιλαμβάνονται τόσο τα νέα προϊόντα (π.χ. αρωματικά φυτά), όσο και καινοτομίες διαδικασίας (π.χ. τυποποίηση). Παράλληλα παρατηρούμε ότι μόνο ένα πολύ μικρό ποσοστό γεωργών καινοτομεί, ενώ οι υπόλοιποι ακολουθούν την πορεία της οικογενειακής εκμετάλλευσης έτσι όπως χαραχτηκε από τον πατέρα τους.

4.2.4. Απόψεις των γεωργών σχετικά με τη γεωργία, τους συνεταιρισμούς και το πρόγραμμα της πρώτης εγκατάστασης των νέων στη γεωργία

Σε αυτή την ομάδα των ερωτήσεων οι γεωργοί κλίθηκαν να απαντήσουν ανάλογα με την άποψή τους για διάφορα θέματα που αφορούν τον γεωργικό χώρο. Αρχικά, σύμφωνα με το γράφημα 4.14, το 43% πιστεύει ότι οι γνώσεις που έχουν για το επάγγελμα του γεωργού-κτηνοτρόφου είναι πολύ ικανοποιητικές, το 43% πιστεύει ότι οι γνώσεις του είναι μέτριες, το 11% πιστεύει ότι οι γνώσεις του είναι από καθόλου έως λίγο ικανοποιητικές και το 2% πιστεύει πως είναι πάρα πολύ ικανοποιητικές.

Γράφημα 4.14: Γνώσεις για το γεωργικό επάγγελμα

Πηγή: Ερωτηματολόγιο

Ενώ σύμφωνα με τον πίνακα 4.11 το 58% απάντησε πως αν είχε τη δυνατότητα να εκπαιδευτεί σε κάτι θα ήταν γενικά στη γεωργία και στην κτηνοτροφία, το 10% θα ήθελε να εκπαιδευτεί στα αρωματικά φυτά, 10% στην αμπελουργία και στη δενδροκομία, 7% στα κηπευτικά, 3% στη μελισσοκομία, το 2% στην ανατομία των φυτών και το 10% απάντησε πως δεν θα ήθελε να εκπαιδευτεί σε κάτι και ότι οι γνώσεις του αρκούν.

Πίνακας 4.11: Επιπλέον εκπαίδευση

	Απαντήσεις	Ποσοστό
Γενικά στη γεωργία	28	47%
Γενικά στην κτηνοτροφία	7	11%
μελισσοκομία	2	3%
Αρωματικά φυτά	6	10%
Αμπελουργία	3	5%
Δενδροκομία	3	5%
Κηπευτικά	4	7%
Ανατομία φυτών	1	2%
Πουθενά	6	10%
Σύνολο	60	100%

Πηγή: Ερωτηματολόγιο

Επίσης στον πίνακα 4.12 βλέπουμε ότι το 63% των γεωργών συμβουλευεται τον πατέρα του από πολύ έως πάρα πολύ, το 60% συμβουλευεται φίλους-γνωστούς από μέτρια έως πολύ, το 72% συμβουλευεται γεωπόνο από πολύ έως πάρα πολύ, το 89% συμβουλευεται πολύ τον κτηνίατρο και το 75% συμβουλευεται πάρα πολύ σύμβουλο-μελετητή. Από τα στοιχεία αυτά φαίνεται ότι οι νέοι γεωργοί εκτός από την συμβουλή

των πατεράδων και των φίλων τους, που συνήθως προέρχεται από εμπειρική γνώση, πλέον ζητούν τη γνώμη και τη γνώση των επιστημόνων.

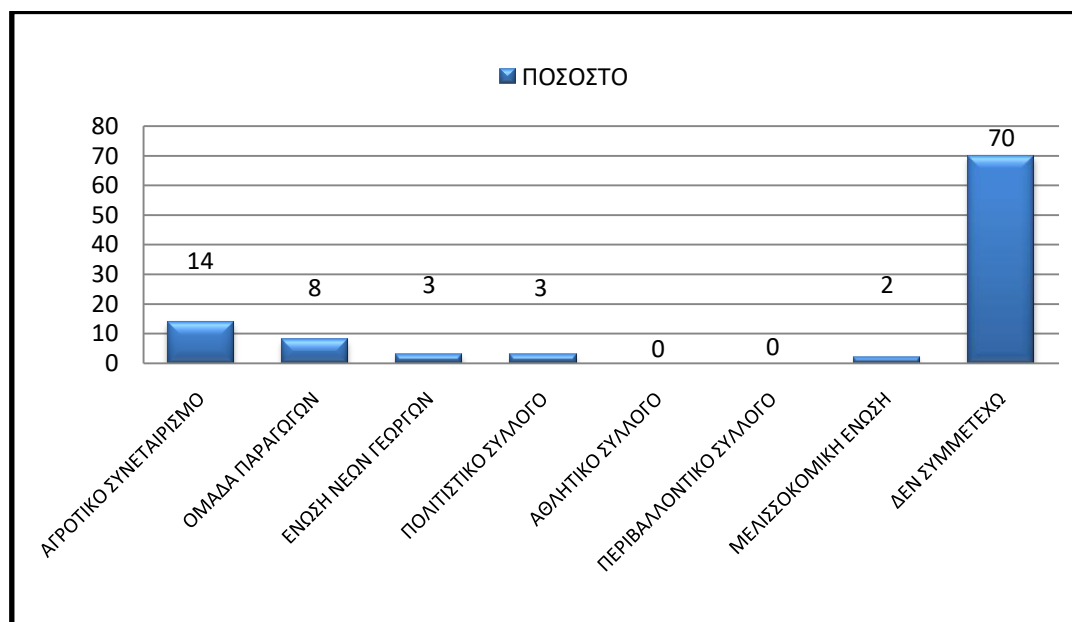
Πίνακας 4.12: Πηγή αναζήτησης γνώμης και γνώσης

	Καθόλου	Λίγο	Μέτρια	Πολύ	Πάρα Πολύ	Σύνολο
Τον πατέρα σου	15%	5%	17%	28%	35%	100%
Φίλους/Γνωστούς	25%	13%	22%	38%	2%	100%
Γεωπόνο	3%	10%	15%	45%	27%	100%
Κτηνίατρο	0	0	11%	89%	0	100%
Σύμβουλο/Μελετητή	0	0	0	25%	75%	100%

Πηγή: Ερωτηματολόγιο

Παράλληλα, θελήσαμε να διερευνήσουμε κατά πόσο οι γεωργοί της έρευνάς μας συνεργάζονται τόσο σε επαγγελματικό επίπεδο όσο και σε άλλα επίπεδα. Για το λόγο αυτό ρωτήσαμε εάν συμμετέχουν σε διάφορες συλλογικότητες. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα (γράφημα 4.15), παρατηρούμε ότι το 70% των νέων γεωργών δεν συμμετέχει σε κάποιου είδους συνεταιρισμό, το 14% συμμετέχει σε αγροτικό συνεταιρισμό, το 8% συμμετέχει σε αγροτικό συνεταιρισμό, το 8% συμμετέχει σε ομάδα παραγωγών, από 3% συμμετέχει σε ένωση νέων γεωργών και πολιτιστικό σύλλογο, το 2% συμμετέχει σε μελισσοκομική ένωση και κανείς δεν συμμετέχει σε αθλητικό και περιβαλλοντικό σύλλογο.

Γράφημα 4.15: Συμμετοχή νέων γεωργών σε συνεταιρισμούς

Πηγή: Ερωτηματολόγιο

Από τους νέους γεωργούς που απάντησαν ότι δεν συμμετέχουν σε κάποιο συνεταιρισμό το 55% θα ήθελε να ενταχθεί ενώ το 45% δεν θα ήθελε. Οι γεωργοί που θέλουν να συμμετέχουν σε συνεταιρισμό σχολίασαν επιπλέον ότι οι λόγοι που αυτή τη στιγμή δεν ανήκουν κάπου είναι κυρίως ότι δεν υπάρχει στο μέρος τους κάποιος συνεταιρισμός και για να συμμετάσχουν θα πρέπει να διοικείται από άτομα με πτυχίο, γνώση του επαγγέλματος και να μην ασχολείται με τα κόμματα όπως γίνονταν τα προηγούμενα χρόνια. Ενώ οι γεωργοί που δεν θέλουν να ασχοληθούν καθόλου είναι λόγο του βεβαρυμμένου ιστορικού των συνεταιρισμών στην Ελλάδα και ότι τα προηγούμενα χρόνια αντιμετώπισαν προβλήματα με τους συνεταιρισμούς οι γονείς τους.

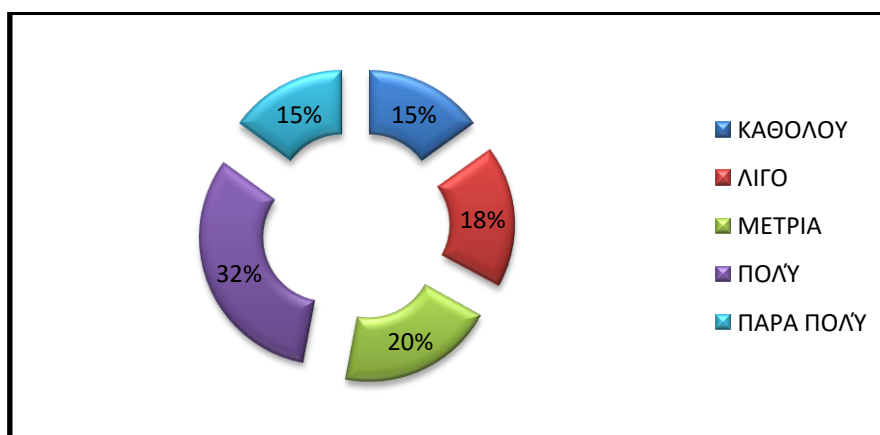
Πίνακας 4.13: Βοήθεια των συνεταιρισμών στα γεωργικά προβλήματα

	Απαντήσεις	Ποσοστό
Καθόλου	9	15%
Λίγο	11	18%
Μέτρια	12	20%
Πολύ	19	32%
Πάρα πολύ	9	15%
Σύνολο	60	100%

Πηγή: Ερωτηματολόγιο

Σύμφωνα με τα στοιχεία του πίνακα 4.13 και το γράφημα 4.16 παρατηρούμε ότι η άποψη των γεωργών, για τη βοήθεια που μπορούν να προσφέρουν οι συνεταιρισμοί στα προβλήματα των γεωργών, είναι μοιρασμένη. Οι μισοί περίπου (47%) πιστεύουν ότι βοηθούν πολύ (32%) και πάρα πολύ (15%). Όμως το 15% πιστεύει ότι οι συνεταιρισμοί δεν μπορούν να βοηθήσουν καθόλου, το 18% πιστεύει ότι βοηθούν λίγο, το 20% πιστεύει ότι η βοήθεια που δίνουν είναι μέτρια, το 32% πιστεύει ότι βοηθούν πολύ και το 15% ότι βοηθούν πάρα πολύ.

Γράφημα 4.16: Βοήθεια των συνεταιρισμών στα γεωργικά προβλήματα

Πηγή: Πίνακας 4.13

Ακόμη στην ερώτηση αν πιστεύουν πως οι νέοι σήμερα είναι περισσότερο ικανοί σε σχέση με τους γονείς τους να συνεργαστούν μεταξύ τους, όπως φαίνεται στον πίνακα 4.14, το 12% των νέων γεωργών απάντησε καθόλου, το 13% απάντησε λίγο, το 28% απάντησε μέτρια, το 32% απάντησε πολύ και το 15% πως είναι πάρα πολύ ικανοί να συνεργαστούν μεταξύ τους. Ωστόσο, παρόλο που σχεδόν οι μισοί πιστεύουν ότι θα μπορούσαν να συνεργαστούν μεταξύ τους, δεν διαφαίνεται καμιά πρωτοβουλία προς αυτή την κατεύθυνση.

Πίνακας 4.14: Ικανότητα των νέων να συνεργαστούν μεταξύ τους

	Απαντήσεις	Ποσοστό
Καθόλου	7	12%
Λίγο	8	13%
Μέτρια	17	28%
Πολύ	19	32%
Πάρα πολύ	9	15%
Σύνολο	60	100%

Πηγή: Ερωτηματολόγιο

Στη συνέχεια διερευνήσαμε ποιο είναι κατά τη γνώμη τους το πρότυπο του πετυχημένου γεωργού. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα (πίνακας 4.15) βλέπουμε το 70% των γεωργών πιστεύει πως πετυχημένος γεωργός από μέτρια έως πολύ είναι αυτός που καλλιεργεί πολλές εκτάσεις ή εκτρέφει πολλά ζώα, ενώ το 5% θεωρεί ότι δεν είναι αυτού του τύπου πετυχημένος γεωργός. Το 68% θεωρεί από πολύ έως πάρα πολύ πετυχημένο γεωργό αυτόν που επενδύει συνεχώς, ενώ το 2% τον θεωρεί καθόλου πετυχημένο. Το 93% πιστεύει πως πετυχημένος γεωργός από πολύ έως πάρα πολύ είναι αυτός που ενημερώνεται συνεχώς, ενώ το 7% τον θεωρεί από λίγο έως μέτρια

πετυχημένο. Το 79% πιστεύει πως πετυχημένος γεωργός από πολύ έως πάρα πολύ είναι αυτός που δίνει έμφαση στην ποιότητα, ενώ το 4% πιστεύει πως δεν είναι καθόλου πετυχημένος αυτός ο γεωργός. Το 42% θεωρεί μέτρια πετυχημένο έναν γεωργό που συμμετέχει σε συνεταιρισμούς, ενώ το 5% τον θεωρεί καθόλου πετυχημένο.

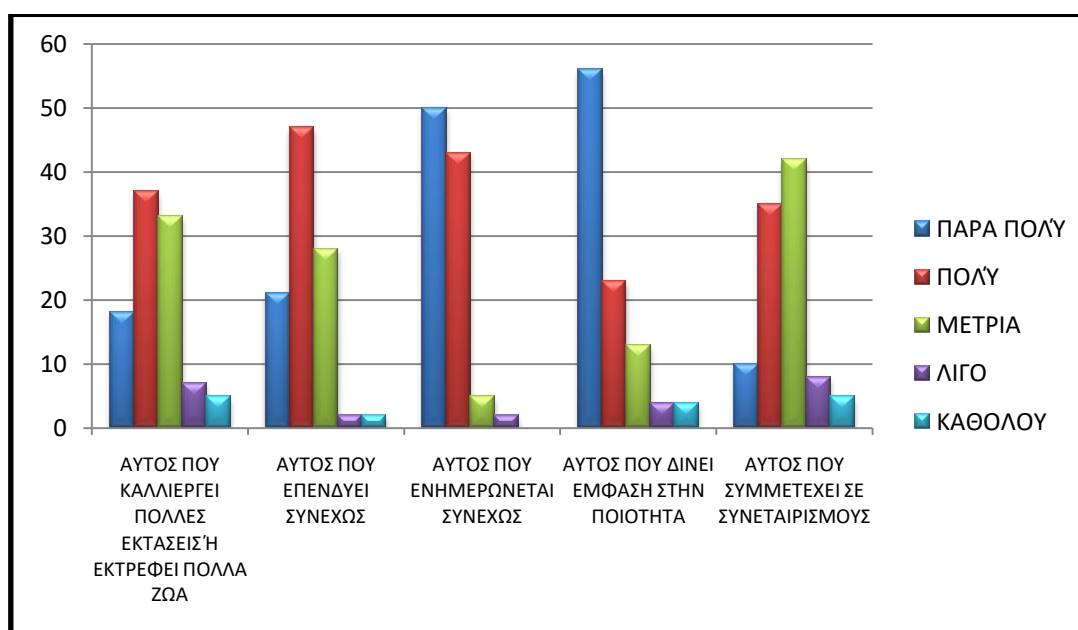
Πίνακας 4.15: Χαρακτηριστικά πετυχημένου γεωργού

	Καθόλου	Λίγο	Μέτρια	Πολύ	Πάρα πολύ	Σύνολο
Αυτός που καλλιεργεί πολλές εκτάσεις και έχει πολλά ζώα	3 (5%)	4 (7%)	20 (33%)	22 (37%)	11 (18%)	60 (100%)
Αυτός που επενδύει συνεχώς	1 (2%)	1 (2%)	17 (28%)	28 (47%)	13 (21%)	60 (100%)
Αυτός που ενημερώνεται συνεχώς	0	1 (2%)	3 (5%)	26 (43%)	30 (50%)	60 (100%)
Αυτός που δίνει έμφαση στην ποιότητα	2 (4%)	2 (4%)	8 (13%)	14 (23%)	34 (56%)	60 (100%)
Αυτός που συμμετέχει σε συνεταιρισμούς	3 (5%)	5 (8%)	25 (42%)	21 (35%)	6 (10%)	60 (100%)

Πηγή: Ερωτηματολόγιο

Από τα στοιχεία του προηγούμενου πίνακα και από το γράφημα 4.17 συμπεραίνουμε ότι οι νέοι γεωργοί πιστεύουν πως για να είναι ένας γεωργός πετυχημένος θα πρέπει πρώτα απ' όλα με ποσοστό 56% να δίνει έμφαση στην ποιότητα, στη συνέχεια (με ποσοστό 50%) να ενημερώνεται συνεχώς, μετά (με ποσοστό 47%) να επενδύει συνεχώς, να είναι κάτοχος μεγάλης γεωργικής εκμετάλλευσης (με ποσοστό 37%) δηλαδή να καλλιεργεί πολλές εκτάσεις ή να εκτρέφει πολλά ζώα και τέλος (με ποσοστό 42%) αυτός που να συμμετέχει σε συνεταιρισμούς.

Γράφημα 4.17: Χαρακτηριστικά πετυχημένου γεωργού

Πηγή: Πίνακας 4.15

Από τον πίνακα 4.16 παρατηρούμε ότι το 97% των νέων γεωργών εμπιστεύεται την οικογένειά του από πολύ έως πάρα πολύ, το 35% εμπιστεύεται μέτρια τους συγγενείς του και το 50% εμπιστεύεται από πολύ έως πάρα πολύ τους φίλους τους. Το 32% δηλώνει ότι εμπιστεύεται πολύ τους συνεταιρισμούς και το 36% εμπιστεύεται μέτρια το σύλλογο του χωριού τους. Το 43% των νέων γεωργών δηλώνει ότι εμπιστεύεται μέτρια το δήμο τους όπως και μέτρια εμπιστεύεται το 46% τις δημόσιες υπηρεσίες. Το 58% δηλώνει ότι δεν εμπιστεύεται καθόλου το ελληνικό κράτος, ενώ το 35% εμπιστεύεται μέτρια την ΕΕ.

Πίνακας 4.16: Η εμπιστοσύνη των νέων γεωργών

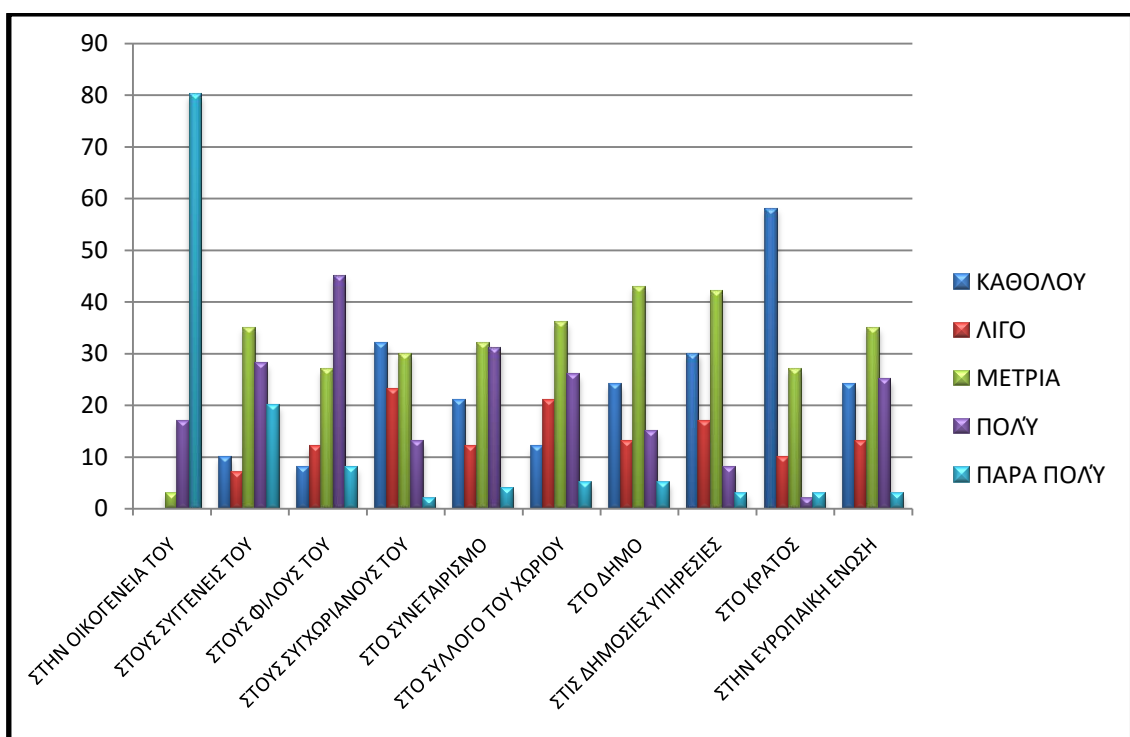
	Καθόλου	Λίγο	Μέτρια	Πολύ	Πάρα πολύ	Σύνολο
Στην οικογένεια μου	0	0	2 (3%)	10 (17%)	48 (80%)	60 (100%)
Στους συγγενείς μου	6 (10%)	4 (7%)	21 (35%)	17 (28%)	12 (20%)	60 (100%)
Στους φίλους μου	5 (8%)	7 (12%)	16 (27%)	27 (45%)	5 (8%)	60 (100%)
Στους συγχωριανούς μου	19 (31%)	13 (23%)	19 (31%)	8 (13%)	1 (2%)	60 (100%)
Στο συνεταιρισμό	10 (21%)	6 (12%)	14 (31%)	15 (32%)	2 (4%)	47 (100%)
Στο σύλλογο του χωριού	5 (12%)	9 (21%)	15 (36%)	11 (26%)	2 (5%)	42 (100%)
Στο Δήμο	14 (24%)	8 (13%)	26 (43%)	9 (15%)	3 (5%)	60 (100%)
Στις Δημόσιες	18	10	25	5	2	60

Υπηρεσίες	(30%)	(17%)	(42%)	(8%)	(3%)	(100%)
Στο Κράτος	35 (58%)	6 (10%)	16 (27%)	1 (2%)	2 (3%)	60 (100%)
Στην Ευρωπαϊκή Ένωση	14 (24%)	8 (13%)	21 (35%)	15 (25%)	2 (3%)	60 (100%)

Πηγή: Ερωτηματολόγιο

Σύμφωνα και με το γράφημα 4.18, συμπεραίνουμε ότι στ πρόσωπα που δείχνουν εμπιστοσύνη είναι η οικογένειά τους και λιγότερο στους συγγενής και τους φίλους τους. Σε ότι αφορά τοπικούς φορείς και τους συνεταιρισμούς δείχνουν μέτρια εμπιστοσύνη. Επίσης είναι άξιο να σημειωθεί ότι εμπιστεύονται περισσότερο την ΕΕ ως θεσμό και λιγότερο το ελληνικό κράτος.

Γράφημα 4.18: Η εμπιστοσύνη των νέων γεωργών

Πηγή: Πίνακας 4.16

Επίσης, από τον πίνακα 4.17 βλέπουμε ότι, στην ερώτηση ποια ήταν αντιμετώπιση της οικογένειας στην απόφαση να γίνει γεωργός, το 80% απάντησε ότι ήταν θετική έως πολύ θετική, το 15% απάντησε ότι ήταν μέτρια και το 5% απάντησε ότι ήταν πολύ αρνητική έως αρνητική.

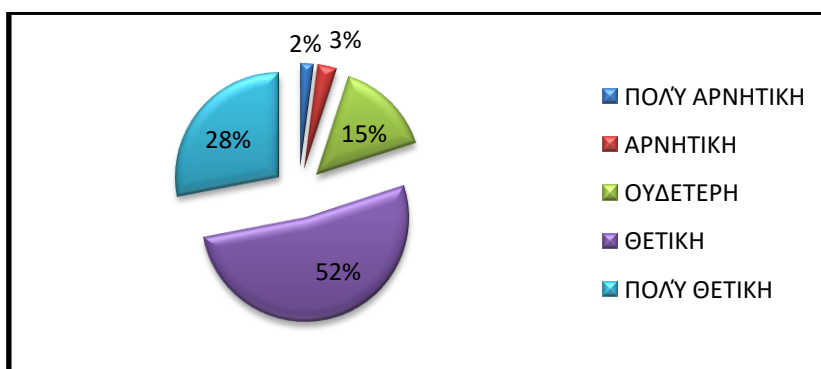
Πίνακας 4.17: Η αντιμετώπιση των οικογενειών των νέων γεωργών

	Απαντήσεις	Ποσοστό
Πολύ θετική	17	28%
Θετική	31	52%
Μέτρια	9	15%
Αρνητική	2	3%
Πολύ αρνητική	1	2%
Σύνολο	60	100%

Πηγή: Ερωτηματολόγιο

Από τα στοιχεία του προηγούμενου πίνακα αλλά και όπως φαίνεται στο γράφημα 4.19 μπορούμε να καταλάβουμε ότι οι οικογένειες των νέων γεωργών ήταν σύμφωνες και τους στήριξαν στην απόφασή τους να ασχοληθούν με την γεωργία.

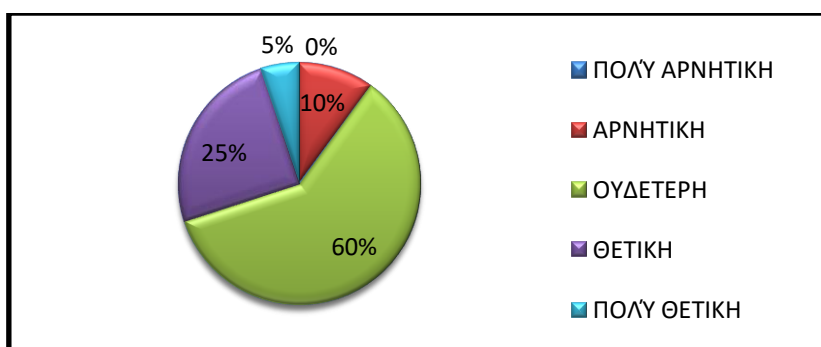
Γράφημα 4.19: Η αντιμετώπιση των οικογενειών των νέων γεωργών

Πηγή: Πίνακας 4.17

Ενώ από το γράφημα που ακολουθεί βλέπουμε ότι η στάση των συγχωριανών των νέων γεωργών ήταν ουδέτερη, δηλαδή ούτε τους ενθάρρυναν αλλά ούτε τους απέτρεψαν να ασχοληθούν με τη γεωργία.

Γράφημα 4.20: Η αντιμετώπιση των συγχωριανών των νέων γεωργών

Πηγή: Ερωτηματολόγιο

Εν κατακλείδι, από τον πίνακα 4.18 διαπιστώνουμε πως η συντριπτική πλειοψηφία των νέων γεωργών θα ασχολούνταν με τη γεωργία και αν ακόμη δεν υπήρχε το πρόγραμμα. Πιο αναλυτικά το 88% θα γίνονταν γεωργοί και χωρίς το πρόγραμμα, ενώ το 12% δήλωσε ότι έγινε γεωργός λόγω του προγράμματος. Κατά συνέπεια, το Πρόγραμμα «Νέοι Αγρότες» αποτέλεσε κίνητρο μόνο για το 12% των νέων. Μπορούμε να πούμε λοιπόν ότι ουσιαστικά το Πρόγραμμα δεν εκπλήρωσε τους στόχους του, καθώς δεν κατάφερε να προσελκύσει νέους στο επάγγελμα.

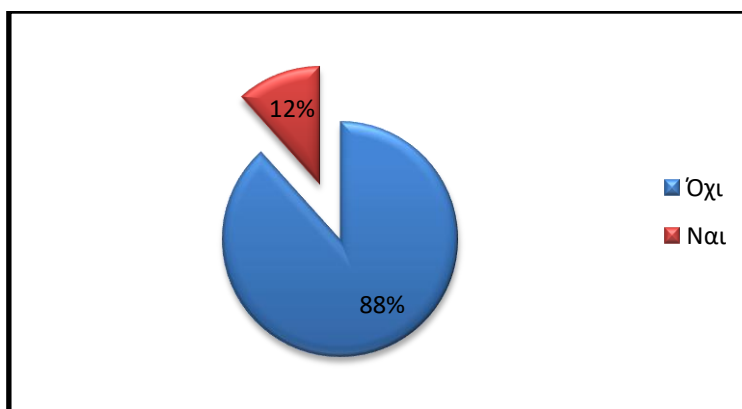
Πίνακας 4.18: Το πρόγραμμα σαν κίνητρο

	Απαντήσεις	Ποσοστό
Όχι	53	88%
Ναι	7	12%
Σύνολο	60	100%

Πηγή: Ερωτηματολόγιο

Αρκετοί γεωργοί ανέφεραν ότι αν και το πρόγραμμα δεν ήταν καταλυτικός παράγοντας για να πάρουν την απόφαση να ασκούν το γεωργικό επάγγελμα, ήταν όμως ένα ισχυρό κίνητρο στην απόφασή τους να γίνουν γεωργοί.

Γράφημα 4.21: Το πρόγραμμα σαν κίνητρο

Πηγή: Πίνακας 4.18

Ακόμη, κάποιοι γεωργοί ανέφεραν μερικά θετικά στοιχεία για το πρόγραμμα, δηλαδή ότι το πρόγραμμα της πρώτης εγκατάστασης των νέων στη γεωργία είναι μια σημαντική βοήθεια για τους νέους που ασχολούνται με τη γεωργία και βοήθησε τους νέους ανθρώπους που ήθελαν να γυρίσουν στο χωριό και να ασχοληθούν με το επάγγελμα του αγρότη. Όμως περισσότεροι ήταν αυτοί που ανέφεραν αρνητικά σχόλια για το πρόγραμμα, δηλαδή ότι θα έπρεπε να υπάρχει επαρκής ενημέρωση για το τι είναι το συγκεκριμένο πρόγραμμα και ποιους στόχους θέλει να πετύχει, θα έπρεπε τα σεμινάρια

να γίνονται μέσα στο πρώτο έτος εφαρμογής του προγράμματος για να γίνεται καλύτερος προγραμματισμός από τους αγρότες, ενώ κάποιοι άλλοι πρόσθεσαν ότι τα χρήματα που πήραν ήταν λίγα σε σχέση με τα χρόνια δέσμευσης και θα πρέπει να γίνεται καλύτερος έλεγχος για να ξεχωρίζουν αυτοί που πραγματικά θέλουν να ασχοληθούν με τη γεωργία από αυτούς που απλά μπήκαν για να πάρουν τα χρήματα της επιδότησης.

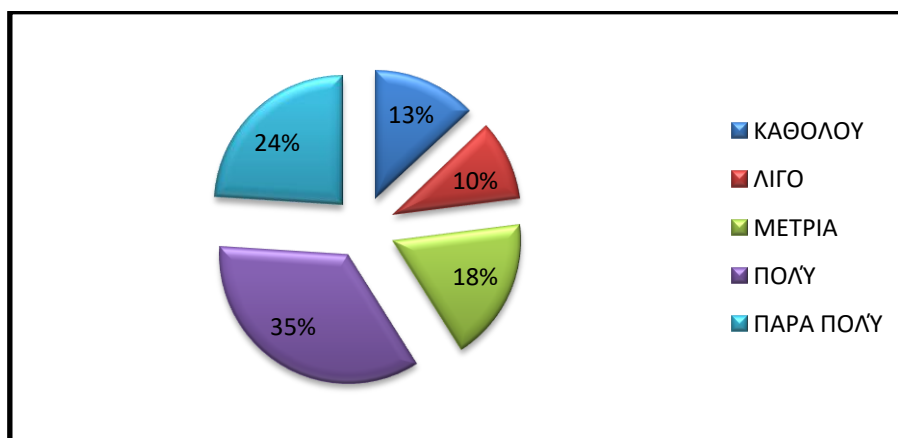
Πίνακας 4.19: Πόσο άξιζε ο κόπος των νέων γεωργών να ενταχθούν στο πρόγραμμα

	Απαντήσεις	Ποσοστό
Καθόλου	8	13%
Λίγο	6	10%
Μέτρια	11	18%
Πολύ	21	35%
Πάρα πολύ	14	24%
Σύνολο	60	100%

Πηγή: Ερωτηματολόγιο

Από τον πίνακα 4.19 παρατηρούμε ότι το 59% των νέων γεωργών απάντησε από πολύ έως πάρα πολύ πως άξιζε ο κόπος να ενταχθούν στο πρόγραμμα και εν συνεχεία να ασχοληθούν με τη γεωργία και τη κτηνοτροφία, το 28% απάντησε από λίγο έως μέτρια και το 13% απάντησε πως δεν άξιζε καθόλου ο κόπος να ασχοληθούν.

Γράφημα 4.22: Πόσο άξιζε ο κόπος των νέων γεωργών να ενταχθούν στο πρόγραμμα

Πηγή: Πίνακας 4.19

Ενώ από τον πίνακα 4.20 βλέπουμε ότι το 73% των ερωτηθέντων απάντησε ότι είναι αποφασισμένοι να συνεχίσουν το επάγγελμα του γεωργού ή του κτηνοτρόφου από πολύ έως πάρα πολύ, το 22% απάντησε από λίγο έως μέτρια πως είναι αποφασισμένοι να

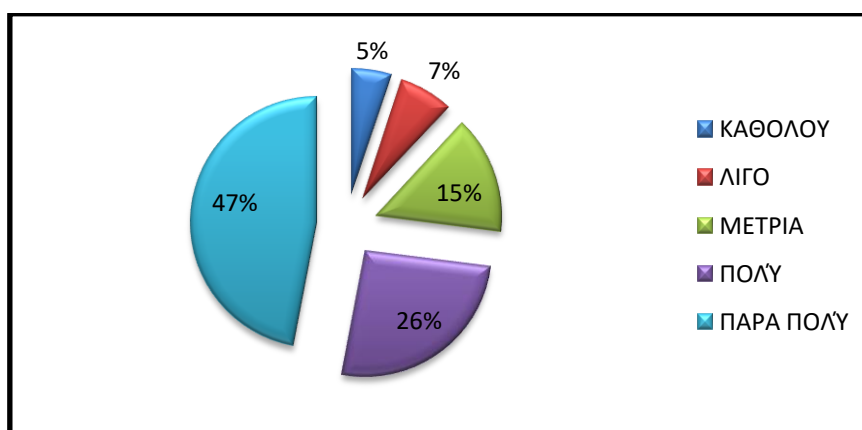
συνεχίσουν το επάγγελμα και το 5% των νέων γεωργών απάντησε πως δεν είναι καθόλου αποφασισμένοι να συνεχίσουν αυτό το επάγγελμα.

Πίνακας 4.20: Πόσο αποφασισμένοι είναι οι νέοι γεωργοί να συνεχίσουν το επάγγελμα του γεωργού ή του κτηνοτρόφου

	Απαντήσεις	Ποσοστό
Καθόλου	3	5%
Λίγο	4	7%
Μέτρια	9	15%
Πολύ	16	26%
Πάρα πολύ	28	47%
Σύνολο	60	100%

Πηγή: Ερωτηματολόγιο

Γράφημα 4.23: Πόσο αποφασισμένοι είναι οι νέοι γεωργοί να συνεχίσουν το επάγγελμα του γεωργού ή του κτηνοτρόφου

Πηγή: Πίνακας 4.20

Σε αυτό το κεφάλαιο παραθέσαμε και αναλύσαμε τα αποτελέσματα της έρευνας, που πραγματοποιήθηκε στον Δήμο Λαγκαδά μέσω συνεντεύξεων στους νέους γεωργούς του Προγράμματος του 2014. Στην ενότητα που ακολουθεί αναφερόμαστε στα κύρια συμπεράσματα της έρευνας στο αν είναι πετυχημένο το Πρόγραμμα «Νέοι Αγρότες» και κατά πόσο καινοτομούν οι νέοι γεωργοί στις εκμεταλλεύσεις τους.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Ο τρίτος άξονας, του προγράμματος αγροτικής ανάπτυξης της Ελλάδας 2007-2013, «Ποιότητα ζωής στις αγροτικές περιοχές και διαφοροποίηση της αγροτικής οικονομίας» έχει ως στόχο την ενθάρρυνση της εγκατάστασης νέων ηλικιακά ανθρώπων στη γεωργία, προκειμένου να μειωθεί το πρόβλημα της γήρανσης του αγροτικού πληθυσμού που έχει δημιουργηθεί στον αγροτικό χώρο. Η ηλικιακή ανανέωση των αρχηγών των γεωργικών εκμεταλλεύσεων δεν αποτελεί μοναδικό στόχο του προγράμματος, αλλά βασικό πυλώνα της βελτίωσης της ανταγωνιστικότητας της ελληνικής γεωργίας, της ανταγωνιστικότητας των γεωργικών εκμεταλλεύσεων και της ανάπτυξης της υπαίθρου.

Η εφαρμογή του προγράμματος σε Ελλάδα και ΕΕ είχε περίπου ανάλογη πορεία, δηλαδή στην ΕΕ έχουμε αυξομειώσεις στη συμμετοχή των γεωργών στο Πρόγραμμα με μικρότερη την περίοδο 1998-1999 (39.519 νέοι γεωργοί) και με μεγαλύτερη συμμετοχή την περίοδο 2000-2006 (177.516 νέοι γεωργοί). Παρόμοια και στην Ελλάδα έχουμε αυξομειώσεις στη συμμετοχή με μόνη διαφορά ότι στην Ελλάδα από τον πρώτο Κανονισμό 797/85 έως τον Κανονισμό 1257/99 έχουμε συνεχείς αύξηση και στον τελευταίο Κανονισμό 1698/2005 έχουμε μείωση, ενώ η μικρότερη συμμετοχή ήταν την περίοδο 1985-1991 (720 νέοι γεωργοί) και η μεγαλύτερη ήταν την περίοδο 2000-2006 (39.447 νέοι γεωργοί). Επομένως, συμπεραίνουμε ότι την περίοδο 2000-2006 η εφαρμογή του Προγράμματος θεωρείται η πιο πετυχημένη σε Ελλάδα και ΕΕ.

Στο πλαίσιο της παρούσας εργασίας, διερευνήθηκε αφενός εάν το μέτρο της πρώτης εγκατάστασης των νέων στη γεωργία αποτελεί κίνητρο για τους νέους προκειμένου να ασχοληθούν επαγγελματικά με τη γεωργία, αφετέρου αν οι νέοι γεωργοί εφαρμόζουν καινοτομίες στις γεωργικές εκμεταλλεύσεις τους. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας, που αντλήθηκαν από τις συνεντεύξεις με τους γεωργούς της περιοχής μελέτης όπως αυτά παρουσιάστηκαν στο προηγούμενο κεφάλαιο, προκύπτουν σημαντικά συμπεράσματα σχετικά με την εφαρμογή και την αποτελεσματικότητα του συγκεκριμένου Προγράμματος, που εφαρμόστηκε με τον ΕΚ 1698/2005. Τα συμπεράσματα αυτά αφορούν στα χαρακτηριστικά των νέων που εγκαταστάθηκαν στη γεωργία, στα χαρακτηριστικά των γεωργικών εκμεταλλεύσεών τους, στις καινοτομίες που εφάρμοσαν ή προτίθενται να εφαρμόσουν, καθώς και στις απόψεις τους για το Πρόγραμμα και γενικά σε ότι αφορά με την γεωργία.

Αρχικά από τα δημογραφικά αποτελέσματα συμπεραίνουμε ότι το 1/3 των συμμετεχόντων είναι γυναίκες, που σημαίνει ότι πλέον οι γυναίκες έχουν αρχίσει να

δραστηριοποιούνται σ' ένα ανδροκρατούμενο επάγγελμα μέχρι πρότινος. Ένα άλλο σημαντικό στοιχείο είναι το αυξημένο επίπεδο της μόρφωσής τους καθώς η πλειοψηφία έχει απολυτήριο γενικού ή τεχνικού λυκείου και ένα σημαντικό ποσοστό έχει πτυχίο από πανεπιστήμιο, όμως ελάχιστοι είναι εκείνοι οι οποίοι έχουν πτυχίο από κάποια γεωργική σχολή. Ακόμη οι μισοί νέοι γεωργοί έχουν ζήσει εκτός χωριού κυρίως γιατί γεννήθηκαν ή κατοικούσαν σε κάποιο αστικό κέντρο και όσον αφορά την ασχολία τους πριν το πρόγραμμα, η πλειοψηφία ήταν άνεργοι. Επίσης, από τα αποτελέσματα διαπιστώνουμε ότι έχουν καταγωγή από αγροτική οικογένεια καθώς οι περισσότεροι από τους μισούς ερωτηθέντες απάντησαν πως τουλάχιστον ο πατέρας τους ήταν γεωργός ή κτηνοτρόφος και οι μισοί απ' αυτούς δήλωσε πως είχαν χωράφια. Επιπλέον, ο κύριος λόγος που διάλεξαν να γίνουν γεωργοί είναι ότι δεν είχαν άλλη επιλογή και πλέον το επάγγελμα του γεωργού ή του κτηνοτρόφου για την πλειοψηφία είναι αποκλειστικό.

Σε ό,τι αφορά τα χαρακτηριστικά των γεωργικών τους εκμεταλλεύσεων συμπεραίνουμε ότι το μέγεθός τους μετά το πέρας των δύο και πλέον ετών έχει αυξηθεί, που είναι λογικό λόγο της απαίτησης των στόχων του επιχειρηματικού σχεδίου. Επίσης διαπιστώνουμε ότι προτιμούνται οι καλλιέργειες των σιτηρών, των βιομηχανικών φυτών και των κηπευτικών φυτών. Ακόμη συμπεραίνουμε ότι ο χαρακτήρας των γεωργικών εκμεταλλεύσεων είναι απόλυτα οικογενειακός, καθώς όχι απλώς το απασχολούμενο προσωπικό είναι οικογενειακό, αλλά και στη διοίκηση της εκμετάλλευσης εμπλέκονται τα μέλη της οικογένειας και κυρίως ο πατέρας.

Σε ό,τι αφορά την καινοτομία, διαπιστώνουμε ότι ένα πολύ μικρό ποσοστό (10%) των νέων της έρευνας καινοτομεί. Στις καινοτομίες τους περιλαμβάνονται τόσο νέα προϊόντα π.χ. αρωματικά φυτά, βότανα και λουλούδια θερμοκηπίου (με ποσοστό 50% από αυτών που καινοτομούν), όσο και καινοτομίες διαδικασίας π.χ. τυποποίηση (με ποσοστό 50% από αυτών που καινοτομούν), ενώ οι περισσότεροι ακολουθούν την πορεία της οικογενειακής εκμετάλλευσης έτσι όπως χαρακτήρηκε από τον πατέρα τους. Επίσης, αρκετοί είναι αυτοί που μελλοντικά σκέφτονται να κάνουν κάποια καινοτομία, όπως νέες καλλιέργειες (αρωματικά φυτά, αμπέλι κ.α.) και εκσυγχρονισμό των γεωργικών και κτηνοτροφικών εκμεταλλεύσεων τους, κυρίως με χρηματοδότηση κάποιου προγράμματος π.χ. όπως αυτά των Σχεδίων Βελτίωσης.

Εν συνεχεία θεωρούν ό,τι οι γνώσεις τους για το επάγγελμά τους είναι ικανοποιητικές αλλά θα ήθελαν και περεταίρω εκπαίδευση γενικά στη γεωργία και στη κτηνοτροφία. Ωστόσο, εάν χρειάζονται συμβουλές κυρίως απευθύνονται στον πατέρα τους και

αμέσως μετά σε κάποιον γεωργικό σύμβουλο ή μελετητή ή γεωπόνο. Όσον αφορά τους συνεταιρισμούς παρόλο που η πλειοψηφία δεν συμμετέχει σε κάποιον συνεταιρισμό, οι νέοι γεωργοί πιστεύουν ότι μπορούν να δώσουν αρκετές λύσεις στα σημερινά τους προβλήματα και ότι οι νέοι σήμερα είναι ικανοί να συνεργαστούν μεταξύ τους.

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα, το Πρόγραμμα της πρώτης εγκατάστασης των νέων στη γεωργία δεν αποτέλεσε κίνητρο για τους νέους να ασχοληθούν με τη γεωργία, παρά μόνο για το 12% των ερωτηθέντων. Οι υπόλοιποι δήλωσαν ότι ούτως ή άλλως θα γινόντουσαν γεωργοί, απλώς το Πρόγραμμα επίσπευσε την απόφασή του. Ακόμη, σύμφωνα με τις δηλώσεις τους αξίζει κάποιος να ενταχθεί στο Πρόγραμμα με την προϋπόθεση να έχει αποφασίσει ότι θέλει να εργαστεί στη γεωργία και να έχει τη γεωργική γη, τις εγκαταστάσεις, τα μηχανήματα και το ζωικό κεφάλαιο. Η οικονομική βοήθεια που παρέχει το Πρόγραμμα για την πρώτη εγκατάστασή τους δηλώνουν ότι δεν αρκεί ώστε να δημιουργήσει κάποιος από την αρχή μία γεωργική εκμετάλλευση. Με άλλα λόγια το Πρόγραμμα αποτελεί κίνητρο για διαδοχή γεωργικής εκμετάλλευσης και όχι για δημιουργία γεωργικής εκμετάλλευσης. Τέλος, η πλειονότητα των ερωτηθέντων δηλώνει αποφασισμένη να συνεχίσει το επάγγελμα του γεωργού και μετά το τέλος του Προγράμματος.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ

- Γεωργούλας, Α. (1997). *Αγροτική έξοδος, Κράτος, Αστειακός χώρος εργασίας στην Ελλάδα 1950-1985*. Gutenberg, Αθήνα.
- Δελτίο Τύπου, (2015). *Ετήσια γεωργική στατιστική έρευνα έτους 2013*, από <http://www.statistics.gr/el/statistics> (Ανακτήθηκε 15 Σεπτεμβρίου 2017).
- Δόρδας, Χ. (2009). *Μαθήματα γενικής γεωργίας*. Θεσσαλονίκη: Σύγχρονη Παιδεία. σ. 18-19.
- Ζιωγάνας, Χ. (2003). *Γεωργική οικονομική ανάπτυξη*. Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Ζήτη. σ. 73.
- Ευρωπαϊκός Κανονισμός 950/97 δημοσιεύθηκε στην Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων 142/1/2-6-97 Περί βελτίωσης της αποτελεσματικότητας των γεωργικών διαρθρώσεων.
- Ευρωπαϊκός Κανονισμός 1257/1999 δημοσιεύθηκε στην Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων 160/80/26-6-1999 Περί στήριξης της αγροτικής ανάπτυξης από το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Προσανατολισμού και Εγγυήσεων (ΕΓΤΠΕ) και για την τροποποίηση και κατάργηση ορισμένων κανονισμών.
- Ευρωπαϊκός Κανονισμός 1698/2005 δημοσιεύθηκε στην Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης 277/1/21-10-2005 Περί στήριξης της αγροτικής ανάπτυξης από το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης (ΕΓΤΑΑ).
- Ευρωπαϊκός Κανονισμός 1305/2013 δημοσιεύθηκε στην Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης 347/487/20-12-2013 Περί στήριξης της αγροτικής ανάπτυξης από το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης (ΕΓΤΑΑ) και την κατάργηση του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 1698/2005 του Συμβουλίου.
- Κοντονής, Γ. (2014). Όλα τα ονόματα των δικαιούχων Νέων Αγροτών, από <http://www.agronews.gr/business/programmata/arthro/119052/ola-ta-onomata-ton-dikaiouhon-neon-agroton> (Ανακτήθηκε 22 Σεπτεμβρίου 2017).
- Κουτσού Σ., (2006), *Αγροτική Κοινωνιολογία, Σημειώσεις μαθήματος*, Θεσσαλονίκη, σελ. 13-25.

- ΚΥΑ 26985/19-12-2013 Περί 2^{ης} Πρόσκλησης για την υποβολή αιτήσεων ενίσχυσης φακέλων υποψηφιότητας προς ένταξη στο καθεστώς του Μέτρου 112 «Εγκατάσταση Νέων Γεωργών» του Άξονα 1 «Βελτίωση της ανταγωνιστικότητας του τομέα της γεωργίας και της δασοκομίας» του Π.Α.Α. 2007-2013 για το έτος 2014».
- «Νέοι αγρότες και η ΚΓΠ», από <http://www.ec.europa.eu/commission> (Ανάκτηση 16 Νοεμβρίου 2017).
- Νόμος 3852/2010 δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 87Α/7-6-2010 Περί Νέας Αρχιτεκτονικής της Αυτοδιοίκησης και της Αποκεντρωμένης Διοίκησης – Πρόγραμμα Καλλικράτης.
- Ντότα, Α. (2008). *Η συμβολή της ΚΑΠ στην προστασία του περιβάλλοντος και στη βιώσιμη ανάπτυξη. Εφαρμογή στην περιοχή της λίμνης Κορώνειας*. Διπλωματική εργασία, ΑΠΘ, Τμήμα Πολιτικών Μηχανικών, Θεσσαλονίκη.
- Πετμεζάς, Δ. (2003). *Η ελληνική αγροτική οικονομία κατά τον 19 αιώνα*. Ηράκλειο: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης.
- Σέμος, Α. (2014). *Αγροτική πολιτική: πολιτική αγροτικών προϊόντων*. Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Ζήτη. σ. 18-20, 67-68.
- Σίσκος, Ε. (2012). *Παγκόσμια και Ευρωπαϊκή οικονομία*. Θεσσαλονίκη: Χρωμοπτυ ΑΕ. σ. 253.
- Σουκιούρογλου, Ι. (2011). *Νέοι αγρότες και ο ρόλος τους στην ανάπτυξη της υπαίθρου*. Διδακτορική διατριβή, ΑΠΘ, Τμήμα Γεωπονίας, Θεσσαλονίκη.
- Σταματόπουλος, Γ. (2012). *Εμπόδια κατά την ένταξη γεωργών στα προγράμματα του ΥΠ.Α.Α.Τ. Η περίπτωση της Μαντινείας Αρκαδίας*. Μεταπτυχιακή εργασία, ΓΠΑ, Τμήμα Αγροτικής Οικονομίας & Ανάπτυξης, Αθήνα.
- Τζίκα, Ι. (2009). *Αξιολόγηση του προγράμματος νέων αγροτών*. Μεταπτυχιακή εργασία, ΓΠΑ, Τμήμα Αγροτικής Οικονομίας και Ανάπτυξης, Αθήνα.
- Τουμπουλίδου, Α. (2001). *Η συνεταιριστική δραστηριότητα στην επαρχία Λαγκαδά και η συμβολή της στην οικονομική ανάπτυξη της περιοχής*. Πτυχιακή εργασία, ΤΕΙ Δυτικής Ελλάδας, Πάτρα.
- Ψυχογιός, Δ. (1987). *Ο οικονομικός και κοινωνικός μετασχηματισμός αγροτικών κοινοτήτων*. ΕΚΚΕ, Αθήνα.

ΞΕΝΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΕΙΑ

- Eurostat, (2014). Agriculture. *Eurostat regional yearbook 2014*, από <http://www.ec.europa.eu/Eurostat> (Ανακτήθηκε 24 Οκτωβρίου 2017), σ. 236-256.
- European Network for Rural Development, (2014). Rural Development Programmes 2007-2013. *Measure 112 – Setting up of young farmers*, από <http://enrd.ec.europa.eu/policy-inaction> (Ανακτήθηκε 12 Δεκεμβρίου 2017).
- European Network for Rural Development, (2014). Rural Development Programmes 2007-2013. *Axis 1 – Improving the competitiveness of the agricultural and forestry sector*, από www.enrd.eu (Ανάκτηση 20 Δεκεμβρίου 2017).

ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΟΙ ΙΣΤΟΤΟΠΟΙ

- www.statistics.gr
- www.ec.europa.eu/Eurostat
- www.ec.europa.eu/commission
- www.enrd.eu
- www.minagric.gr
- www.agrotikianaptixi.gr
- www.pkm.gov.gr

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ
ΤΜΗΜΑ ΤΕΧΝΟΛΟΓΩΝ ΓΕΩΠΟΝΩΝ
ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

Υπεύθυνοι Έρευνας:

Σταυριανή Κουτσού, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια, e-mail: skoutsou@farm.teithe.gr

Φοιτητής/τρια: .....

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΠΡΟΣ ΝΕΟΥΣ ΑΓΡΟΤΕΣ

Κυρία, Κύριε

Σε παρακαλούμε να αφιερώσεις λίγο από το χρόνο σου για να απαντήσεις στο ερωτηματολόγιο που ακολουθεί. Η παρούσα έρευνα γίνεται στο πλαίσιο εκπόνησης πτυχιακής εργασίας και έχει στόχο να διερευνήσει τα χαρακτηριστικά των νέων που εντάχθηκαν στο Πρόγραμμα «Νέοι Αγρότες» της προκήρυξης του 2014.

Σε ενημερώνουμε ότι το ερωτηματολόγιο είναι **ανώνυμο** και οι απαντήσεις σου πρόκειται να χρησιμοποιηθούν αποκλειστικά για επιστημονικούς σκοπούς.

Σε ευχαριστούμε εκ των προτέρων για το χρόνο σου

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΠΡΟΣ ΝΕΟΥΣ ΑΓΡΟΤΕΣ

1. Φύλο: Άνδρας Γυναίκα
2. Τόπος κατοικίας: .....
3. Είσαι παντρεμένος/η Ανύπαντρος/η
4. Τι σπουδές έχεις κάνει; .....
5. Πού έχεις ζήσει, εκτός χωριού: .....
6. Εάν έχεις ζήσει αλλού, για ποιο λόγο:
Σπουδές Δουλειά Τι δουλειά; ..... Άλλο: .....
7. Έχεις ενταχθεί στο Πρόγραμμα Νέοι Αγρότες; Ναι Όχι
8. Εάν Ναι, ποια χρονιά: .....
9. Εάν Ναι, τι έκανες πριν ενταχθείς στο Πρόγραμμα:
Σπούδαζες Δούλευες Ήσουν άνεργος/η Άλλο: .....
10. Γιατί αποφάσισες να γίνεις γεωργός: .....
11. Εάν δεν υπήρχε το Πρόγραμμα, θα γινόσουν γεωργός; Ναι Όχι
12. Ποιο είναι ή είναι το επάγγελμα του πατέρα σου: .....
13. Με ποιες καλλιέργειες/εκτροφές ασχολείσαι φέτος; .....
- .....
14. Πιστεύεις ότι οι γνώσεις σου για το γεωργικό επάγγελμα είναι ικανοποιητικές:
Καθόλου Λίγο Μέτρια Πολύ Πάρα πολύ
15. Σε τι θα ήθελες να εκπαιδευτείς; .....
16. Ποιον και πόσο συμβουλευέσαι ως γεωργός:

	Καθόλου	Λίγο	Μέτρια	Πολύ	Πάρα πολύ
Τον πατέρα σου					
Φίλους/γνωστούς					
Γεωπόνο					
Internet					
Άλλο, τι					

17. Πόσα στρέμματα καλλιεργείς σήμερα (ιδιόκτητα και νοικιασμένα) ή πόσα ζώα εκτρέφεις: .....
18. Πόσα στρέμματα ή ζώα προέρχονται από την οικογένειά σου: .....
19. Πόσα στρέμματα (ή ζώα) έχεις δηλώσει ότι θα καλλιεργείς στο τέλος του προγράμματος: .....
20. Πώς θα μεγαλώσεις τις εκτάσεις που καλλιεργείς: με αγορά με ενοικίαση
21. Τα μηχανήματα και κτίρια που διαθέτεις αυτή τη στιγμή σε ποιον ανήκουν;
Στον πατέρα σου Στον σύζυγο Τα αγόρασες εσύ Άλλο .....
22. Τι επενδύσεις θα κάνεις μελλοντικά:
Σε κτίρια Σε μηχανήματα Σε ζώα δ) Άλλο.....
23. Ποιος διοικεί στη γεωργική σου εκμετάλλευση:
Εσύ μόνος σου Ο πατέρας σου Εσύ και ο πατέρας σου
ο πατέρας σου κι εσύ ο σύζυγος Άλλος, Ποιος; .....
24. Εκτός από σένα, ποιος άλλος από την οικογένειά σου δουλεύει στην αγροτική σου εκμετάλλευση:
ο/η σύζυγος ο πατέρας η μητέρα ο/η αδερφός/ή ο/η πεθερός/ά
25. Απασχολείς εργάτες (εκτός οικογένειας): Ναι Όχι
26. Τι καινούργιο έχεις κάνει στην αγροτική σου εκμετάλλευση, που σε κάνει να διαφέρεις από τον πατέρα σου ή τους συγχωριανούς σου; .....

27. Σχεδιάζεις να κάνεις κάτι καινούργιο στην αγροτική σου εκμετάλλευση μελλοντικά;
 Όχι Ναι Εάν ναι, τι .....
28. Πώς θα το χρηματοδοτήσεις; Με πρόγραμμα Με δάνειο Με δικά σου χρήματα Δεν χρειάζεται χρήματα
29. Συμμετέχεις σε κάποια από τα παρακάτω:
 Αγροτικό Συνεταιρισμό Ομάδα παραγωγών Ένωση νέων γεωργών
 Πολιτιστικό σύλλογο Αθλητικό σύλλογο Περιβαλλοντικό σύλλογο
30. Σκέφτεσαι να ενταχθείς σε κάποιο συν/σμό ή ομάδα παραγωγών μελλοντικά;
 Ναι Όχι
31. Θεωρείς ότι οι συνεταιρισμοί/ομάδες μπορούν να δώσουν κάποιες λύσεις στα σημερινά προβλήματα των παραγωγών;
 Καθόλου Λίγο Μέτρια Πολύ Πάρα πολύ
32. Πιστεύεις ότι οι νέοι σήμερα είναι περισσότερο ικανοί σε σχέση με τους γονείς τους να συνεργαστούν μεταξύ τους;
 Καθόλου Λίγο Μέτρια Πολύ Πάρα πολύ
33. Για σένα ποιος είναι ο πετυχημένος γεωργός:

	Καθόλου	Λίγο	Μέτρια	Πολύ	Πάρα πολύ
Αυτός που καλλιεργεί πολλές εκτάσεις ή έχει πολλά ζώα					
Αυτός που επενδύει συνεχώς					
Αυτός που ενημερώνεται συνεχώς					
Αυτός που δίνει έμφαση στην ποιότητα					
Αυτός που συμμετέχει σε ομάδες, συνεταιρισμούς κλπ					
Άλλο					

34. Πόση εμπιστοσύνη έχεις στους παρακάτω:

	Καθόλου	Λίγο	Μέτρια	Πολύ	Πάρα πολύ
Στην οικογένειά σου					
Στους συγγενείς σου					
Στους φίλους σου					
Στους συγχωριανούς σου					
Στο συνεταιρισμό σου (αν υπάρχει)					
Στο σύλλογο του χωριού σου (αν υπάρχει)					
Στο Δήμο σου					
Στις Δημόσιες Υπηρεσίες					
Στο Κράτος					
Στην Ευρωπαϊκή Ένωση					

35. Ποια ήταν η αντιμετώπιση της οικογένειάς σου στη απόφασή σου να γίνεις γεωργός;
 Πολύ θετική Θετική Ουδέτερη Αρνητική Πολύ αρνητική
36. Ποια ήταν η αντιμετώπιση των συγχωριανών σου στη απόφασή σου να γίνεις γεωργός;
 Πολύ θετική Θετική Ουδέτερη Αρνητική Πολύ αρνητική
37. Είσαι αποφασισμένος να συνεχίσεις το επάγγελμα του γεωργού ή κτηνοτρόφου;
 Πάρα πολύ Πολύ Μέτρια Λίγο Καθόλου
38. Πιστεύεις πως αξίζει τον κόπο;
 Καθόλου Λίγο Μέτρια Πολύ Πάρα πολύ
39. Η γεωργία για σένα είναι:
 Αποκλειστικό επάγγελμα Κύριο επάγγελμα Δευτερεύον επάγγελμα

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 2

ΒΑΘΜΟΛΟΓΙΑ ΚΡΙΤΗΡΙΩΝ ΕΝΤΑΞΗΣ

Α/Α	ΚΡΙΤΗΡΙΟ	ΒΑΡΥΤΗΤΑ	
1	Τόπος μόνιμης κατοικίας (Δημοτική ή Τοπική Κοινότητα)	Δ.Κ. ή Τ.Κ. μέχρι 10.000	10
		Δ.Κ. ή Τ.Κ. 10.001-50.000	5
		Δ.Κ. ή Τ.Κ. 50.001 και άνω	0
2	Επίπεδο επαγγελματικής εκπαίδευσης (υφιστάμενη κατάσταση)	Πτυχίο ΑΕΙ, ΤΕΙ γεωργικής κατεύθυνσης	15
		Απολυτήριο ΤΕΕ, ΤΕΣ, ΙΕΚ (Δημοσίου), ΤΕΛ φυτικής/ζωικής κατεύθυνσης	10
3	Δημιουργία γεωργικής εκμετάλλευσης από διαδοχή Πρόωρης Συνταξιοδότησης, με οριστική παραχώρηση τουλάχιστον του 40% της γεωργικής εκμετάλλευσης του παραχωρούντος (υφιστάμενη κατάσταση)	10	
4	Ποσοστό εισοδήματος που προέρχεται από ιδιόκτητη γεωργική γη και ζώα (υφιστάμενη κατάσταση)	50% και άνω του εισοδήματος της γεωργικής εκμετάλλευσης προέρχεται από ιδιόκτητες εκτάσεις και ζωικού κεφαλαίου	15
		30% - 49,9% του εισοδήματος της γεωργικής εκμετάλλευσης προέρχεται από ιδιόκτητες εκτάσεις και ζωικού κεφαλαίου	10
		10% - 29,9% του εισοδήματος της γεωργικής εκμετάλλευσης προέρχεται από ιδιόκτητες εκτάσεις και ζωικού κεφαλαίου	5
5	Μέγεθος της γεωργικής εκμετάλλευσης σε εργασία (υφιστάμενη κατάσταση)	Από 1,2 ΜΑΕ και άνω	20
		Από 1 ΜΑΕ – 1,19 ΜΑΕ	15
		Από 0,8 ΜΑΕ – 0,99 ΜΑΕ	10
6	Επίπεδο του εισοδήματος της γεωργικής εκμετάλλευσης (υφιστάμενη κατάσταση)	Εισόδημα της γεωργικής εκμετάλλευσης άνω του 75% του εισοδήματος αναφοράς	10
		Εισόδημα της γεωργικής εκμετάλλευσης από 50% - 74,9% του εισοδήματος αναφοράς	5
7	Επίπεδο εισοδήματος τη γεωργικής εκμετάλλευσης (μελλοντική κατάσταση)	Εισόδημα μεγέθους άνω του 120% του εισοδήματος αναφοράς	20
		Εισόδημα μεγέθους 100% - 119,9% του εισοδήματος αναφοράς	15
		Εισόδημα μεγέθους 80% - 99,9% του εισοδήματος	10

		αναφοράς	
8	Προβλεπόμενες επενδύσεις στη γεωργική εκμετάλλευση άνω των 25.000€		5
9	Προσανατολισμός παραγωγής της γεωργικής εκμετάλλευσης (μελλοντική κατάσταση)	Κτηνοτροφική	15
		Φυτική	15
		Μικτή (μελισσοκομία κλπ)	10
10	Βαθμολογία για Νομούς καλλιέργειας βαμβακιού, καπνού		10
ΣΥΝΟΛΟ ΒΑΘΜΟΛΟΓΙΑΣ			

Πηγή: ΦΕΚ 3255B/2013

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 3

ΟΡΙΣΜΟΙ

1) Γεωργία

Είναι ο τομέας της οικονομίας, ο οποίος περιλαμβάνει τις δραστηριότητες των κλάδων οι οποίοι αποσκοπούν στην παραγωγή των γεωργικών προϊόντων (Σταματόπουλος, 2012).

2) Γεωργική εκμετάλλευση

Είναι η οικονομική μονάδα παραγωγής προς πώληση ενός ή περισσότερων προϊόντων, των κλάδων γεωργίας με ενιαία διοίκηση και διαχείριση. Στις δραστηριότητες της γεωργικής εκμετάλλευσης περιλαμβάνεται παράλληλα με την παραγωγή των προϊόντων και η διακίνηση, μεταφορά, τυποποίηση, συσκευασία, αποθήκευση, τοποθέτηση, μέχρι του σταδίου της χονδρικής πώλησης, αποκλειστικά των προϊόντων που παράγει η ίδια γεωργική εκμετάλλευση, καθώς και η πρώτη χωρική μεταποίησή τους (Σταματόπουλος, 2012).

α) Φυτικής παραγωγής χαρακτηρίζεται η γεωργική εκμετάλλευση που πάνω από 50% των ΜΑΕ ξοδεύονται για την καλλιέργεια φυτών.

β) Ζωικής παραγωγής χαρακτηρίζεται η γεωργική εκμετάλλευση που πάνω από το 50% των ΜΑΕ ξοδεύονται για την εκτροφή των ζώων.

γ) Μικτής παραγωγής χαρακτηρίζεται η γεωργική εκμετάλλευση που περιέχει μελίσσια (ΕΚ1698/2005).

3) Απασχόληση στη γεωργία

Η προσωπική εργασία που προσφέρεται συστηματικά από το φυσικό πρόσωπο στην ιδιόκτητη ή μη ιδιόκτητη γεωργική εκμετάλλευση, με σκοπό την επίτευξη οικονομικού αποτελέσματος (Τζίκια, 2009).

α) Η γεωργία θεωρείται αποκλειστικό επάγγελμα όταν όλο το εισόδημα προέρχεται από αυτήν.

β) Η γεωργία θεωρείται κύριο επάγγελμα όταν τουλάχιστον το 50% του εισοδήματος προέρχεται από αυτήν.

γ) Η γεωργία θεωρείται δευτερεύον επάγγελμα όταν κάτω από το 50% του εισοδήματος προέρχεται από αυτήν (Σταματόπουλος, 2012).

4) Μονάδα Ανθρώπινης Εργασίας

Θεωρείται η εργασία 1.750 ωρών που προσφέρεται στη γεωργική εκμετάλλευση κατά τη διάρκεια ενός ημερολογιακού έτους και σε καθεστώς πλήρους απασχόλησης. Ο υπολογισμός των ΜΑΕ γίνεται ως εξής: Σύνολο εργάσιμων ωρών ενός έτους/1.750 (Τζίκα, 2009).

5) Εισόδημα αναφοράς

Είναι το εισόδημα προς το οποίο συγκρίνεται το εισόδημα του γεωργού από την εκμετάλλευση (Σταματόπουλος, 2012).

6) Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία

Είναι το επίπεδο του εισοδήματος που προκύπτει από τα έσοδα μείον τις μεταβλητές δαπάνες (Σταματόπουλος, 2012).